

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών: Διεθνείς Σχέσεις,
Στρατηγική και Ασφάλεια**

**Τίτλος: Η Συμβολή της Πληροφόρησης στη Διαχείριση των
Μεταναστευτικών Ροών στην Ευρώπη.**

Κωνσταντίνος Οικονόμου

Ιανουάριος / 2024

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών: Διεθνείς Σχέσεις,
Στρατηγική και Ασφάλεια**

**Τίτλος: Η Συμβολή της Πληροφόρησης στη Διαχείριση
των Μεταναστευτικών Ροών στην Ευρώπη.**

**Διπλωματική Εργασία η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση
Μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις,
Στρατηγική και Ασφάλεια στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος**

Κωνσταντίνος Οικονόμου

Ιανουάριος / 2024

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Κωνσταντίνος Οικονόμου, 2024

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστημίου Νεάπολης δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

Σελίδα Εγκυρότητας

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή/Φοιτήτριας: Κωνσταντίνος Οικονόμου

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας: Η συμβολή της πληροφόρησης στη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών στην Ευρώπη.

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις 06 Φεβρουαρίου 2024 από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος): Επίκουρος Καθηγητής Ιωάννης Κωνσταντόπουλος

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Επίκουρη Καθηγήτρια Μαρίνα Ελευθεριάδου

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Δρ. Αφροδίτη Κουτρομπέλη

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περίληψη	1
Abstract	2
Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή	2
1.1 Βιβλιογραφική Ανασκόπηση	2
1.2 Μεθοδολογία Έρευνας	3
1.3 Παραδοχές	5
Κεφάλαιο 2: Η Πληροφόρηση (Intelligence)	6
2.1 Ο ορισμός της πληροφόρησης και η χρησιμότητά της	6
2.2 Η συνδρομή της πληροφόρησης στην εθνική ασφάλεια	7
2.3 Η πληροφόρηση και η αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος	8
2.4 Ο κύκλος της πληροφόρησης	10
2.5 Μέθοδοι συλλογής πληροφοριών	12
2.5.1 Συλλογή Πληροφοριών από Ανθρώπινες Πηγές (Human Intelligence)	13
2.5.2 Συλλογή Πληροφοριών με Τεχνικά Μέσα (Technical Intelligence)	15
2.5.2.1 Imagery Intelligence (IMINT)	16
2.5.2.2 Signals Intelligence (SIGINT)	16
2.5.2.2.1 Communications Intelligence (COMINT)	17
2.5.2.2.2 Telemetry Intelligence (TELINT)	17
2.5.2.2.3 Electronics Intelligence (ELINT)	17
2.5.2.2.4 Measurements and Signatures Intelligence (MASINT)	18
2.5.3 Συλλογή Πληροφοριών από Ανοιχτές Πηγές (OSINT)	18
2.5.3.1 Social Media Intelligence: Η τελευταία προσθήκη της πληροφόρησης	19
2.5.4 Σύγκριση Μεθόδων Συλλογής Πληροφοριών HUMINT – TECHINT	20
Κεφάλαιο 3: Μεταναστευτικές Ροές	21
3.1 Το διαχρονικό φαινόμενο της μετανάστευσης	21
3.2 Οι τύποι της μετανάστευσης	22
3.2.1 Εσωτερική και διεθνής μετανάστευση	22

3.2.2 Μόνιμη και προσωρινή μετανάστευση	23
3.2.3 Εθελοντική και αναγκαστική μετανάστευση	23
3.2.4 Νόμιμη και παράτυπη μετανάστευση	24
3.3 Οι κατηγορίες των μεταναστών	25
3.3.1 Οικονομικοί μετανάστες	25
3.3.2 Συνταξιούχοι μετανάστες	26
3.3.3 Μετανάστες οικογενειακής επανένωσης	26
3.3.4 Εσωτερικά εκτοπισμένα άτομα (Internally Displaced Persons)	27
3.3.5 Πρόσφυγες	27
3.3.6 Αιτούντες άσυλο	29
3.3.7 Παράτυποι Μετανάστες	30
3.3.8 Θύματα κυκλωμάτων εμπορίας ανθρώπων	31
3.4 Η μετανάστευση ως απειλή για την ασφάλεια	31
3.5 Οι μεταναστευτικές ροές στην Ευρώπη	34
Κεφάλαιο 4: Η αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών στη Ευρώπη μέσω της πληροφόρησης	37
4.1 Η λήψη συλλογικής δράσης από την Ευρωπαϊκή Ένωση	37
4.1.1 Εθνικές Αρχές Ασφαλείας	38
4.1.2 Οργανισμός Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (FRONTEX)	40
4.1.3 Ευρωπαϊκή Αστυνομία (Europol)	41
4.1.4 Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (European Asylum Support Office)	42
4.1.5 Διεθνής Οργανισμός για τη Μετανάστευση (International Organization for Migration)	42
4.1.6 Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (United Nations High Commissioner for Refugees)	43
4.2 Η πληροφόρηση ως μέσο για την αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών στην Ευρώπη	43
4.2.1 Τα είδη της πληροφόρησης και ο τρόπος που συμβάλλουν στο έργο των φορέων διαχείρισης μεταναστευτικών ροών	44

4.2.2 Η σημαντικότητα της εκτίμησης ανάλυσης ρίσκου (Risk Analysis Assessment)	48
4.2.3 African Frontex Intelligence Community (AFIC)	49
Κεφάλαιο 5: Συμπεράσματα	50
5.1 Η συμβολή της πληροφόρησης στην αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών	50
5.2 Οι περιορισμοί της πληροφόρησης στην αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών	53
5.3 Προτάσεις για την αποτελεσματικότερη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών μέσω της πληροφόρησης	55
Βιβλιογραφία	58

Περίληψη

Η Ευρώπη ανέκαθεν αποτελούσε πόλο έλξης για μετανάστες τόσο από την Αφρική όσο και από την Ασία. Η κατακόρυφη αύξηση των μεταναστευτικών ροών το 2015 οδήγησε σε λήψη συλλογικής δράσης από τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης προκειμένου να διασφαλιστεί τόσο η ανθρώπινη όσο και η εσωτερική ασφάλεια. Ιδιαίτερως σημαντική είναι η συνδρομή των Frontex και Europol στις εθνικές αρχές ασφαλείας για τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών και την αντιμετώπιση του διασυνοριακού εγκλήματος. Οι επιχειρήσεις τους χαρακτηρίζονται ως intelligence-driven, με την πληροφόρηση να εξασφαλίζει σημαντικό πλεονέκτημα στη λήψη αποφάσεων.

Η συλλογή πληροφοριών από ανθρώπινα και τεχνικά μέσα καθώς και από ανοικτές πηγές, επιφέρει σημαντικά αποτελέσματα τόσο για την επιτυχή πραγματοποίηση αποστολών έρευνας και διάσωσης όσο και για την αποκάλυψη του τρόπου δράσης και της διάρθρωσης των εγκληματικών οργανώσεων εμπορίας ανθρώπων. Παρόλα αυτά υπάρχουν και παράγοντες που δύνανται να περιορίσουν την αποτελεσματικότητα των επιχειρήσεων πληροφόρησης. Η ηθική και η προστασία των προσωπικών δεδομένων και του απορρήτου εγείρουν ερωτήματα σχετικά με τη νομιμότητα αυτών των επιχειρήσεων. Επιπροσθέτως η λήψη μέτρων απόκρυψης από την πλευρά των εγκληματικών οργανώσεων υποβαθμίζει την αποτελεσματικότητα των επιχειρήσεων πληροφόρησης, αναδεικνύοντας έτσι ακόμη περισσότερο την επικινδυνότητα αυτών των οργανώσεων.

Εν κατακλείδι η πληροφόρηση αποτελεί πολλαπλασιαστή ισχύος για τους φορείς που ασχολούνται με τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών και την αντιμετώπιση του διασυνοριακού εγκλήματος. Η συνδρομή της μέχρι στιγμής είναι ιδιαίτερως σημαντική τόσο για τις εθνικές αρχές ασφαλείας των κρατών μελών όσο και για τους ευρωπαϊκούς και διεθνείς οργανισμούς. Η ανάπτυξη της συνεργασίας και της ανταλλαγής πληροφοριών τόσο μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων όσο και με τις αφρικανικές χώρες δύναται να οδηγήσει σε ακόμη καλύτερα αποτελέσματα. Τέλος οφείλουμε να λαμβάνουμε υπόψιν ότι οι επιχειρήσεις πληροφόρησης είναι στην πλειοψηφία τους διαβαθμισμένες και για το λόγο αυτό ορισμένες προτάσεις που αποτυπώνονται στην εν λόγω εργασία δύνανται να εφαρμόζονται ήδη.

Abstract

Europe has always been a magnet for immigrants from both Africa and Asia. The sharp increase in immigration flows in 2015 led to collective action by the member states of the European Union in order to enhance both human and internal security. The contribution of Frontex and Europol in the management of migration flows and the fight against cross border crime is of paramount importance, while their operations are characterized as intelligence driven.

The collection of information by human and technical means, as well as from open sources, brings important results both for the successful implementation of search and rescue missions and for revealing the modus operandi and structure of criminal human trafficking organizations. Nevertheless, there are factors that can limit the effectiveness of intelligence operations. Ethics and the protection of personal data and privacy raise questions about the legality of these operations. In addition, the adoption of concealment measures by criminal organizations degrades the effectiveness of intelligence operations, thus highlighting even more the dangerousness of these organizations.

In conclusion, intelligence is a force multiplier for the agencies dealing with the management of migration flows and the fight against cross-border crime. Its contribution so far is particularly important both for the national security authorities of the Member States and for European and international organizations. The development of cooperation and the exchange of information both between the actors involved and with African countries can lead to even better results. Finally, we have to take into consideration that the majority of intelligence operations are classified and for this reason some proposals reflected in this thesis may already be implemented.

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή

1.1. Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

Η εν λόγω μεταπτυχιακή διατριβή πραγματεύεται τη συμβολή της πληροφόρησης στη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών στην Ευρώπη. Πρόκειται για μία διατριβή που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μία αρχική έρευνα στον τομέα της πληροφόρησης όσον αφορά

τη σύνδεσή της με τις μεταναστευτικές ροές. Η ύπαρξη κενού στη βιβλιογραφία όσον αφορά τον τρόπο και το βαθμό στον οποίο η πληροφόρηση συμβάλει στη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, είναι και αυτή που καθιστά την εν λόγω εργασία ως πρωτότυπη. Η έλλειψη βιβλιογραφίας πιθανότατα να οφείλεται στη διαβάθμιση των επιχειρήσεων πληροφόρησης που πραγματοποιούνται στην Ευρώπη από εθνικούς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς. Το γεγονός ότι η πολιτική της συλλογικής διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών και αντιμετώπισης του διασυνοριακού εγκλήματος ελήφθη από την Ευρωπαϊκή Ένωση το 2015 έχει ως αποτέλεσμα το να μην έχουν αποχαρακτηριστεί ακόμη έγγραφα που θα αποτελέσουν πηγή για την έρευνα και τη μελέτη του εν λόγω θέματος. Η χρήση πρωτογενών και δευτερογενών δεδομένων συνέβαλλε στη συγγραφή της μεταπτυχιακής διατριβής. Χρησιμοποιήθηκαν λοιπόν τόσο ακαδημαϊκά βιβλία για τη θεμελίωση του θεωρητικού πλαισίου όσο και επίσημες ιστοσελίδες εθνικών αρχών και ευρωπαϊκών και διεθνών οργανισμών που παρουσιάζουν ένα μέρος του τρόπου δράσης τους. Επιπροσθέτως χρησιμοποιήθηκαν άρθρα που έχουν δημοσιευθεί σε ενημερωτικές και ακαδημαϊκές ιστοσελίδες καθώς επίσης και επίσημες εκθέσεις ευρωπαϊκών οργανισμών σχετικά με τη μετανάστευση.

1.2. Μεθοδολογία Έρευνας

Η εν λόγω μεταπτυχιακή διατριβή πραγματοποιήθηκε με την ποιοτική ανάλυση πρωτογενών και δευτερογενών δεδομένων. Τα δεδομένα προέρχονται τόσο από ακαδημαϊκά βιβλία που έχουν ως θέμα τους την πληροφόρηση όσο και από επίσημες ιστοσελίδες ευρωπαϊκών και διεθνών οργανισμών που ασχολούνται με την μετανάστευση. Το ερευνητικό ερώτημα της εργασίας είναι η συμβολή της πληροφόρησης στη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών στην Ευρώπη, με τη βιβλιογραφία να παρουσιάζει κενό στο εν λόγω ζήτημα. Έτσι λοιπόν πρόκειται για μία εργασία που διακρίνεται για την πρωτοτυπία της και η οποία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μία αρχική ακαδημαϊκή έρευνα στη σύνδεση της πληροφόρησης με τη μετανάστευση.

Αρχικά στο δεύτερο κεφάλαιο πραγματοποιείται λεπτομερής ανάλυση της πληροφόρησης, με έμφαση να δίνεται στη συνδρομή στην εθνική ασφάλεια και την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος, στοιχεία δηλαδή που συνδέονται και με τη μετανάστευση. Επιπροσθέτως πραγματοποιείται ανάλυση και των μεθόδων συλλογής πληροφοριών προκειμένου να αντιληφθούμε πλήρως τις δυνατότητές της και να είμαστε σε θέση να τη

συνδέσουμε αργότερα με τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών. Για τη συγγραφή του εν λόγω κεφαλαίου χρησιμοποιούνται ακαδημαϊκά βιβλία και άρθρα που έχουν δημοσιευθεί σε ακαδημαϊκές και ενημερωτικές ιστοσελίδες.

Στο τρίτο κεφάλαιο πραγματοποιείται παρουσίαση του φαινομένου της μετανάστευσης, για το οποίο και έχουν γραφθεί αρκετά από την ακαδημαϊκή κοινότητα. Το γεγονός ότι μόνο οι πρόσφυγες αποτελούν καθολικά αποδεκτή και νομικά κατοχυρωμένη κατηγορία μεταναστών, καθιστά τις υπόλοιπες κατηγορίες που παρουσιάζονται περιγραφικές, με επιπλέον κατηγορίες που δεν αναφέρονται στην εν λόγω μεταπτυχιακή διατριβή να έχουν αναπτυχθεί από την ακαδημαϊκή κοινότητα. Επιπλέον στο κεφάλαιο αυτό καθίσταται σαφής ο λόγος και οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες η μετανάστευση αποτελεί κίνδυνο τόσο για την ανθρώπινη ασφάλεια όσο και για την εσωτερική ασφάλεια των κρατών υποδοχής και της Ευρώπης γενικότερα. Τέλος παρουσιάζεται η κατάσταση και η τάση των μεταναστευτικών ροών στην Ευρώπη με την παρουσίαση των κύριων διαδρομών που χρησιμοποιούνται για την παράτυπη μετανάστευση και τον καθορισμό των περιοχών που δέχονται τη μεγαλύτερη πίεση. Για τη συγγραφή αυτού του κεφαλαίου χρησιμοποιούνται πληροφορίες από τις επίσημες ιστοσελίδες διεθνών και ευρωπαϊκών οργανισμών όπως ο Διεθνής Οργανισμός για τη Μετανάστευση και ο Frontex.

Στο τέταρτο κεφάλαιο απαντάται το ερευνητικό ερώτημα της εργασίας, το οποίο και βασίζεται στο συσχετισμό πληροφοριών που εντοπίζονται σε επίσημες ιστοσελίδες και εκθέσεις των φορέων που ασχολούνται με τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών στην Ευρώπη και τα χαρακτηριστικά που αναλύονται στο δεύτερο και τρίτο κεφάλαιο για την πληροφόρηση και τη μετανάστευση αντίστοιχα. Παράλληλα πραγματοποιείται εμπειρική έρευνα προκειμένου να αναδειχθεί ο τρόπος που οι διάφοροι μέθοδοι συλλογής πληροφοριών, μπορούν να αποφέρουν πληροφόρηση που θα συμβάλει στη χάραξη κατάλληλης πολιτικής για την αποτελεσματικότερη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών και την καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος. Αναλύεται η πραγματοποίηση τόσο επιχειρήσεων IMINT και SIGINT όσο και η εκτέλεση επιχειρήσεων HUMINT και OSINT, μαζί με τα οφέλη που κάθε είδος δύναται να επιφέρει. Παράλληλα τονίζεται η σημασία της εκτίμησης ανάλυσης ρίσκου που βασίζεται στην πληροφόρηση καθώς γίνεται και αναφορά στην καινοτομία του Frontex για δημιουργία μίας κοινότητας πληροφόρησης σε συνεργασία με αφρικανικές χώρες.

Τέλος στο πέμπτο κεφάλαιο είναι τα συμπεράσματα, όπου με γνώμονα τα όσα έχουν αναλυθεί στο προηγούμενο κεφάλαιο τονίζεται η σημασία και η συμβολή των διαφόρων ειδών της πληροφόρησης στη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών στην Ευρώπη. Επιπροσθέτως αναλύονται οι περιορισμοί που δύνανται να επηρεάσουν την αποτελεσματικότητα της πληροφόρησης αλλά και τους υπεύθυνους λήψεως αποφάσεων σχετικά με τις μεθόδους συλλογής που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν. Τέλος παρατίθενται οι προτάσεις σχετικά με πρόσθετους τρόπους που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν προκειμένου να αποφέρουν ακόμη περισσότερα και καλύτερα αποτελέσματα στον τομέα της πληροφόρησης. Είναι σημαντικό βεβαίως να τονιστεί ότι λόγω της διαβάθμισης των επιχειρήσεων πληροφόρησης, δεν έχουμε πλήρη γνώση των μεθόδων που ακολουθούνται. Έτσι λοιπόν είναι πιθανόν ορισμένες από τις προτάσεις να εφαρμόζονται ήδη χωρίς ωστόσο αυτό να είναι γνωστό στο ευρύ κοινό.

1.3. Παραδοχές

Η λέξη «Intelligence» μεταφράζεται στην ελληνική γλώσσα ως πληροφορία κάτι που ισχύει και για τη λέξη «information». Παρόλα αυτά υπάρχει σημαντική διαφορά μεταξύ του «intelligence» και του «information» όπως θα δούμε και στο επόμενο κεφάλαιο. Η ανάγκη λοιπόν να διαχωριστούν οι δύο αυτοί όροι καθιστά απαραίτητη τη χρήση της λέξης «πληροφόρηση», η οποία για τις ανάγκες της μεταπτυχιακής διατριβής θα αντιστοιχεί στη λέξη «intelligence». Αντίστοιχα η λέξη πληροφορία θα αντιστοιχεί στον όρο «information».

Κεφάλαιο 2: Η Πληροφόρηση (Intelligence)

2.1. Ο ορισμός της πληροφόρησης και η χρησιμότητά της.

Η πληροφόρηση αποτελεί ένα σύνθετο όρο που εδώ και χρόνια απασχολεί την ακαδημαϊκή κοινότητα και όχι μόνο ως προς τον επακριβή ορισμό της. Πολλοί ορισμοί έχουν αποδοθεί στην πληροφόρηση επιδιώκοντας να περιγράψουν όσο το δυνατόν καλύτερα το τι πραγματικά αποτελεί. Συχνά παρατηρείται ότι συγχέεται ο όρος πληροφορίες με την πληροφόρηση. Οι δύο αυτοί όροι εμφανίζουν αρκετές ομοιότητες παρόλα αυτά έχουν και σημαντικές διαφορές μεταξύ τους. Από τη μία πλευρά οι πληροφορίες αποτελούν δεδομένα που η συλλογή τους είναι ελεύθερη σε όλους. Από την άλλη πλευρά η πληροφόρηση αποτελεί μία ολόκληρη διαδικασία που ως τελικό προϊόν επιφέρει δεδομένα που έχουν υποστεί κατάλληλη επεξεργασία και ανάλυση. Η πληροφόρηση δεν είναι προσβάσιμη σε όλους και αυτή είναι μία σημαντική της διαφορά από τις πληροφορίες. Αποτελεί ιδιαιτέρως σημαντικό εργαλείο για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής καθότι συμβάλλει σημαντικά στην αποτελεσματική λήψη αποφάσεων. Εμφανίζεται σε ένα ευρύ φάσμα τομέων που περιλαμβάνει αλλά δεν περιορίζεται στον πολιτικό, το στρατιωτικό και τον οικονομικό. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η πληροφόρηση είναι και πληροφορία χωρίς ωστόσο να ισχύει το αντίστροφο (Andrew κ.ά. 2020).

Αρχικά η πληροφόρηση χρησιμοποιούνταν στο στρατιωτικό περιβάλλον και συνέβαλε στη λήψη στρατηγικών και επιχειρησιακών αποφάσεων στρατιωτικής φύσεως. Η χρήση πληροφοριών για την αντιμετώπιση διαφόρων καταστάσεων δεν αποτελεί σύγχρονη ανακάλυψη. Από την αρχαιότητα και κυρίως μέσω της κατασκοπείας, που αποτελεί μία από τις πρώτες πρακτικές πληροφόρησης, τα κράτη επιδίωκαν την απόκτηση πληροφοριών για τους αντιπάλους τους, με στόχο την εξασφάλιση πλεονεκτήματος στη μάχη για την επικράτηση. Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου παρατηρήθηκε διεύρυνση των χώρων όπου χρησιμοποιείται η πληροφόρηση, ενώ αυξήθηκε κατακόρυφα και το ενδιαφέρον των μελετητών για την πληροφόρηση, που άρχισαν να αναπτύσσουν και θεωρίες για αυτήν. Αυτό οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στο ότι οι μελετητές μέχρι εκείνη την περίοδο δεν είχαν πρόσβαση σε πληροφορίες που αφορούσαν τις διαδικασίες και τα στάδια της πληροφόρησης λόγω της διαβάθμισής τους. Στη δεκαετία του 1980 τόσο η Μεγάλη Βρετανία όσο και οι ΗΠΑ

προχώρησαν στον αποχαρκτηρισμό διαβαθμισμένων αρχείων πληροφόρησης από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, προσφέροντας με τον τρόπο αυτό υλικό προς ανάλυση και ερμηνεία προς την ακαδημαϊκή κοινότητα. Με το πέρασμα των χρόνων δε, η πληροφόρηση επεκτάθηκε σε ακόμη περισσότερα πεδία όπως η πολιτική, η οικονομία ακόμη και ο αθλητισμός (Dover κ.ά 2014).

Ο ορισμός της πληροφόρησης είναι κάτι που ακόμη και σήμερα δεν έχει καθοριστεί επακριβώς. Αρκετοί είναι οι ορισμοί που έχουν αποδοθεί για να την περιγράψουν, εμφανίζοντας άλλοτε μικρές και άλλοτε μεγαλύτερες διαφορές. Αρχικά στις Ηνωμένες Πολιτείες είχε αναφερθεί ότι η πληροφόρηση δεν διαφέρει από τις πληροφορίες, αποτελώντας επί της ουσίας τις πληροφορίες που χρησιμοποιούνται για τη λήψη κάποιας απόφασης (Dover κ.ά 2014, σ. 26). Με το πέρασμα των χρόνων παρόλα αυτά άρχισε να γίνεται αντιληπτό ότι οι δύο αυτοί όροι είχαν περισσότερες διαφορές από ότι είχε εκτιμηθεί στην αρχή και ο ορισμός της πληροφόρησης άρχισε να εμπλουτίζεται. Έτσι λοιπόν το 2012 το εγχειρίδιο Στρατιωτικών Όρων των Ηνωμένων Πολιτειών περιγράφει την πληροφόρηση ως *«το προϊόν που προκύπτει από τη συλλογή, την επεξεργασία, την ενσωμάτωση, την αξιολόγηση, την ανάλυση και την ερμηνεία των διαθέσιμων πληροφοριών»* που σχετίζονται τόσο με εχθρικά κράτη και δυνάμεις όσο και με περιοχές πραγματικών ή δυνητικών επιχειρήσεων (Dover κ.ά 2014).

Για τα κράτη η πληροφόρηση αποτελεί ένα εύρος δραστηριοτήτων που περιλαμβάνουν τον καθορισμό των πληροφοριακών απαιτήσεων, τη συλλογή, την ανάλυση και τη διάδοση του τελικού προϊόντος. Οι δραστηριότητες αυτές και δη οι πληροφορίες που προκύπτουν από όλα αυτά τα στάδια, δεν είναι γνωστά στο ευρύ κοινό, φέροντας κάποιο βαθμό διαβάθμισης καθότι αποσκοπούν στη διατήρηση και τη βελτίωση των επιπέδων ασφαλείας. Αυτό επιτυγχάνεται με τη χάραξη της κατάλληλης στρατηγικής και τη λήψη των απαραίτητων προληπτικών μέτρων με βάση τα προϊόντα πληροφόρησης που διατίθενται (Dover, κ.ά 2014). Η συλλογή των πληροφοριών πραγματοποιείται κατά κύριο λόγο από τις κρατικές στρατιωτικές υπηρεσίες και υπηρεσίες ασφαλείας, ενώ μετά την 11^η Σεπτεμβρίου έγινε ιδιαιτέρως δημοφιλής η συλλογή πληροφοριών και με την χρήση ιδιωτικών εταιρειών. Η πληροφόρηση είναι πάντοτε διαβαθμισμένη με το ευρύ κοινό να μην έχει πρόσβαση σε αυτήν (Andrew κ.ά 2020).

2.2. Η συνδρομή της πληροφόρησης στην εθνική ασφάλεια.

Η πληροφόρηση συνδέεται στενά με την εθνική ασφάλεια, καθότι αποτελεί κρατική δραστηριότητα που στόχο έχει την ανάλυση και κατανόηση των προθέσεων και των ικανοτήτων

ξένων – εχθρικών οντοτήτων (Dover κ.ά 2014, σ.27). Συμβάλει στην εξασφάλιση πλεονεκτήματος στη λήψη αποφάσεων είτε με το να βελτιώνει τις αποφάσεις των φίλων οντοτήτων είτε με το να υποβαθμίζει την αποτελεσματικότητα των αποφάσεων των εχθρικών οντοτήτων. Επιπροσθέτως περιλαμβάνει εσωτερικές απειλές που προκύπτουν από ενέργειες εξωτερικών οντοτήτων και αποσκοπούν στο να βλάψουν την εθνική ασφάλεια. Βασικό της στοιχείο αποτελεί το ότι μπορεί τόσο να αποκτήσει πληροφορίες που διαθέτει ο αντίπαλος όσο και να διαστρεβλώσει τις πληροφορίες που πρόκειται να περιέλθουν στην κατοχή του. Οι υπηρεσίες πληροφοριών έχουν ως κύριο στόχο τους την παροχή επαρκών, έγκυρων και έγκαιρων επεξεργασμένων πληροφοριών στην πολιτική κατά κύριο λόγο ηγεσία της χώρας, προκειμένου να ληφθούν οι βέλτιστες αποφάσεις. Κατά συνέπεια η πληροφόρηση αποτελεί ένα μέσο για τη διαχείριση του κινδύνου αφού δύναται να μειώσει την αβεβαιότητα για τους υπεύθυνους λήψεως των αποφάσεων, ενώ χαρακτηρίζεται ως πολλαπλασιαστής ισχύος για αυτόν που την κατέχει λόγω του σημαντικού πλεονεκτήματος που του προσφέρει στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων (Dover κ.ά 2014, σ.29).

Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου έγινε ακόμη πιο εμφανής στους κοινούς ανθρώπους η αξία των πληροφοριών για την εξασφάλιση τόσο της εθνικής όσο και της διεθνούς ασφάλειας με τη συμβολή τους στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας. Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής του εκάστοτε κράτους, στηρίζονται σε μεγάλο βαθμό στις πληροφορίες για να λάβουν αποφάσεις που θα φέρουν το βέλτιστο αποτέλεσμα. Οι πληροφορίες αυτές είναι αποτέλεσμα ενεργειών συλλογής και ανάλυσης και δεν δύναται να αποκτηθούν από τον οποιοδήποτε και δη με εύκολο τρόπο. Η πληροφόρηση εν συνεχεία εισήχθη και στην αντιμετώπιση ζητημάτων όπως το οργανωμένο έγκλημα και η ενεργειακή ασφάλεια, ενώ σήμερα παρατηρείται ακόμη και στον χώρο της οικονομίας. Αποτελεί έναν πολλαπλασιαστή ισχύος για αυτόν που τη διαθέτει και για το λόγο αυτό δαπανώνται μεγάλα χρηματικά κεφάλαια και αναζητούνται τρόποι που θα βελτιώσουν τα αποτελέσματα της πληροφόρησης.

2.3. Η πληροφόρηση και η αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος.

Οι εγκληματικές οργανώσεις έχουν πλέον αποκτήσει πολύπλοκη και οργανωμένη δομή, κάτι που καθιστά την αντιμετώπισή τους ολοένα και πιο δύσκολη. Η πληροφόρηση μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό εργαλείο στα χέρια των κυβερνήσεων και των υπηρεσιών ασφαλείας προκειμένου να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τη δράση εγκληματικών και τρομοκρατικών οργανώσεων. Το οργανωμένο έγκλημα αναπτύσσεται καλύτερα εκεί όπου μπορεί να διαφθείρει

τις αστυνομικές και δικαστικές αρχές και μπορεί να ξεπεράσει με ευκολία τα σύνορα καταλύοντας με αυτόν τον τρόπο το κράτος δικαίου. Η πληροφόρηση μπορεί να παράσχει σημαντικές πληροφορίες που θα οδηγήσουν στον εντοπισμό, την κατανόηση και εν τέλη την εξάρθρωση των εγκληματικών δικτύων. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της ανάλυσης της δομής και του τρόπου λειτουργίας αυτών των οργανώσεων καθώς και την αποκάλυψη της προέλευσης των πόρων που υποστηρίζουν τη λειτουργία τους (Dover κ.ά 2014, σ. 313-319).

Οι οργανώσεις τόσο εγκληματικές όσο και τρομοκρατικές βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στην εχεμύθεια και την εμπιστοσύνη μεταξύ των μελών τους. Σε περίπτωση που οι υπηρεσίες ασφαλείας κατορθώσουν να διεισδύσουν σε αυτές και να στρατολογήσουν μέλη τους, τότε αυτές καθίστανται ευάλωτες και η λειτουργία τους τίθεται σε κίνδυνο. Η εξάπλωση της παγκοσμιοποίησης συνέβαλλε στο να ανθίσει το διεθνές οργανωμένο έγκλημα. Για να μπορέσει να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά είναι απαραίτητη η αρχική εκτίμηση της απειλής που περιλαμβάνει τόσο τον καθορισμό του αριθμού των ατόμων που εμπλέκονται σε ομάδες οργανωμένου εγκλήματος όσο και την πρόσβαση που έχουν σε διάφορες αγορές για την προμήθεια εξοπλισμού. Η ύπαρξη πληροφοριοδοτών και η συλλογή πληροφοριών σχετικά με τους ηγέτες αυτών των οργανώσεων, τους οικονομικούς τους πόρους αλλά και τη σύνδεση τους με άλλες εγκληματικές οργανώσεις δύνανται να επιφέρουν την αποτροπή της δράσης τους, αποτελώντας μία μορφή αντιμετώπισής τους (Dover κ.ά 2014, σ. 313-319).

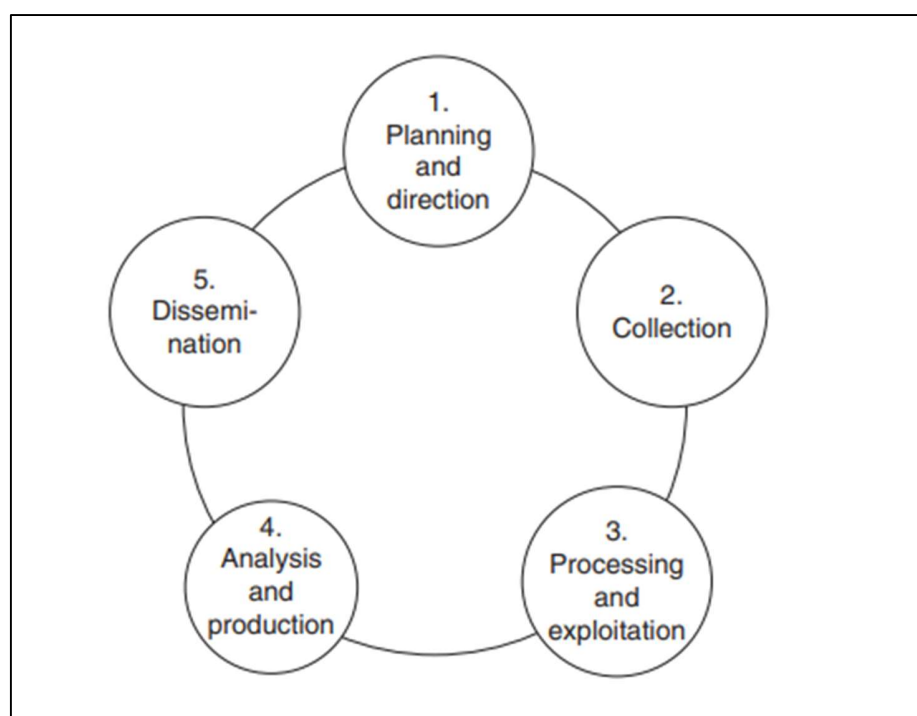
Ο καθορισμός της αποτελεσματικότητας ομάδων οργανωμένου εγκλήματος και των αγορών στις οποίες δραστηριοποιούνται είναι καίριας σημασίας για την αποτελεσματική αντιμετώπισή τους. Η παρακολούθηση των κινήσεων και των επικοινωνιών αυτών των οργανώσεων και η ανάλυση των δεδομένων που συλλέγονται, δύνανται να οδηγήσει σε πρόβλεψη και αποτροπή εγκληματικών δραστηριοτήτων, σύλληψη εμπλεκόμενων μελών και κατάσχεση λαθραίων αγαθών. Η πληροφόρηση χρησιμοποιείται για να επιτύχει την αποτροπή της δράσης του οργανωμένου εγκλήματος και όχι τόσο για να το εξαλείψει. Φυσικά η πληροφόρηση συνεισφέρει και για τη δίωξη συγκεκριμένων ατόμων που κατέχουν καίριες θέσεις εντός των εγκληματικών οργανώσεων. Τα δεδομένα που συλλέγονται μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την καταδίκη αυτών των ατόμων. Παρόλα αυτά δεν θα έπρεπε να θεωρηθεί ότι με αυτόν τον τρόπο δύνανται να εξαλείψουμε το οργανωμένο έγκλημα και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι στο εσωτερικό αυτών των οργανώσεων υπάρχουν αρκετά άτομα που αναμένουν να βγουν στο προσκήνιο και να αναλάβουν ηγετικό ρόλο σε περίπτωση σύλληψης των ηγετών τους (Dover κ.ά 2014, σ. 313-319).

2.4. Ο κύκλος της πληροφόρησης.

Ο κύκλος της πληροφόρησης αποτελεί ένα θεωρητικό πλαίσιο το οποίο ξεκινάει από το αρχικό στάδιο της συλλογής πληροφοριών και αναλύει όλα τα ενδιάμεσα στάδια μέχρι και το τελικό που αποτελεί την αναφορά πληροφοριών προς τους υπεύθυνους λήψεως αποφάσεων προκειμένου να αξιοποιηθεί κατάλληλα. Ο σκοπός της δημιουργίας αυτού του κύκλου ήταν να κάνει πιο κατανοητό σε όλους τους εμπλεκόμενους τον τρόπο με τον οποίο προκύπτει το προϊόν της πληροφόρησης. Ως υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής λογίζονται τόσο αυτοί που καταλαμβάνουν κυβερνητικές θέσεις ή θέσεις ευθύνης σε δημόσιες υπηρεσίες όσο και αυτοί που υπηρετούν σε διοικητικές θέσεις των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας. Γενικότερα ως υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής θεωρούνται όλοι αυτοί που εκ της θέσεως που κατέχουν καλούνται να λάβουν σημαντικές αποφάσεις σχετικά με τον τομέα που δραστηριοποιούνται είτε αυτός είναι η πολιτική είτε η ασφάλεια είτε η οικονομία. Η ύπαρξη της κατάλληλης πληροφόρησης συμβάλλει σημαντικά στη βελτίωση της ποιότητας λήψεως αποφάσεων. Ο κύκλος της πληροφόρησης αποτελείται από μία αλληλουχία βημάτων τα οποία λαμβάνοντας τις πληροφοριακές απαιτήσεις των πελατών, επιτελούνται και επιστρέφουν την κατάλληλη πληροφόρηση προκειμένου να καλύψουν αυτές τις απαιτήσεις. Εν συνεχεία οι πληροφοριακές απαιτήσεις αναθεωρούνται προκειμένου να καλύψουν ακόμη καλύτερα τις ανάγκες των πελατών και να συμβάλλουν στην αποτελεσματικότερη λήψη αποφάσεων. Έτσι λοιπόν εγείρεται εκ νέου ο κύκλος της πληροφόρησης οδηγώντας σε μία συνεχή και επαναλαμβανόμενη διαδικασία με στόχο την καλύτερη δυνατή κάλυψη των πληροφοριακών απαιτήσεων των υπευθύνων χάραξης πολιτικής (Dover κ.ά 2014).

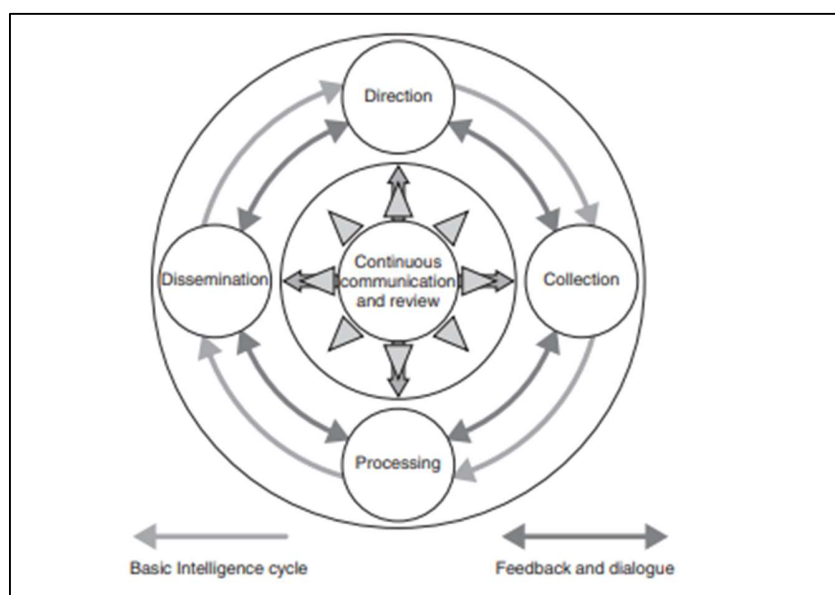
Διακρίνονται δύο κύρια μοντέλα κύκλου πληροφόρησης τα οποία φέρουν μικρές διαφορές μεταξύ τους. Το πρώτο είναι αυτό που προβάλλουν οι Υπηρεσίες Πληροφοριών των Ηνωμένων Πολιτειών και το οποίο αποτελείται από πέντε στάδια που περιλαμβάνουν το σχεδιασμό και την κατεύθυνση, τη συλλογή, την επεξεργασία, την ανάλυση και τη διάδοση. Στο στάδιο του σχεδιασμού και της κατεύθυνσης πραγματοποιείται ο καθορισμός των πληροφοριακών απαιτήσεων καθώς επίσης και του τρόπου με τον οποίο πρόκειται αυτές να καλυφθούν. Εν συνεχεία στο στάδιο της συλλογής, συλλέγονται ακατέργαστες πληροφορίες που σχετίζονται με τις πληροφοριακές ανάγκες και εν συνεχεία στο επόμενο βήμα υφίστανται την κατάλληλη επεξεργασία προκειμένου να επέλθουν σε τέτοια μορφή που να τις καθιστά

εκμεταλλεύσιμες από τους αναλυτές. Το στάδιο της ανάλυσης είναι αυτό που περιλαμβάνει την αξιολόγηση των συλλεχθέντων πληροφοριών ως προς τη συνάφεια, την εγκυρότητα και την αξιοπιστία τους και έχει ως αποτέλεσμα την παραγωγή του τελικού προϊόντος της πληροφόρησης, το οποίο στο τελευταίο στάδιο διαδίδεται σε αυτούς που έχουν την απαίτηση, λαμβάνοντας την κατάλληλη μορφή που δύναται να είναι προφορικές ή γραπτές ενημερώσεις, χάρτες, γραφικά ή ακόμη και βάσεις δεδομένων. Αφού ολοκληρωθούν και τα πέντε βήματα ακολουθεί η ανατροφοδότηση από τον πελάτη ο οποίος πραγματοποιώντας τις απαραίτητες τροποποιήσεις στον καθορισμό των πληροφοριακών απαιτήσεων θέτει ξανά σε λειτουργία τον κύκλο της πληροφόρησης (Dover κ.ά 2014, σ.59-60).

Εικόνα 1: Κύκλος Πληροφόρησης Υπηρεσιών Πληροφοριών Ηνωμένων Πολιτειών

Το βρετανικό μοντέλο του κύκλου πληροφόρησης αποτελεί μία παραλλαγή του αντίστοιχου των Ηνωμένων Πολιτειών, διαθέτοντας τέσσερα στάδια. Η κατεύθυνση, η συλλογή, η επεξεργασία και η διάδοση είναι τα βήματα που τον αποτελούν, με τη συνεχή επικοινωνία και ανασκόπηση να αποτελούν σημαντικές λειτουργίες για την απόκτηση της τελικής πληροφορίας που θα καλύψει στο βέλτιστο βαθμό τις πληροφοριακές απαιτήσεις (Dover κ.ά 2014).

Εικόνα 2: Βρετανικό Μοντέλο Κύκλου Πληροφόρησης

Ο κύκλος της πληροφόρησης χρησιμοποιείται πλέον παγκοσμίως προσφέροντας εξειδικευμένης μορφής υποστήριξη στη λήψη αποφάσεων σε ποικίλους τομείς. Η εφαρμογή και η συνεχής βελτίωση του αποτελούν σημαντικά στοιχεία για την απόκτηση των απαραίτητων πληροφοριών που θα συμβάλλουν στη βελτιστοποίηση του τελικού στόχου (Dover κ.ά 2014).

2.5. Μέθοδοι συλλογής πληροφοριών.

Η συλλογή πληροφοριών απαιτεί τη χρήση ποικίλων μέσων. Οι μέθοδοι συλλογής πληροφοριών διακρίνονται σε δύο κύριες κατηγορίες με βάση τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την απόκτησή τους. Έτσι λοιπόν έχουμε τη συλλογή πληροφοριών με τεχνικά μέσα (TECHINT) και τη συλλογή πληροφοριών που πραγματοποιείται από ανθρώπους (HUMINT). Η γνώση σχετικά με τον τρόπο που συλλέγονται οι πληροφορίες και στις δύο περιπτώσεις είναι περιορισμένη και ειδικότερα στο HUMINT όπου οι δραστηριότητες των πρακτόρων των μυστικών υπηρεσιών παραμένουν κεκαλυμμένες (Dover, Goodman & Hilebrand, 2014). Με το πέρασμα των χρόνων και την εξέλιξη της τεχνολογίας, αναπτύχθηκε μία επιπλέον μέθοδος συλλογής πληροφοριών που πραγματοποιείται μέσω διαθέσιμων – ανοιχτών πηγών (OSINT). Οι ανοιχτές πηγές (Open Sources) αποτελούν σήμερα μία από τις κυριότερες πηγές πληροφόρησης, διαθέτοντας μεγάλο όγκο πληροφοριών που δύναται να αποβούν χρήσιμες τόσο στους απλούς πολίτες όσο και σε υπηρεσίες και οργανισμούς (Shulsky & Schmitt 2002).

2.5.1. Συλλογή Πληροφοριών από Ανθρώπινες Πηγές (Human Intelligence).

Πολλοί άνθρωποι όταν ακούνε τον όρο πληροφόρηση φέρουν στο μυαλό τους την κατασκοπεία και γενικότερα την κεκαλυμμένη δράση. Ο άνθρωπος χρησιμοποιείται ως μέσο συλλογής πληροφοριών από την αρχαιότητα και ενδεικτικό της σημαντικότητας αλλά και της αποτελεσματικότητάς του αποτελεί η παρομοίωση που έχει αναφέρει ο Sun Tzu τον 5^ο αιώνα π.Χ. ότι οι κατάσκοποι σε έναν στρατό είναι τόσο απαραίτητοι όσο τα μάτια και τα αυτιά για έναν άνθρωπο. Παρόλα αυτά το HUMINT αποτελεί μία ευρύτερη έννοια και δεν περιλαμβάνει μόνο την κατασκοπεία. Αποτελεί τη συλλογή πληροφοριών από ανθρώπινες πηγές που μπορεί να πραγματοποιείται είτε εις γνώσιν και με τη συγκατάθεσή τους είτε χωρίς να γνωρίζουν ποιος είναι ο άνθρωπος που συλλέγει τις πληροφορίες και το σκοπό που πρόκειται αυτές να χρησιμοποιηθούν. Βασικό πλεονέκτημα του HUMINT είναι ότι έχει τη δυνατότητα να φτάσει σε πληροφορίες που δεν δύναται να συλλεχθούν με τεχνικά μέσα. Μπορεί για παράδειγμα να αποκαλύψει τις προθέσεις, το σκοπό ή ακόμη και τη χρονική περίοδο που ο αντίπαλος σκοπεύει να πραγματοποιήσει κάποια δραστηριότητα. Οι πληροφορίες αυτές δεν δύναται να αποκτηθούν με τεχνικά μέσα όπως οι φωτογραφίες ή οι ηλεκτρομαγνητικές εκπομπές (Dover κ.ά 2014).

Από τη μία πλευρά η συλλογή πληροφοριών από ανθρώπινες πηγές, όπως προαναφέραμε, συνήθως συνδέεται με την κατασκοπεία και τη στρατολόγηση ξένων αξιωματούχων που διαθέτουν πρόσβαση λόγω της θέσης που κατέχουν σε πληροφορίες ενδιαφέροντος για τις φίλιες δυνάμεις. Φυσικά μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως πηγές πληροφοριών και άτομα που δεν φέρουν κάποιο αξίωμα ή δεν έχουν σημαντική θέση αλλά έχουν ή δύνανται να αποκτήσουν πρόσβαση τόσο στον χώρο όσο και στην απαιτούμενη πληροφορία. Η εύρεση και η στρατολόγηση των ανθρώπινων πηγών πραγματοποιείται από αξιωματικούς πληροφοριών οι οποίοι επιδιώκουν να διατηρούν τη δράση τους όσο το δυνατόν πιο κρυφή γίνεται. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της κάλυψης τόσο της ιδιότητας όσο και της δραστηριότητας τους διαθέτοντας ιστορίες κάλυψης τόσο για την παρουσία τους στη χώρα ενδιαφέροντος όσο και για το σκοπό που πραγματοποιείται η συνάντηση με τις ανθρώπινες πηγές (Shulsky & Schmitt 2002).

Η κάλυψη του αξιωματικού πληροφοριών μπορεί να είναι επίσημη ή μη επίσημη. Η επίσημη αποτελεί την είσοδο του στη χώρα – στόχο ως διπλωμάτη προκειμένου να εργαστεί στην πρεσβεία της χώρας του. Αυτή η κάλυψη έχει το βασικό πλεονέκτημα της διπλωματικής ασυλίας που απολαμβάνει, κάτι που σημαίνει ότι σε περίπτωση αποκάλυψης του θα κηρυχθεί

ως 'persona non grata' και θα απελαθεί από τη χώρα. Παράλληλα λόγω της θέσης του έχει πρόσβαση σε διπλωμάτες άλλων χωρών και φυσικά της χώρας – στόχου και δύναται να επικοινωνεί τακτικά και μέσω ασφαλών διαύλων με τις οικείες υπηρεσίες πληροφοριών στη χώρα του. Βασικό μειονέκτημα της επίσημης κάλυψης είναι η ευκολία στην αποκάλυψη του αφού αποτελεί πρόσωπο με αξίωμα και συνεπώς γνωστό στις υπηρεσίες αντικατασκοπείας της χώρας που δραστηριοποιείται. Οι ενέργειες του είναι πιθανόν να παρακολουθούνται συνεχώς προκειμένου να αποκαλυφθεί ύποπτη δράση και συνεπώς ένα μικρό σφάλμα μπορεί να οδηγήσει στην αποκάλυψή του (Shulsky & Schmitt 2002).

Από την άλλη πλευρά υπάρχει η μη επίσημη κάλυψη όπου ο αξιωματικός πληροφοριών εισέρχεται στη χώρα - στόχο με κάποια ιδιότητα διαφορετική από την πραγματική του όπως τουρίστας, επιχειρηματίας, δημοσιογράφος ή ακόμη και μετανάστης. Δύναται να αποκρύψει την πραγματική του υπηκοότητα και γενικότερα οι υπηρεσίες αντικατασκοπείας είναι αρκετά πιο δύσκολο να τον αποκαλύψουν. Βασικό μειονέκτημα είναι ότι απαιτεί αρκετό χρόνο και χρήμα προκειμένου η ιστορία κάλυψής του να είναι πλήρης και αποτελεσματική. Μη σωστή οργάνωση και προετοιμασία από την πλευρά του αξιωματικού πληροφοριών μπορεί να οδηγήσει σε κατάρρευση της ιστορίας κάλυψης και κατά συνέπεια άμεση αποκάλυψή του, με συνέπειες ιδιαιτέρως δυσμενείς αφού δεν απολαμβάνει της διπλωματικής ασυλίας όπως η περίπτωση της επίσημης κάλυψης (Shulsky & Schmitt 2002).

Όσον αφορά τις πηγές πληροφοριών, η διάκριση τους γίνεται με βάση το αν ο αξιωματικός πληροφοριών τις εντοπίζει από μόνος του και επιδιώκει τη στρατολόγηση τους ή αν εθελοντικά από μόνες τους προφέρονται να παράσχουν πληροφορίες που διαθέτουν και πιστεύουν ότι θα είναι χρήσιμες στον αξιωματικό πληροφοριών. Η εθελοντική αυτή προσφορά αποσκοπεί στην αποκόμιση κάποιου προσωπικού οφέλους και το μειονέκτημα είναι ότι δεν δύναται να αξιολογηθεί άμεσα η αξιοπιστία της πηγής. Παράλληλα ο εθελοντής (walk-in) ενέχει τον κίνδυνο να έχει αποσταλεί από μία εχθρική υπηρεσία πληροφοριών προκειμένου να συλλέξει πληροφορίες τόσο ως προς τις διαδικασίες που η φίλια υπηρεσία πληροφοριών ακολουθεί όσο και ως προς τα πρόσωπα που εργάζονται για τη φίλια υπηρεσία. Επιπροσθέτως δύναται να θέλει να παραπλανήσει τις φίλιες δυνάμεις προωθώντας ψευδείς πληροφορίες ή ακόμη και να παρεισφρήσει στη φίλια υπηρεσία για να αποκτήσει πρόσβαση σε διαβαθμισμένες πληροφορίες. Συχνά λοιπόν έχει παρατηρηθεί εθελοντές – πηγές να απορρίπτονται και πληροφορίες πραγματικής αξίας να χάνονται λόγω υψηλών επιπέδων καχυποψίας από υπηρεσίες πληροφοριών, ενώ άτομα που αρχικά έχουν εμφανιστεί ως εθελοντές, έχουν

καταλήξει να είναι πολύ πετυχημένοι κατάσκοποι. Τα κίνητρα των εθελοντών ποικίλουν με τα κυριότερα να είναι τα ιδεολογικά, εθνотικά, οικονομικά και προσωπικά (Shulsky & Schmitt 2002).

Σημαντικό παράγοντα για την επιτυχία των επιχειρήσεων HUMINT αποτελεί η χώρα - στόχος και ο τρόπος με τον οποίο διασφαλίζει την εσωτερική της ασφάλεια. Μία χώρα που ελέγχει εξονυχιστικά τα έγγραφα των ταξιδιωτών, παρακολουθεί στενά τις οικονομικές συναλλαγές για την αποκάλυψη ύποπτων λογαριασμών και έχει υπό τον πλήρη έλεγχό της τις επικοινωνίες, κάνει ιδιαιτέρως δύσκολη την ανάπτυξη της ανεπίσημης δράσης των αξιωματικών πληροφοριών και θέτει σε κίνδυνο την αποστολή τους. Σε αυτές τις περιπτώσεις η χώρα χαρακτηρίζεται ως «hard target» ή «denied area» και οι επιχειρήσεις HUMINT εκτελούνται μόνο μέσω της επίσημης κάλυψης και εκεί με πολύ μεγάλη δυσκολία λόγω της συνεχούς παρακολούθησης που πιθανόν να υπόκεινται ο αξιωματικός πληροφοριών. Άλλοι στόχοι όπως οι τρομοκρατικές και οι εγκληματικές οργανώσεις, εμφανίζουν επίσης δυσκολίες λόγω της μυστικής και σφιχτής δομής τους που δύσκολα επιτρέπουν σε κάποιον να αποκτήσει πληροφορίες για την οργάνωση, τις δυνατότητες και τις προθέσεις της. Προκειμένου μία πηγή να έχει πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με το οργανωμένο έγκλημα οφείλει είτε να διαθέτει μακροχρόνιους δεσμούς με την οργάνωση είτε να συμμετέχει σε εγκληματικές της δραστηριότητες. Η διείσδυση τόσο σε τρομοκρατικές όσο και εγκληματικές οργανώσεις είναι χρονοβόρα και οικονομικά κοστοβόρα καθότι απαιτεί μία λεπτομερή και πολύ καλά οργανωμένη ιστορία κάλυψης, ενώ ενέχει υψηλό κίνδυνο αποκάλυψης για την πηγή λόγω της καχυποψίας που επικρατεί σε τέτοιες οργανώσεις. Παράλληλα η αφοσίωση και η πειθαρχία που υπάρχει σε αυτές τις οργανώσεις καθιστά δύσκολη και τη στρατολόγηση μελών τους (Shulsky & Schmitt, 2002 σ.18-19).

2.5.2. Συλλογή Πληροφοριών με Τεχνικά Μέσα (Technical Intelligence).

Η συλλογή πληροφοριών με τεχνικά μέσα πραγματοποιείται με τη χρήση προηγμένων τεχνολογικά μέσων και περιλαμβάνει ένα σύνολο τεχνικών για την κάλυψη των πληροφοριακών απαιτήσεων. Οι κύριες τεχνικές περιλαμβάνουν την ανάλυση φωτογραφιών (IMINT), την εκμετάλλευση των ηλεκτρομαγνητικών εκπομπών (MASINT) καθώς επίσης και την συλλογή μέσω ακουστικών σημάτων (SIGINT) (Shulsky & Schmitt 2002).

2.5.2.1. Imagery Intelligence (IMINT).

Η συλλογή πληροφοριών από φωτογραφίες περιλαμβάνει την ανάλυση φωτογραφιών που λαμβάνονται από μεγάλες αποστάσεις από την περιοχή - στόχο. Η λήψη αυτών των φωτογραφιών αρχικά γινόταν από αεροσκάφη, ενώ σήμερα περιλαμβάνει και τη χρήση δορυφόρων. Αυτή η τεχνική μπορεί να αποφέρει πληροφορίες που δεν δύναται να αποκτηθούν μέσω ανθρώπινων πηγών για περιοχές που η πρόσβαση μπορεί να είναι δύσκολη ή ακόμη και απαγορευμένη. Παράλληλα με την ανάπτυξη της τεχνολογίας δύναται να παράσχει πληροφορίες σε πραγματικό χρόνο συνεισφέροντας με τον τρόπο αυτό σημαντικά στη λήψη αποτελεσματικών αποφάσεων. Βασικό μειονέκτημα αυτής της τεχνικής αποτελεί ο καιρός, αφού τα νέφη και ο ήλιος μπορεί να επηρεάσουν την κάλυψη μίας περιοχής-στόχου. Ως ένα βαθμό αυτό δύναται να ξεπεραστεί με τη χρήση υπέρυθρων καμερών που εντοπίζουν την κίνηση ανθρώπων και δύναται να διαχωρίσουν αντικείμενα ανάλογα με τη θερμοκρασία τους (Shulsky & Schmitt 2002, σ. 32 – 33).

Η ανάπτυξη της τεχνολογίας έχει συμβάλει και στη βελτίωση των μεθόδων λήψης φωτογραφιών αφού πέραν των αεροσκαφών, χρησιμοποιούνται πλέον τόσο οι δορυφόροι όσο και τα μη επανδρωμένα οχήματα (UAV). Η χρήση δορυφόρων για την λήψη φωτογραφιών είναι ένα ιδιαιτέρως αποτελεσματικό μέσο καθότι μπορεί να βρεθεί πάνω από οποιοδήποτε μέρος της γης χωρίς να παρεμποδίζεται από διεθνή σύνορα και φυσικά χωρίς η παρουσία του να γίνει αντιληπτή από κανέναν. Παρόλα αυτά πρόκειται για ιδιαιτέρως ακριβές πλατφόρμες που δεν δύναται να παράσχουν ανά πάσα στιγμή χρονικά ευαίσθητες πληροφορίες αφού έχουν συγκεκριμένη τροχιά. Από την πλευρά τους τα εναέρια μέσα είναι σαφώς οικονομικότερα και δύναται με την ανάληψη του κατάλληλου ρίσκου να φέρουν πληροφορίες από οποιαδήποτε περιοχή ενδιαφέροντος ανά πάσα στιγμή. Το ρίσκο απώλειας ανθρώπινου δυναμικού εκμηδενίζεται με τη χρήση μη επανδρωμένων οχημάτων, τα οποία πέραν της παροχής εικόνας από την περιοχή ενδιαφέροντος σε πραγματικό χρόνο, δύναται να υποκλέπτουν ταυτόχρονα και επικοινωνίες επιφέροντας με αυτόν τον τρόπο διττό όφελος (Shulsky & Schmitt 2002, σ. 32 – 33).

2.5.2.2. Signals Intelligence (SIGINT).

Αφορά τη συλλογή πληροφοριών μέσω της εκμετάλλευσης του ηλεκτρομαγνητικού φάσματος. Πραγματοποιείται μέσω της υποκλοπής ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων που εκπέμπονται από ηλεκτρονικές συσκευές και επιτυγχάνεται με τη χρήση κατάλληλου

εξοπλισμού. Ανάλογα με το είδος των υποκλοπών διακρίνεται σε COMINT που αφορά τις υποκλοπές τηλεπικοινωνιών, TELINT που αφορά την υποκλοπή, επεξεργασία και ανάλυση δεδομένων τηλεμετρίας σχετικά με συστήματα που διαθέτει ο στόχος, ELINT που αφορά την υποκλοπή, ανάλυση και επεξεργασία ηλεκτρομαγνητικών εκπομπών που προέρχονται από ραντάρ ή άλλα συστήματα που εκπέμπουν αντίστοιχα σήματα και MASINT που με τη χρήση μετρήσεων και ενδείξεων συλλέγει πληροφορίες (Shulsky & Schmitt 2002).

2.5.2.2.1. Communications Intelligence (COMINT).

Αποτελεί τη μέθοδο συλλογής πληροφοριών μέσω της υποκλοπής επικοινωνιών. Περιλαμβάνει τόσο τις τηλεπικοινωνίες όσο και τις επικοινωνίες μεταξύ εναέριων και θαλάσσιων πλατφορμών με σταθμούς εδάφους, που πραγματοποιούνται μέσω ραδιοφωνικών μηνυμάτων. Πέραν της υποκλοπής περιλαμβάνει και την αποκρυπτογράφηση κρυπτογραφημένων μηνυμάτων προσφέροντας με αυτόν τον τρόπο συχνά πληροφορίες υψηλής αξίας. Παράλληλα έχει τη δυνατότητα με τη χρήση κατάλληλου εξοπλισμού να προσδιορίσει την ακριβή γεωγραφική θέση του πομπού του μηνύματος (DF-ing - Distance Finding) (Shulsky & Schmitt 2002).

2.5.2.2.2. Telemetry Intelligence (TELINT).

Αποτελεί μία πιο σύγχρονη μορφή του SIGINT και αφορά την υποκλοπή τηλεμετρικών στοιχείων. Χρησιμοποιείται για την απόκτηση πληροφοριών σχετικά με νέα συστήματα τα οποία βρίσκονται σε δοκιμαστικό στάδιο και για τα οποία ο κατασκευαστής συλλέγει πληροφορίες προκειμένου να βελτιώσει τις δυνατότητες τους και να προχωρήσει στο στάδιο της παραγωγής. Η απόκτηση αυτών των πληροφοριών είναι σημαντική κυρίως στο στρατιωτικό τομέα αφού δίνει τη δυνατότητα καλύτερης προετοιμασίας για την αντιμετώπιση νέων συστημάτων του αντιπάλου (Shulsky & Schmitt 2002).

2.5.2.2.3. Electronics Intelligence (ELINT).

Περιλαμβάνει την παρακολούθηση και την ανάλυση ηλεκτρομαγνητικών εκπομπών που δεν έχουν να κάνουν με επικοινωνίες. Δίνει τη δυνατότητα παρακολούθησης και ακριβούς προσδιορισμού της θέσης ενός πομπού (πχ ραντάρ) που εκπέμπει στο ηλεκτρομαγνητικό φάσμα εξασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο αυτό που ονομάζεται «ηλεκτρονική διάταξη μάχης» σε ένα κράτος. Πέραν όμως της ακριβούς θέσης του πομπού, το ELINT έχει τη δυνατότητα

παροχής πληροφοριών σχετικά με τα χαρακτηριστικά και τις δυνατότητες του πομπού (Shulsky & Schmitt 2002).

2.5.2.2.4. Measurements and Signatures Intelligence (MASINT).

Περιλαμβάνει ένα σύνολο τεχνικών που με τη χρήση ειδικών αισθητήρων δύναται να ανιχνεύσει διάφορες δραστηριότητες του εχθρού παρέχοντας με αυτόν τον τρόπο σημαντικές πληροφορίες για τη δράση και τις προθέσεις του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της τεχνικής είναι τα ραντάρ τύπου Sonar που ανιχνεύουν την ύπαρξη και την κίνηση υποβρυχίων κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας. Τα ηχητικά κύματα που δέχεται το ραντάρ είναι οι μετρήσεις που οδηγούν στην πληροφορία σχετικά με την ύπαρξη του υποβρυχίου (Shulsky & Schmitt 2002).

2.5.3. Συλλογή Πληροφοριών από Ανοιχτές Πηγές (OSINT).

Η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας τις τελευταίες δεκαετίες και ο ολοένα και αυξανόμενος αριθμός χρηστών ανά τον κόσμο, έχουν οδηγήσει σε κατακόρυφη αύξηση της ποσότητας πληροφοριών που είναι διαθέσιμες μέσω ανοιχτών πηγών όπως είναι οι τηλεοπτικές και ραδιοφωνικές εκπομπές, οι εφημερίδες και τα βιβλία και φυσικά το διαδίκτυο. Από τις ανοιχτές πηγές μπορούν να συλλεχθούν πληροφορίες σχετικά με την οικονομία, τη γεωγραφία, τα οδικά δίκτυα και δίκτυα επικοινωνιών μίας χώρας, πληροφορίες που θα συμβάλλουν στη χάραξη συγκεκριμένης στρατηγικής και θα ληφθούν υπόψιν στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων σε περίπτωση που πραγματοποιηθεί σύγκρουση με αυτή την χώρα στο μέλλον. Όλες αυτές οι πληροφορίες είναι σίγουρα σημαντικές, παρόλα αυτά πρέπει να έχουμε υπόψιν ότι πληροφορίες σχετικά με προθέσεις ή αντίστοιχες δράσεις του αντιπάλου που χαρακτηρίζονται ως διαβαθμισμένες είναι δύσκολο να βρεθούν μέσω ανοιχτών πηγών (Shulsky & Schmitt 2002).

Η συλλογή οικονομικών δεδομένων και η παρακολούθηση οικονομικών ροών, αποτελούν μέρος αυτής της κατηγορίας και είναι ιδιαίτερες σημαντικές και χρήσιμες για την αποκάλυψη εγκληματικών δραστηριοτήτων τόσο του οργανωμένου εγκλήματος όσο και τρομοκρατικών οργανώσεων. Δύνανται να αποτελέσουν ενδείκτη και να αποκαλύψουν πιθανή επικείμενη προμήθεια τόσο εξοπλισμού όσο και υλικών που θα χρησιμοποιηθούν για την πραγματοποίηση των επιθέσεών τους, ενώ παράλληλα δύνανται να οδηγήσουν στην αποκάλυψη της ταυτότητας ατόμων που συνεργάζονται με αυτές ή έχουν κρίσιμο ρόλο στην

λειτουργία τους. Φυσικά οι τρομοκρατικές και εγκληματικές οργανώσεις όπως και οι κλειστές κοινωνίες γνωρίζοντας τον κίνδυνο που ελλοχεύει για διαρροή σημαντικών πληροφοριών μέσω ανοιχτών πηγών, λαμβάνουν μέτρα για την προστασία τους. Επιδίδουν λοιπόν να αποκρύψουν τέτοιες πληροφορίες από δημόσια διαθέσιμα έγγραφα ή να τις παραποιήσουν για λόγους ασφαλείας όπως συνέβη με την πρώτη Σοβιετική Ένωση στο παρελθόν (Shulsky & Schmitt 2002, σ.38).

Στις ανοιχτές πηγές υπάρχει φυσικά μεγάλος όγκος πληροφοριών και συνεπώς οι υπηρεσίες πληροφοριών οφείλουν να καθορίσουν με ακρίβεια τις πληροφοριακές απαιτήσεις προκειμένου τόσο να συλλεχθούν πληροφορίες που θα έχουν αξία όσο και για να μην επιφορτιστούν οι αναλυτές με τεράστιο όγκο δεδομένων που δεν θα αποφέρουν την επιθυμητή πληροφορία προκαλώντας χρονική καθυστέρηση.

2.5.3.1. Social Media Intelligence: Η τελευταία προσθήκη της πληροφόρησης.

Το SOCMINT αποτελεί υποκατηγορία του OSINT και είναι η τελευταία προσθήκη στην οικογένεια της πληροφόρησης. Τις τελευταίες δεκαετίες τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης γνώρισαν ραγδαία άνοδο με το Facebook, το Twitter και άλλες εφαρμογές να χρησιμοποιούνται από τη συντριπτική πλειοψηφία των πολιτών. Αυτές οι εφαρμογές αποτελούν μία τεράστια δεξαμενή πληροφοριών καθώς αναρτούνται σε αυτές μεγάλος όγκος φωτογραφιών, ανακοινώσεων και σχολίων από τους χρήστες. Παράλληλα έχουν διευκολύνει στο μέγιστο βαθμό την επικοινωνία μεταξύ ανθρώπων και την αλληλεπίδραση με οργανισμούς παντός φύσεως.

Ομάδες οργανωμένου εγκλήματος καθώς και τρομοκρατικές οργανώσεις εκμεταλλεύονται τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας και μέσω σύγχρονων διαύλων επικοινωνούν τα μέλη τους μεταξύ τους και οργανώνουν τη δραστηριότητα τους, επιτυγχάνοντας με αυτό τον τρόπο καλύτερα επίπεδα μυστικότητας. Παράλληλα επιτυγχάνεται η στρατολόγηση νέων μελών και η διάδοση των ιδεών των οργανώσεων από απόσταση και χωρίς να απαιτείται η φυσική παρουσία και κατ'επέκταση η αποκάλυψη της ταυτότητας των μελών τους. Η επιτυχής παρακολούθηση αυτών των επικοινωνιών συνεπώς μπορεί να οδηγήσει στην αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση αυτών των οργανώσεων. Παράλληλα μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης δύναται να αποκαλυφθεί και η ακριβής τοποθεσία που είτε συντελείται η εγκληματική δραστηριότητα είτε βρίσκονται τα άτομα που πραγματοποιούν ύποπτες ανακοινώσεις.

Πλην όμως των εγκληματικών και τρομοκρατικών οργανώσεων, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης δύνανται να προσφέρουν πληροφορίες που θα λειτουργήσουν ως ενδείκτες για κοινωνικές αναταραχές και πιθανές εγκληματικές δραστηριότητες συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στην αποτροπή αντίστοιχων δραστηριοτήτων. Συχνά παρέχουν πληροφορίες σχεδόν σε πραγματικό χρόνο για δράσεις όπως οι διαδηλώσεις που συντονίζονται μέσω τέτοιων εφαρμογών ή εγκληματικές δραστηριότητες όπως λαθροδιακίνηση που προκύπτουν από φωτογραφίες ή σχόλια σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Βασικό μειονέκτημα της συλλογής πληροφοριών από μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι αφενός ο μεγάλος όγκος δεδομένων και αφετέρου ο κίνδυνος παραπληροφόρησης ή συλλογής εσφαλμένων πληροφοριών που μπορεί να οδηγήσουν σε λανθασμένες ενδείξεις και αχρείαστη ενεργοποίηση διαδικασιών ασφαλείας.

2.5.4. Σύγκριση Μεθόδων Συλλογής Πληροφοριών HUMINT – TECHINT.

Συχνά προκύπτει το ερώτημα μεταξύ των ακαδημαϊκών για το ποια από τις δύο μεθόδους είναι καλύτερη. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας έχει οδηγήσει πολλούς στο να θεωρούν ότι η συλλογή πληροφοριών με τεχνικά μέσα είναι πιο αποτελεσματική. Παρόλα αυτά η συλλογή πληροφοριών με ανθρώπινα μέσα δύναται να αποφέρει πληροφορίες οι οποίες κρατούνται μυστικές όπως οι προθέσεις και η πολιτική δραστηριότητα και οι οποίες δεν δύναται να αποκτηθούν με τεχνικά μέσα. Η αποτελεσματικότερη συλλογή πληροφοριών επιτυγχάνεται μέσω του συνδυασμού HUMINT και TECHINT. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι τα τεχνικά μέσα δεν γίνεται να καλύψουν τα πάντα και για αυτό απαιτείται η πληροφορία για την περιοχή στην οποία πρέπει να εστιάσουν. Αυτό δύναται να επιτευχθεί με τη χρήση ανθρώπινων μέσων οδηγώντας με τον τρόπο αυτό στην αποτελεσματικότερη κάλυψη των πληροφοριακών απαιτήσεων. Επιπροσθέτως τα ανθρώπινα μέσα δύναται να συμβάλλουν στην ανάλυση ακατέργαστων πληροφοριών μέσω δεδομένων που δεν δύναται να συλλεχθούν με τεχνικά μέσα όπως ο τρόπος αποκρυπτογράφησης κρυπτογραφημένων μηνυμάτων (Shulsky & Schmitt 2002).

Για στόχους που δεν διαθέτουν συγκεκριμένες εγκαταστάσεις και σταθερά δίκτυα επικοινωνίας όπως οι τρομοκρατικές οργανώσεις και το οργανωμένο έγκλημα, τα τεχνικά μέσα είναι λιγότερο αποτελεσματικά από τα ανθρώπινα. Η διείσδυση σε αυτές τις ομάδες ή η στρατολόγηση μελών τους είναι συχνά και ο μοναδικός τρόπος για να συλλεχθούν πληροφορίες σχετικά με τις προθέσεις και τη δράση τους (Shulsky & Schmitt, 2002 σ. 36 – 37). Η επιλογή της κατάλληλης μεθόδου για τη συλλογή πληροφοριών, πρέπει να γίνεται με βάση τις

πληροφοριακές απαιτήσεις και αφού ληφθεί υπόψιν ποια πλατφόρμα πρόκειται να συλλέξει καλύτερα την επιθυμητή πληροφορία. Επιπροσθέτως υπολογίζεται η εξίσωση κόστους, ρίσκου και αποτελέσματος για να αποφασιστεί το κατά πόσο αξίζει η χρηματική δαπάνη για τη χρήση συγκεκριμένων μέσων ανάλογα με το προσδοκώμενο αποτέλεσμα (Shulsky & Schmitt 2002).

Κεφάλαιο 3: Μεταναστευτικές Ροές

3.1. Το διαχρονικό φαινόμενο της μετανάστευσης.

Η μετανάστευση αποτελεί ένα φαινόμενο που υπάρχει από την αρχαιότητα και το οποίο με το πέρασμα των χρόνων έχει αλλάξει σημαντικά. Για να οδηγηθούν οι άνθρωποι στη μετανάστευση πρέπει είτε να υπάρχει κάτι που να τους ωθεί να φύγουν από εκεί που μένουν (push factor) είτε να υπάρχει κάτι που να τους ελκύει στο νέο μέρος που πηγαίνουν (pull factor). Κατά τη διάρκεια της ιστορίας παρατηρήθηκε άνθρωποι να μεταναστεύουν τόσο λόγω κοινωνικών διώξεων που σχετίζονταν με τη θρησκεία και την προέλευση όσο και εξαιτίας πολιτικών διώξεων με τη στέρηση των δικαιωμάτων και της πολιτικής τους ελευθερίας. Παράλληλα υπήρχαν και οικονομικοί λόγοι που οδηγούσαν τους ανθρώπους στο να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους και οι οποίοι σήμερα έχουν αναδειχθεί ως η κυριότερη αιτία της μετανάστευσης. Οι πόλεμοι αποτελούσαν και συνεχίζουν να αποτελούν παράγοντα που ωθεί τους ανθρώπους στο να εγκαταλείψουν τα μέρη τους όπως και οι φυσικές καταστροφές που πολλές φορές δεν αφήνουν το περιθώριο επιλογής στους ανθρώπους για το κατά πόσο θέλουν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους ή όχι (International Organization for Migration 2019).

Για τους όρους τόσο του μετανάστη όσο και της μετανάστευσης έχουν αναπτυχθεί πολλοί ορισμοί χωρίς ωστόσο να υπάρχει κάποιος επίσημος που να είναι και καθολικά αποδεκτός. Σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (International Organization for Migration), η μετανάστευση αποτελεί τη μετακίνηση ανθρώπων από την περιοχή όπου κατοικούν μόνιμα σε μία άλλη περιοχή, χωρίς να λαμβάνεται υπόψιν η διάρκεια, η αιτία και η σύνθεση της ομάδας των ατόμων που μεταναστεύουν. Τα χαρακτηριστικά αυτά λαμβάνονται υπόψιν για την κατηγοριοποίηση των μεταναστευτικών ροών και όχι για τον χαρακτηρισμό μίας μετακίνησης ως μετανάστευση (International Organization for Migration 2019). Αντίστοιχα μετανάστης είναι το άτομο το οποίο μετακινείται και το οποίο ανάλογα με την αιτία της μετακίνησης κατατάσσεται σε μία κατηγορία. Συχνά βέβαια παρατηρείται το φαινόμενο άτομα τα οποία δεν

έχουν διαπράξει κάποια μετακίνηση, αλλά είναι γόννοι μεταναστών έχοντας γεννηθεί στη χώρα που οι γονείς τους μετανάστευσαν, να χαρακτηρίζονται ως μετανάστες δεύτερης ή ακόμη και τρίτης γενιάς και να αδυνατούν να λάβουν κάποια υπηκοότητα (World Migration Report 2022, σ. 45). Ο αριθμός των ατόμων που αφήνουν τα σπίτια τους για να ζήσουν σε άλλες περιοχές έχει αυξηθεί σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες με τους λόγους που συμβαίνει αυτό να ποικίλουν. Πολιτικοί, κοινωνικοί, οικονομικοί και περιβαλλοντικοί είναι μόνον ορισμένοι από τους παράγοντες που επηρεάζουν τις μεταναστευτικές ροές.

3.2. Οι τύποι της μετανάστευσης.

Η διάκριση των μεταναστευτικών ροών σε κατηγορίες πραγματοποιείται με ποικίλους τρόπους λαμβάνοντας υπόψιν τον τόπο προέλευσης και τον τελικό προορισμό, τη διάρκεια παραμονής στον τελικό προορισμό και τη θέληση των μεταναστών να μετακινηθούν. Η κάθε μεταναστευτική ροή δύναται να ανήκει σε παραπάνω από μία κατηγορίες ανάλογα με τα χαρακτηριστικά της (Bell κ.ά 2010 , σ. 16).

3.2.1. Εσωτερική και διεθνής μετανάστευση.

Αρχικά λαμβάνοντας υπόψιν τον τόπο από όπου φεύγει ο μετανάστης και τον τελικό του προορισμό, η μετανάστευση διακρίνεται σε εσωτερική και διεθνής. Η εσωτερική μετανάστευση περιλαμβάνει τη μετακίνηση ανθρώπων εντός της ίδιας χώρας, φεύγοντας από την τοποθεσία στην οποία κατοικούσαν μόνιμα και μετακινούμενοι σε μία άλλη περιοχή. Συνήθως πραγματοποιείται από ανθρώπους που ζουν σε οικονομικά ασθενέστερες ή αγροτικές περιοχές και οι οποίοι μετακινούνται σε μεγαλύτερες πόλεις προκειμένου να εξασφαλίσουν καλύτερη ποιότητα ζωής αλλά και ευνοϊκότερες επαγγελματικές και εκπαιδευτικές ευκαιρίες. Επιπροσθέτως περιλαμβάνει και τους ανθρώπους που μετακινούνται από τα σπίτια τους χωρίς τη θέληση τους, παραμένοντας ωστόσο εντός της ίδιας χώρας και οι οποίοι χαρακτηρίζονται ως εσωτερικά εκτοπισμένα άτομα (internally displaced persons) (Bell κ.ά 2010 , σ. 18 - 19).

Από την άλλη πλευρά η διεθνής μετανάστευση είναι όταν οι άνθρωποι διασχίζουν τα σύνορα της χώρας τους έχοντας αφήσει τον μόνιμο τόπο κατοικίας τους με σκοπό να εγκατασταθούν σε μία άλλη χώρα και να παραμείνουν εκεί για ένα εύλογο χρονικό διάστημα. Σε αυτή την περίπτωση οι μετανάστες μετακινούνται σε χώρες των οποίων δεν έχουν την υπηκοότητα. Οι παράγοντες που οδηγούν τους ανθρώπους στο να αφήσουν τις χώρες τους και να αναζητήσουν ένα νέο τόπο για να ζήσουν δύναται να είναι οικονομικοί, κοινωνικοί, πολιτικοί

ή ακόμη και λόγοι επιβίωσης εξαιτίας των καταστροφών και των πολέμων που λαμβάνουν χώρα στον τόπο καταγωγής τους. Ως διεθνείς μεταναστευτικές ροές χαρακτηρίζονται τόσο οι μετακινήσεις που συνοδεύονται με τα απαραίτητα νομικά έγγραφα και είναι εξουσιοδοτημένες από την χώρα υποδοχής όσο και οι μετακινήσεις ανθρώπων χωρίς τα κατάλληλα έγγραφα που παράτυπα εισέρχονται σε μία άλλη χώρα και διαμένουν σε αυτή (International Organization for Migration 2019, σ.113).

3.2.2. Μόνιμη και προσωρινή μετανάστευση.

Η διάρκεια παραμονής των ατόμων στη χώρα προορισμού αποτελεί ένα ακόμη χαρακτηριστικό που κατηγοριοποιεί τις μεταναστευτικές ροές. Η μόνιμη μετανάστευση περιλαμβάνει τα άτομα που εγκαθίστανται μόνιμα σε μία άλλη περιοχή ή χώρα και δεν έχουν την πρόθεση ή τη δυνατότητα να επιστρέψουν στον τόπο από όπου προέρχονται. Η προσωρινή μετανάστευση από την άλλη πλευρά αναφέρεται σε μετακινήσεις ανθρώπων που πραγματοποιούνται για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, μετά το πέρας του οποίου επιστρέφουν στον τόπο μόνιμης κατοικίας τους. Στην προσωρινή μετανάστευση εντάσσονται τόσο οι εποχιακές όσο και οι κυκλικές μεταναστευτικές ροές. Οι εποχιακές μετακινήσεις είναι αυτές που συμβαίνουν σε συγκεκριμένες περιόδους του χρόνου και συνδέονται κατά κύριο λόγο με οικονομικές δραστηριότητες όπως η γεωργία, ο θερινός και ο χειμερινός τουρισμός. Επιπροσθέτως διακρίνουμε και την κυκλική μετανάστευση που αποτελεί τη μετακίνηση μεταξύ της περιοχής προέλευσης και της χώρας – προορισμού πολλές φορές μέσα στο έτος. Κατά κύριο λόγο πραγματοποιείται σε περιπτώσεις που υπάρχουν συμβάσεις εργασίας που απαιτούν αυτή τη μετακίνηση (Chen κ.ά 2016, σ. 7-8).

3.2.3. Εθελοντική και αναγκαστική μετανάστευση.

Η μετακίνηση ανθρώπων από τον τόπο μόνιμης κατοικίας τους πραγματοποιείται άλλοτε με τη θέλησή τους και άλλοτε χωρίς. Στην εθελοντική μετανάστευση τα άτομα επιλέγουν να αφήσουν τα σπίτια τους και να μετακινηθούν είτε εντός είτε εκτός της χώρας τους. Οι λόγοι για αυτές τις μετακινήσεις είναι συνήθως οικονομικοί και αποσκοπούν στην εξασφάλιση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης. Η αναγκαστική μετανάστευση από την άλλη πλευρά περιλαμβάνει τις περιπτώσεις που οι άνθρωποι εξαναγκάζονται να αφήσουν την περιοχή τους για κάποια άλλη περιοχή εντός ή εκτός της χώρας τους. Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει άτομα που για πολιτικούς λόγους και λόγω των διώξεων που υφίστανται από τις αρχές της χώρας τους, υποχρεώνονται να την εγκαταλείψουν και να αναζητήσουν ένα ασφαλές περιβάλλον σε μία

άλλη χώρα. Πέραν όμως των πολιτικών διώξεων περιλαμβάνει και τους ανθρώπους που λόγω του πολέμου που λαμβάνει χώρα στην πατρίδα τους, την εγκαταλείπουν προκειμένου να αναζητήσουν ένα μέρος που θα ζήσουν ειρηνικά χωρίς να κινδυνεύει η ζωή τους. Επιπροσθέτως περιλαμβάνει άτομα που έχοντας πέσει θύματα εγκληματικών οργανώσεων υποχρεώνονται να μετακινηθούν σε άλλες χώρες χωρίς να έχουν τη δυνατότητα να αρνηθούν ή να αποτρέψουν αυτή την κίνηση. Τέλος, σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται τα άτομα που εκτοπίζονται λόγω φυσικών καταστροφών όπως οι φωτιές, οι σεισμοί και οι πλημμύρες που καθιστούν τις περιοχές που ζούσαν μέχρι πρότινος μη κατοικήσιμες είτε προσωρινά, μέχρι να επιδιορθωθούν οι ζημιές είτε μόνιμα (Britannica).

3.2.4. Νόμιμη και παράτυπη μετανάστευση.

Η διεθνής μετανάστευση συνδέεται στενά με ορισμένους κανόνες νομικής φύσεως, οι οποίοι και πρέπει να ακολουθούνται προκειμένου οι μεταναστευτικές ροές να είναι αποδεκτές από τις χώρες υποδοχής. Οι κανόνες αυτοί περιλαμβάνουν ορισμένα νομικά έγγραφα που πρέπει να φέρουν οι άνθρωποι που μετακινούνται και τα οποία επιβεβαιώνουν το ότι η χώρα που αποτελεί τον προορισμό των μεταναστών έχει εγκρίνει και έχει εξουσιοδοτήσει την είσοδο και την παραμονή τους σε αυτήν (International Organization for Migration 2019, σ. 175). Στην περίπτωση αυτή οι μεταναστευτικές ροές χαρακτηρίζονται ως νόμιμες και πέραν του ότι δεν δημιουργούνται προβλήματα που να θέτουν σε κίνδυνο τους μετανάστες κατά την έξοδο τους από την χώρα και την είσοδο τους σε μία άλλη, εξασφαλίζουν την ευημερία, την ορθή μεταχείρισή τους σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και το σεβασμό των δικαιωμάτων τους.

Σε αντίθετη περίπτωση, όταν δηλαδή οι μετακινούμενοι δεν ακολουθούν τους νόμους, τους κανόνες και τις διεθνείς συμφωνίες για την έξοδό τους από τη χώρα τους και την είσοδό τους σε μία άλλη χώρα, τότε η μεταναστευτική ροή είναι παράτυπη. Για να μετακινηθούν χρησιμοποιούν μη τακτικές μεθόδους μεταφοράς και επιδιώκουν να εισέλθουν στην χώρα – προορισμό χωρίς να γίνουν αντιληπτοί από τις αρχές ασφαλείας που πραγματοποιούν τους ελέγχους στα σύνορα, καθότι σε αυτήν την περίπτωση θα τους απαγορευτεί η είσοδος λόγω της μη κατοχής των απαραίτητων εγγράφων. Το γεγονός παρόλα αυτά ότι η είσοδος των μεταναστών έχει πραγματοποιηθεί με παράτυπο τρόπο δεν αναιρεί την υποχρέωση της χώρας να διασφαλίσει το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ οι ίδιοι διατηρούν το δικαίωμα αίτησης ασύλου όπως αυτό απορρέει από το διεθνές δίκαιο (International Organization for Migration 2019, σ. 116-117).

3.3. Οι κατηγορίες των μεταναστών.

Οι μετανάστες είναι οι άνθρωποι που μετακινούνται από τον τόπο που είναι η μόνιμη κατοικία τους προκειμένου να πάνε σε κάποιον άλλο τόπο. Ανάλογα με τα χαρακτηριστικά που έχει η μετακίνησή τους, εντάσσεται σε μία ή παραπάνω από τις κατηγορίες που αναφέρθηκαν ανωτέρω. Οι λόγοι για τους οποίους μεταναστεύουν οι άνθρωποι ποικίλουν και ανάλογα με την αιτία της μετακίνησής τους διακρίνουμε κάποιες κατηγορίες μεταναστών. Ορισμένες από αυτές είναι οριοθετημένες και προστατεύονται νομικά από διεθνείς κανόνες, ενώ άλλες έχουν δημιουργηθεί για να περιγράψουν καλύτερα τους μετανάστες ανάλογα με τα αίτια της μετακίνησής τους.

3.3.1. Οικονομικοί μετανάστες.

Οι οικονομικοί λόγοι αποτελούν μία από τις κύριες αιτίες που οι άνθρωποι εγκαταλείπουν τα σπίτια τους προκειμένου να αναζητήσουν καλύτερες επαγγελματικές ευκαιρίες. Κατά κύριο λόγο περιλαμβάνει τους ανθρώπους που αλλάζουν χώρο μόνιμης διαμονής προκειμένου να εργαστούν και πραγματοποιείται λόγω έλλειψης επαγγελματικών ευκαιριών και δυσμενούς οικονομικής κατάστασης στην περιοχή τους. Η μετανάστευση σε αυτές τις περιπτώσεις δύναται να είναι είτε διεθνής, με τους ανθρώπους να πηγαίνουν σε άλλη χώρα για να δραστηριοποιηθούν επαγγελματικά, είτε εσωτερική όπως παρατηρείται συχνά με ανθρώπους να εγκαταλείπουν τη «φτωχή» επαρχία προκειμένου να εγκατασταθούν και να εργαστούν μόνιμα σε μεγάλες πόλεις (International Organization for Migration 2019, σ. 62).

Σε αυτήν την κατηγορία εντοπίζονται άνθρωποι με υψηλό επίπεδο μόρφωσης και εξειδίκευσης οι οποίοι μετακινούνται σε άλλες χώρες προκειμένου να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους. Αυτοί χαρακτηρίζονται ως «Brain Drain» μετανάστες και επιφέρουν πολλαπλά οφέλη για τις χώρες στις οποίες πηγαίνουν μέσω των γνώσεων και των ικανοτήτων που έχουν καλλιεργήσει με την εκπαίδευση και φοίτηση τους σε εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας καταγωγής τους (Johnson 2022). Πλην αυτών όμως υπάρχουν και οι εργάτες χαμηλής εξειδίκευσης που επιλέγουν να μεταναστεύσουν προκειμένου να αναζητήσουν καλύτερες επαγγελματικές ευκαιρίες από αυτές που συναντούν στην πατρίδα τους. Και στις δύο περιπτώσεις οι μετακινήσεις πραγματοποιούνται κατά κύριο λόγο από φτωχότερες σε ανεπτυγμένες χώρες, ενώ οι μετανάστες έχουν τη δυνατότητα να επιστρέψουν όποτε επιθυμούν

στη χώρα προέλευσής τους. Οι μετανάστες που μετακινούνται προκειμένου να αναζητήσουν εργασία δύναται να είναι είτε νόμιμοι, διαθέτοντας όλα τα απαραίτητα έγγραφα για να εισέλθουν στη χώρα που θα δραστηριοποιηθούν, είτε παράτυποι με το να εισέρχονται χωρίς άδεια στη χώρα που έχουν θέσει ως προορισμό και να εργάζονται αποτελώντας κομμάτι της «μαύρης» οικονομίας και πέφτοντας θύματα εκμετάλλευσης από τους εργοδότες (Bell κ.ά 2010).

3.3.2. Συνταξιούχοι μετανάστες.

Πολλοί άνθρωποι ιδιαίτερα από τις χώρες της βόρειας Ευρώπης, επιζητούν μετά τη συνταξιοδότησή τους ένα ήρεμο μέρος με αργό ρυθμό ζωής και καλές καιρικές και κλιματολογικές συνθήκες προκειμένου να εγκατασταθούν μόνιμα και να απολαύσουν έναν ποιοτικότερο τρόπο ζωής. Έχοντας την οικονομική δυνατότητα, αγοράζουν οικίες σε χώρες που επιλέγουν και μετακινούνται εκεί μόνιμα με σκοπό να ζήσουν σε ένα διαφορετικό περιβάλλον. Η μετακίνηση τους είναι πάντοτε σύμφωνη με τους κανόνες της χώρας υποδοχής και η παραμονή τους είναι μόνιμη, έχοντας τη δυνατότητα να επισκέπτονται την πατρίδα τους όποτε επιθυμούν (Bell κ.ά 2010).

3.3.3. Μετανάστες οικογενειακής επανένωσης.

Αποτελεί ιδιαιτέρως σύνθετο φαινόμενο οικογένειες να χωρίζονται όταν κάποιο μέλος τους αποφασίζει να μεταναστεύσει προκειμένου να αναζητήσει ασφάλεια και καλύτερες συνθήκες ζωής, αναγκασμένο να αφήσει την πατρίδα του λόγω οικονομικών, κοινωνικών ή περιβαλλοντικών αιτιών. Αυτός ο διαχωρισμός οφείλεται είτε στο ότι ορισμένα μέλη της οικογένειας δύναται να είναι ανήμπορα να ταξιδέψουν τη δεδομένη στιγμή είτε στην αβεβαιότητα που υπάρχει σχετικά με την τελική κατάληξη της μετακίνησης και το κατά πόσο θα γίνουν οι μετανάστες αποδεκτοί από τη χώρα στην οποία θέλουν να πάνε. Από τη στιγμή λοιπόν που ένας μετανάστης γίνει υπό οποιαδήποτε συνθήκη αποδεκτός από την χώρα υποδοχής και διαθέτει όλα τα απαραίτητα έγγραφα για να παραμείνει σε αυτήν, δύναται να υποβάλει αίτηση οικογενειακής επανένωσης προκειμένου τα μέλη της οικογενείας του να ταξιδέψουν νόμιμα στην χώρα που βρίσκεται και να ενωθεί η οικογένεια. Οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληροί ο μετανάστης σχετικά με την οικονομική του κατάσταση και τα μέλη της οικογενείας του που δύνανται να ταξιδέψουν αλλάζουν από χώρα σε χώρα. Από τη στιγμή λοιπόν που καθοριστούν τα μέλη της οικογενείας που δύναται να ταξιδέψουν, χαρακτηρίζονται

ως μετανάστες οικογενειακής επανένωσης και μέσω τακτικών καναλιών μεταφοράς μετακινούνται στη χώρα όπου και παραμένουν μόνιμα (Greek Council for Refugees 2023).

3.3.4. Εσωτερικά εκτοπισμένα άτομα (Internally Displaced Persons).

Συχνά παρατηρείται το φαινόμενο άτομα να υπόκεινται σε αναγκαστική μετακίνηση από τους τόπους μόνιμης κατοικίας τους λόγω ενόπλων συγκρούσεων, καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή φυσικών καταστροφών. Τα άτομα αυτά μεταναστεύουν και όταν δεν περνάνε τα διεθνή σύνορα της χώρας τους χαρακτηρίζονται ως εσωτερικά εκτοπισμένα άτομα. Πρόκειται για άτομα που στην πλειοψηφία τους είναι γυναίκες και παιδιά και τα οποία συχνά υφίστανται καταπάτηση των βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους λόγω του ότι βρίσκονται σε δυσμενή θέση. Επιπροσθέτως στις περιπτώσεις των ενόπλων συγκρούσεων συχνά εγκλωβίζονται σε εμπόλεμες ζώνες με αποτέλεσμα η ζωή τους να βρίσκεται σε θανάσιμο κίνδυνο και συχνά να χρησιμοποιούνται ως ανθρώπινες ασπίδες από τις αντιμαχόμενες πλευρές (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights 2023).

Αν και τα εσωτερικά εκτοπισμένα άτομα φέρουν πολλά από τα χαρακτηριστικά που καθορίζονται από τις διεθνείς συμβάσεις για το χαρακτηρισμό ενός μετανάστη ως πρόσφυγα, εντούτοις δεν αποτελούν πρόσφυγες και συναφώς δεν απολαμβάνουν των δικαιωμάτων τους. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι για να χαρακτηριστεί κάποιος μετανάστης ως πρόσφυγας οφείλει να έχει περάσει τα διεθνή σύνορα και να βρίσκεται εκτός της χώρας μόνιμης κατοικίας του. Ο τίτλος εσωτερικά εκτοπισμένα άτομα δεν φέρει ιδιαίτερα δικαιώματα και είναι απλώς περιγραφικός. Παρόλα αυτά σύμφωνα με τους διεθνείς κανόνες και ειδικά στην περίπτωση που ο εκτοπισμός των ατόμων πραγματοποιείται λόγω ένοπλων συγκρούσεων, απολαμβάνουν την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με σεβασμό στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, διασφάλιση πρόσβασης σε τροφή, εκπαίδευση και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και εξασφάλιση ασφαλούς επιστροφής και επανεγκατάστασης στα σπίτια τους εφόσον αυτό είναι εφικτό (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights 2023).

3.3.5. Πρόσφυγες.

Πολλοί είναι οι άνθρωποι που εγκαταλείπουν τα σπίτια και τις χώρες τους λόγω διώξεων που υφίστανται για φυλετικούς, θρησκευτικούς και πολιτικούς λόγους. Επιπροσθέτως υπάρχουν άνθρωποι που λόγω της εθνικότητας ή της υπαγωγής τους σε ορισμένες κοινωνικές ομάδες στοχοποιούνται και έμμεσα ή άμεσα υποχρεώνονται να μετακινηθούν από τον τόπο μόνιμης

κατοικίας τους με τη ζωή τους να βρίσκεται σε κίνδυνο. Οι πόλεμοι και οι βίαιες συγκρούσεις θέτουν επίσης σε κίνδυνο την ανθρώπινη ζωή με αποτέλεσμα οι άνθρωποι να μετακινούνται σε άλλες χώρες αναζητώντας ένα ασφαλές περιβάλλον για αυτούς και τις οικογένειές τους. Ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η ανάγκη για διασφάλιση της ανθρώπινης ζωής οδήγησαν τη διεθνή κοινότητα στη θέσπιση του όρου πρόσφυγας που περιλαμβάνει όλους τους ανθρώπους που αναγκάζονται λόγω ενόπλων συγκρούσεων, εθνοτικών, φυλετικών, πολιτικών και θρησκευτικών διακρίσεων καθώς και λόγω φυσικών καταστροφών να εγκαταλείψουν τον τόπο μόνιμης κατοικίας τους και να αναζητήσουν ένα νέο περιβάλλον όπου θα μπορέσουν να ζήσουν ειρηνικά και με ασφάλεια. Ο όρος αυτός αποδίδεται σε ανθρώπους που διασχίζουν τα διεθνή σύνορα της χώρας τους μεταναστεύοντας σε άλλη χώρα, με την επιστροφή τους στην πατρίδα τους να μην είναι πιθανή ειδικά στο άμεσο μέλλον είτε λόγω φόβου για την αντιμετώπιση που θα τύχουν είτε λόγω της γενικότερης κατάστασης που τους απαγορεύει να επιστρέψουν. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το 52% των προσφύγων προέρχονται από μόλις τρεις χώρες, την Ουκρανία, τη Συρία και το Αφγανιστάν. Στις δύο πρώτες οι ένοπλες συρράξεις έχουν οδηγήσει τους ανθρώπους στο να μεταναστεύσουν ενώ στο Αφγανιστάν τόσο η εμπόλεμη κατάσταση όσο και οι πολιτικές διώξεις είναι τα στοιχεία που θέτουν σε κίνδυνο τη ζωή των πολιτών και τους αναγκάζουν να αναζητήσουν διεθνή προστασία (UNHCR 2023).

Για την νομική προστασία και τα δικαιώματα αυτών των ανθρώπων έχει μεριμνήσει το διεθνές δίκαιο με τη Σύμβαση του 1951 για το καθεστώς των προσφύγων και το Πρωτόκολλό της του 1967 να αποτελούν τους πυλώνες που καθορίζουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των προσφύγων. Επιπροσθέτως η Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα ισχύουν όπως για όλους τους ανθρώπους και για τους πρόσφυγες. Έτσι λοιπόν η χώρα υποδοχής των προσφύγων έχει την υποχρέωση να μην επαναπροωθήσει τους πρόσφυγες σε μία χώρα όπου η ζωή και οι ελευθερίες τους βρίσκονται σε κίνδυνο. Επίσης, στους πρόσφυγες αναγνωρίζονται τα ίδια δικαιώματα με τους υπηκόους της χώρας στην οποία έχουν μεταναστεύσει, στην αρχή της προστασίας από διακρίσεις. Λαμβάνουν ίση μεταχείριση με τους πολίτες της χώρας έχοντας πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και εκπαίδευσης αλλά και δυνατότητα απασχόλησης και κοινωνικής ασφάλισης. Παράλληλα έχουν το δικαίωμα να αιτηθούν ταξιδιωτικά έγγραφα και είναι υποχρέωση της κάθε χώρας να τους παράσχει νομική βοήθεια οποτεδήποτε χρειαστούν και ειδικά κατά τη διάρκεια της διαδικασίας εξέτασης της αίτησής τους για άσυλο. Αυτά είναι και ορισμένα από τα κυριότερα δικαιώματα των προσφύγων σε συνδυασμό με τα βασικά

ανθρώπινα δικαιώματα τα οποία είναι υποχρεωμένη να διασφαλίζει η εκάστοτε χώρα υποδοχής. Πέραν αυτών βέβαια και ανάλογα με το νομικό πλαίσιο, η κάθε χώρα αναγνωρίζει και επιπλέον δικαιώματα στους πρόσφυγες προκειμένου να εξασφαλίσει την ομαλή και ασφαλή τους παραμονή στη χώρα (Hathaway 2021).

3.3.6. Αιτούντες άσυλο.

Όπως συμβαίνει στις περισσότερες περιπτώσεις, η ιδιότητα του πρόσφυγα δεν αποδίδεται άμεσα από τη χώρα υποδοχής στα άτομα που μεταναστεύουν σε αυτήν προκειμένου να εξασφαλίσουν ένα ασφαλές περιβάλλον για να ζήσουν. Έτσι λοιπόν απαιτείται να καταθέσουν αίτηση στις αρχές ασφαλείας της εκάστοτε χώρας που να αποδεικνύει ότι πληρούν τις προϋποθέσεις για να αποκτήσουν το χαρακτηρισμό του πρόσφυγα και κυρίως να εξασφαλίσουν τα δικαιώματά του όπως αυτά πηγάζουν από το διεθνές δίκαιο. Οι αιτούντες άσυλο δύναται να εισέλθουν σε μία χώρα είτε με νόμιμο τρόπο είτε μέσω παράτυπων μεταναστευτικών ροών. Σύμφωνα με το Άρθρο 14 της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, όλοι οι άνθρωποι έχουν το δικαίωμα να κάνουν αίτηση ασύλου και δεν δύναται να τους απαγορευτεί η δυνατότητα κατάθεσής της. Μετά από προσεκτική εξέταση των στοιχείων της αίτησης από τις αρμόδιες υπηρεσίες της εκάστοτε χώρας αποφασίζεται το εάν ο μετανάστης πληροί τα κριτήρια και το κατά πόσο πρέπει να αντιμετωπιστεί ως πρόσφυγας. Μέχρις ότου να ανακοινωθεί η τελεσίδικη απόφαση, απολαμβάνουν το δικαίωμα της μη εξαναγκαστικής επιστροφής τους στη χώρα καταγωγής τους, ενώ ταυτόχρονα έχουν και τα δικαιώματα των προσφύγων μαζί με το δικαίωμα για επαγγελματική απασχόληση υπό προϋποθέσεις. Σε περίπτωση απόρριψης της αίτησης ακολουθούνται οι διαδικασίες που ορίζει η κάθε χώρα αναλόγως με την κατηγορία στην οποία εμπίπτει ο εκάστοτε μετανάστης. Είναι σχεδόν δεδομένο ότι ο κάθε πρόσφυγας αντιμετωπίζεται στην αρχή ως αιτούντας άσυλο, χωρίς ωστόσο να είναι σίγουρο ότι ο κάθε άνθρωπος που κάνει αίτηση για άσυλο θα αποκτήσει και την ιδιότητα του πρόσφυγα (Refugee Council 2023).

REFUGEE RIGHTS PER THE UNITED NATIONS 1951 REFUGEE CONVENTION AND 1967 PROTOCOL

The right not to be expelled, except under certain, strictly defined conditions | The right not to be punished for illegal entry into the territory of a contracting State | The right to work | The right to housing | The right to education | The right to public relief and assistance | The right to freedom of religion | The right to access the courts | The right to freedom of movement within the territory | The right to be issued identity and travel documents.

Εικόνα 3: Τα Δικαιώματα των Προσφύγων

3.3.7. Παράτυποι μετανάστες.

Δεν είναι λίγες οι φορές που μετανάστες θέλουν να εισέλθουν σε μία συγκεκριμένη χώρα για οικονομικούς, κοινωνικούς ή προσωπικούς λόγους χωρίς ωστόσο να διαθέτουν τα κατάλληλα έγγραφα και την απαραίτητη εξουσιοδότηση από την ίδια τη χώρα. Βρίσκουν λοιπόν τρόπο να εισέλθουν μέσω καναλιών, αποφεύγοντας τους ελέγχους των εθνικών αρχών ασφαλείας αποτελώντας με αυτόν τον τρόπο αυτό που ονομάζεται παράτυποι μετανάστες. Ως παράτυποι μετανάστες θεωρούνται αυτοί που όχι μόνο εισέρχονται στη χώρα χωρίς τα απαραίτητα έγγραφα αλλά διαμένουν και σε αυτή. Επιπροσθέτως στην κατηγορία αυτή εντάσσονται και άτομα τα οποία εισέρχονται στη χώρα νόμιμα αλλά μετά τη λήξη της βίζας τους παραμένουν σε αυτή χωρίς να φεύγουν όπως υποχρεούνται κανονικά να πράξουν. Πέραν όμως αυτών των ανθρώπων και τα άτομα που έχουν πέσει θύματα κυκλωμάτων εμπορίας ανθρώπων αποτελούν παράτυπους μετανάστες, που χωρίς τη θέληση τους και χωρίς να δύνανται να το αποφύγουν εισέρχονται σε διάφορες χώρες με παράτυπους τρόπους (Chappell κ.ά 2011).

Οι παράτυποι μετανάστες εν αντίθεση με τους πρόσφυγες δεν αναγνωρίζονται από το διεθνές δίκαιο ως ξεχωριστή κατηγορία και τα δικαιώματά τους εξαρτώνται από τους νόμους

της εκάστοτε χώρας όπου διαμένουν. Σε κάθε περίπτωση ο διεθνής νόμος για τα ανθρώπινα δικαιώματα έχει ισχύ για όλους τους ανθρώπους και συνεπώς οι χώρες οφείλουν να διασφαλίζουν την προστασία τους. Παράλληλα αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμα για όλους τους μετανάστες, συμπεριλαμβανομένων των παράτυπων, η δυνατότητα καταχώρησης αιτήματος ασύλου, με αποτέλεσμα για όσο χρονικό διάστημα διαρκεί η διαδικασία ελέγχου και έκδοσης απόφασης οι άνθρωποι αυτοί να χαρακτηρίζονται ως αιτούντες άσυλο. Σε περίπτωση αρνητικής απόφασης η κάθε χώρα αποφασίζει τι θα πράξει, με πιο σύνηθες να αποτελεί ο επαναπατρισμός των παράτυπων μεταναστών στη χώρα καταγωγής τους, με την προϋπόθεση πάντοτε ότι η ζωή τους δεν κινδυνεύει και οι ελευθερίες τους θα είναι διασφαλισμένες (Carens 2014).

3.3.8. Θύματα κυκλωμάτων εμπορίας ανθρώπων.

Άνθρωποι οι οποίοι προέρχονται από φτωχότερες χώρες ή περιοχές όπου βρίσκονται σε εξέλιξη ένοπλες συγκρούσεις, πέφτουν συχνά θύματα κυκλωμάτων εμπορίας ανθρώπων. Είτε με τη θέληση τους, πιστεύοντας ότι θα τους εξασφαλίσουν την ασφαλή μετακίνηση και είσοδο στη χώρα προορισμού, είτε χωρίς καθότι έχουν πέσει θύματα εκμετάλλευσης, εξέρχονται από τη χώρα καταγωγής τους και μεταναστεύουν παράτυπα προς άλλες χώρες που πολλές φορές δεν είναι αυτές που οι μετανάστες επιθυμούν. Μετά την άφιξή τους εκεί στερούνται της ελευθερίας κίνησής τους, όντας θύματα εκμετάλλευσης ομάδων οργανωμένου εγκλήματος που για οικονομικούς λόγους τους εκμεταλλεύονται με ποικίλους τρόπους όπως η εργασία και η σεξουαλική εκμετάλλευση (United Nations Office on Drugs and Crime).

Η ανάγκη των ανθρώπων να φύγουν από τη χώρα καταγωγής τους προκειμένου να εξασφαλίσουν ένα ασφαλές και ποιοτικότερο περιβάλλον για να ζήσουν, σε συνδυασμό με την απελπισία που τους διακατέχει λόγω της μη εύρεσης τρόπου να το πράξουν, τους καθιστούν ευάλωτους σε ομάδες οργανωμένου εγκλήματος θέτοντας παράλληλα τη ζωή τους σε κίνδυνο. Από την απλή παράτυπη μετακίνηση μέχρι και την περαιτέρω εκμετάλλευση, όλες οι ενέργειες αυτές εμπίπτουν στην κατηγορία της εμπορίας ανθρώπων που αποτελεί μία μάστιγα στην εποχή μας και αυξάνεται διαρκώς με ταχύς ρυθμούς (United Nations Office on Drugs and Crime).

3.4. Η μετανάστευση ως απειλή για την ασφάλεια.

Αν και οι άνθρωποι στη συντριπτική τους πλειοψηφία μεταναστεύουν προκειμένου να εξασφαλίσουν καλύτερες συνθήκες ζωής σε ένα ασφαλές περιβάλλον, εντούτοις πολλές φορές

η μετανάστευση έχει αντίθετα αποτελέσματα. Συχνά θέτει σε κίνδυνο τους ίδιους τους μετακινούμενους ενώ επηρεάζει σημαντικά την ασφάλεια των χωρών που καταφθάνουν. Φυσικά και δεν είναι όλες οι κατηγορίες μεταναστών που συνιστούν απειλή για την ασφάλεια των ανθρώπων και των χωρών. Οι περισσότερες εκ των μεταναστευτικών ροών πραγματοποιούνται νόμιμα και με την εξουσιοδότηση των χωρών που υποδέχονται τους μετανάστες, με αποτέλεσμα να χαρακτηρίζονται ως ασφαλείς για τους μετακινούμενους και να παρέχουν όλα τα απαραίτητα στοιχεία στις χώρες που καταφθάνουν προκειμένου να ενισχύσουν την ασφάλεια στο εσωτερικό τους. Το πρόβλημα έγκειται στις παράτυπες μεταναστευτικές ροές όπου τα κανάλια μεταφοράς δεν είναι ασφαλή και οι πληροφορίες των χωρών υποδοχής σχετικά με τα άτομα που διασχίζουν τα σύνορά τους και χωρίς εξουσιοδότηση διαμένουν σε αυτές είναι ελλιπείς (Ambrosini & Hajer 2023, σ. 1-9).

Αρχικά η μετανάστευση είτε είναι ηθελημένη είτε όχι δύναται να θέσει σε κίνδυνο την ανθρώπινη ασφάλεια των μεταναστών. Η άσκηση βίας σε αυτούς αλλά και η εκμετάλλευση τους με διάφορες μορφές αποτελούν σύνηθες φαινόμενο ειδικότερα όταν οι μετακινήσεις πραγματοποιούνται μέσω παράτυπων καναλιών. Υπάρχει βέβαια και η περίπτωση άνθρωποι που νόμιμα έχουν εισέλθει σε κάποια χώρα να πέσουν θύματα τόσο οικονομικής εκμετάλλευσης, με το να υποχρεωθούν να εργάζονται χωρίς κοινωνική ασφάλιση, για πολλές ώρες και με χαμηλούς μισθούς όσο και σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Αυτό οφείλεται στο ότι κυκλώματα οργανωμένου εγκλήματος εκμεταλλεύονται το γεγονός ότι οι μετανάστες αποτελούν ευπαθείς ομάδες που δύναται είτε να μην έχουν άλλο τρόπο για να εισέλθουν σε μία χώρα είτε να βρίσκονται σε δεινή οικονομική κατάσταση και να χρειάζονται βοήθεια. Με το πρόσχημα λοιπόν της βοήθειας, τους καθιστούν θύματά τους με την υπόσχεση ότι θα τους περάσουν στη χώρα παρατύπως, έναντι φυσικά υψηλού χρηματικού αντιτίμου, εξυπηρετώντας παράλληλα και δικά τους συμφέροντα. Οι μετανάστες λόγω του φόβου και της ανάγκης να φύγουν από τις πατρίδες τους εμπιστεύονται αυτές τις ομάδες, χωρίς ωστόσο να γνωρίζουν τις πραγματικές τους προθέσεις. Έτσι ακόμη και μετά την είσοδο των μεταναστών στη χώρα, οι εγκληματικές οργανώσεις συνεχίζουν να τους εκμεταλλεύονται, καταπατώντας τα ανθρώπινα δικαιώματά τους και θέτοντας σε κίνδυνο την ίδια τους τη ζωή (Unites Nations Office on Drugs and Crime 2010). Η ζωή των παράτυπων μεταναστών παρόλα αυτά, τίθεται σε κίνδυνο και κατά τη διάρκεια της μετακίνησης τους, με τα στοιχεία δυστυχώς να επιβεβαιώνουν τον υψηλό αριθμό θυμάτων που σκοτώνονται στην προσπάθειά τους να φτάσουν στον προορισμό τους. Τα κυκλώματα εμπορίας ανθρώπων σκοπίμως χρησιμοποιούν απαρχαιωμένα και δυσλειτουργικά

μέσα θέλοντας να θέσουν τη ζωή των μεταναστών σε κίνδυνο προκειμένου να διασωθούν εν τέλει από τις αρχές ασφαλείας της χώρας προς την οποία κατευθύνονται (International Organization for Migration 2009).

Πέραν όμως της ανθρώπινης ασφάλειας και η ασφάλεια των κρατών τίθεται σε κίνδυνο από παράτυπες μεταναστευτικές ροές και από ροές μεγάλης κλίμακας. Αρχικά η παράτυπη μετανάστευση καταπατά την εθνική κυριαρχία των κρατών. Το κάθε κράτος έχει το αναφαίρετο δικαίωμα να ελέγχει το ποιος διασχίζει τα σύνορα και εισέρχεται στην επικράτεια του. Οι παράτυποι μετανάστες εισέρχονται χωρίς την εξουσιοδότησή του υπονομεύοντας την εθνική του κυριαρχία. Επιπροσθέτως η μεγάλης κλίμακας μετανάστευση δύναται να προκαλέσει οικονομική κρίση στο εσωτερικό του κράτους μέσω της ανάπτυξης της μαύρης οικονομίας. Το γεγονός ότι εισέρχονται πολλοί μετανάστες σε μία χώρα αυξάνει τον ανταγωνισμό στην εργασία και σε συνδυασμό με τη «μαύρη» εργασία πλήττει την οικονομία και το εργατικό δυναμικό της. Επιπροσθέτως η μεγάλης κλίμακας μετανάστευση επιβαρύνει σημαντικά τις κρατικές δομές, ειδικά σε περιπτώσεις όπου οι μεταναστευτικές ροές είναι παράτυπες και συνεπώς το κράτος δεν προλαβαίνει να προετοιμαστεί καταλλήλως αφού δεν αναμένει τόσο μεγάλο αριθμό μεταναστών. Αυτό δύναται να οδηγήσει σε κοινωνική κρίση, με τους πολίτες της χώρας να αντιδρούν αντιλαμβανόμενοι ότι το κράτος δεν δύναται να τους εξυπηρετήσει επαρκώς (Lohrmann 2000, σ. 1-20). Όλο αυτό στρέφει τους πολίτες ενάντια στους μετανάστες, τους οποίους και θεωρούν υπεύθυνους για αυτήν την κατάσταση και παρατηρείται η εκδήλωση φαινομένων ξеноφοβίας και άσκησης βίας προς αυτούς. Παράλληλα προκύπτει και πολιτική κρίση με ακροδεξιά κόμματα να εκμεταλλεύονται τις αντιδράσεις των πολιτών στις αυξανόμενες μεταναστευτικές ροές και να αυξάνουν την απήχηση τους, προωθώντας τις ακραίες πολιτικές τους (Karolewski & Benedikter 2018).

Ένα επίσης σημαντικό πρόβλημα που προκύπτει για την ασφάλεια των κρατών από τις παράτυπες μεταναστευτικές ροές σχετίζεται με τη δράση των εγκληματικών οργανώσεων και των κυκλωμάτων εμπορίας ανθρώπων. Μέσω των παράτυπων μεταναστών οι εγκληματικές οργανώσεις όχι μόνο κερδίζουν χρήματα αλλά καταφέρνουν παράλληλα να εισάγουν στις διάφορες χώρες υλικά όπως όπλα και ναρκωτικά. Αυτά σε συνδυασμό με την εκμετάλλευση των μεταναστών και το εμπόριο ανθρώπων ή ακόμη και οργάνων οδηγούν σε αύξηση των επιπέδων εγκληματικότητας εντός των χωρών. Η ασφάλεια τόσο του ίδιου του κράτους όσο και των γειτονικών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την αποτελεσματική αντιμετώπιση και εξάλειψη αυτών των εγκληματικών οργανώσεων που είναι ιδιαιτέρως επικίνδυνες για το

κοινωνικό σύνολο. Ταυτόχρονα με την αντιμετώπισή τους, προστατεύονται και οι μετανάστες με την διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους, καθότι αυτό είναι ένα ζήτημα που αφορά ολόκληρη την κοινωνία και όχι μόνο το κάθε άτομο μεμονωμένα (United Nations Office on Drugs and Crime 2010). Τέλος δεν υπάρχουν στοιχεία που να επιβεβαιώνουν την αύξηση της τρομοκρατίας λόγω μεταναστευτικών ροών. Εντούτοις οι χώρες αναγνωρίζουν ότι τρομοκράτες ενδέχεται να εκμεταλλευτούν τις μεταναστευτικές ροές μεγάλης κλίμακας και τον επιφανειακό έλεγχο που υφίστανται, προκειμένου να εισέλθουν στην Ευρώπη χωρίς να γίνουν αντιληπτοί. Έτσι λοιπόν αν και δεν αποτελεί από τις πιο άμεσες απειλές, λαμβάνεται υπόψη καθότι δύναται να έχει ιδιαίτερος δυσμενείς επιπτώσεις σε περίπτωση επιβεβαίωσής της (Helbling & Meierrieks 2020)

3.5. Οι μεταναστευτικές ροές στην Ευρώπη.

Η Ευρώπη ανέκαθεν αποτελούσε έναν ελκυστικό προορισμό για τους μετανάστες οι οποίοι επιζητούν έναν τόπο με καλύτερες ευκαιρίες και περισσότερη ασφάλεια. Ο δυτικός πολιτισμός, η πολιτική σταθερότητα και οι ανεπτυγμένες οικονομίες αποτελούν στοιχεία που διαχωρίζουν την Ευρώπη από την ασιατική και ακόμη περισσότερο από την αφρικανική ήπειρο. Ο κύριος όγκος των μεταναστών στην Ευρώπη προέρχεται από την Αφρική, όπου οι χώρες της εμφανίζουν υψηλά επίπεδα φτώχειας αλλά και πολιτικής αστάθειας με τις ελευθερίες των ανθρώπων να περιορίζονται και τα ανθρώπινα δικαιώματα να καταπατώνται. Παράλληλα αρκετές είναι οι περιοχές στις οποίες λαμβάνουν χώρα ένοπλες συγκρούσεις, ωθώντας τους πολίτες τους σε μετανάστευση προς αναζήτηση διεθνούς προστασίας.

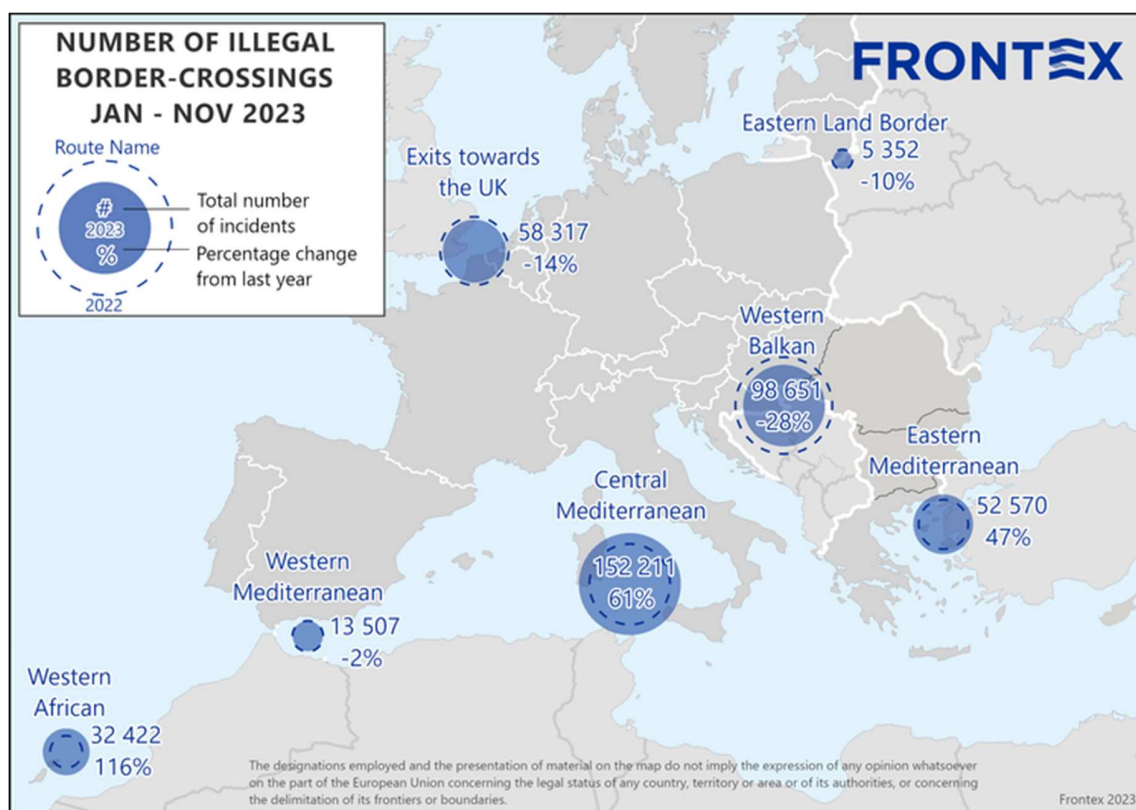
Οι λόγοι για τους οποίους οι μετανάστες επιλέγουν την Ευρώπη ποικίλουν και διαφέρουν ανάλογα με τη χώρα από όπου προέρχονται. Αρχικά βρίσκεται σε κοντινή απόσταση από την αφρικανική ήπειρο, κάτι που καθιστά τη μετακίνηση σε αυτήν εφικτή και πιο εύκολη σε σχέση με μία μετακίνηση στην Αμερική ή στην Αυστραλία. Με τη φτώχεια να αποτελεί χαρακτηριστικό των χωρών της Αφρικής, η Ευρώπη αποτελεί στα μάτια των μεταναστών την ιδανική επιλογή με τις ανεπτυγμένες οικονομίες και τις πολλές επαγγελματικές ευκαιρίες που προσφέρει. Παράλληλα οι ελευθερίες που προσφέρουν οι πολιτικές που έχουν υιοθετηθεί από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των χωρών της Συμφωνίας Σένγκεν σχετικά με τις μετακινήσεις και την εργασία ελκύουν τους μετανάστες, οι οποίοι και θεωρούν ότι θα τους εξασφαλίσουν ένα καλύτερο μέλλον με περισσότερη ευκολία. Η πολιτική αστάθεια από την άλλη πλευρά αποτελεί ένα ακόμη κύριο στοιχείο των χωρών της Αφρικής. Οι διώξεις των

πολιτών, η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και οι στερήσεις λόγω κοινωνικών διακρίσεων ωθούν ή αναγκάζουν τους ανθρώπους στη μετανάστευση, με την πολιτική σταθερότητα και την αποδοχή της πολυπολιτισμικότητας να αποτελούν και το λόγο που η Ευρώπη καθίσταται σε ιδανικό προορισμό. Ο σεβασμός του Διεθνούς Δικαίου από το σύνολο των ευρωπαϊκών χωρών και η πρόθεση των κυβερνήσεων για αποδοχή και ένταξη των προσφύγων στις κοινωνίες τους, προσελκύει ανθρώπους που έχουν φύγει από εμπόλεμες ζώνες προκειμένου να σώσουν τη ζωή τη δικιά τους και των οικογενειών τους. Το ειδικό καθεστώς για τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο που εφαρμόζεται στη συντριπτική πλειοψηφία των ευρωπαϊκών χωρών, τους δίνει ελπίδα ότι θα κατορθώσουν να εγκατασταθούν νόμιμα σε ένα ασφαλές περιβάλλον, απολαμβάνοντας παράλληλα τα δικαιώματα και τις παροχές των υπηκόων της χώρας (Di Iasio & Wahba 2023).

Οι περισσότεροι πρόσφυγες καταφθάνουν στην Ευρώπη μέσω της Ελλάδας, την ίδια στιγμή που η πλειοψηφία των οικονομικών μεταναστών προερχόμενων από την υπο-Σαχαρια Αφρική επιλέγουν ως σημείο εισόδου την Ιταλία. Η άφιξη μεγάλου αριθμού μεταναστών στην Ευρώπη ξεκίνησε μετά την Αραβική Άνοιξη, ενώ ακολούθησαν οι εμφύλιοι πόλεμοι σε Ιράκ, Συρία και Λιβύη που σε συνδυασμό με τις αναταραχές σε Μέση Ανατολή και Αφρική οδήγησαν σε διαρκώς και αυξανόμενο αριθμό μεταναστευτικών ροών. Η απότομη αύξηση των προσφυγικών ροών το 2013 δημιούργησε μεγάλο πρόβλημα στην Ελλάδα πρωτίστως, η οποία και αδυνατούσε να διαχειριστεί την τόσο μεγάλης έκτασης μετακίνηση ανθρώπων στα σύνορα της και στην Ιταλία δευτερευόντως με τις δύο χώρες να δέχονται ασύμμετρη πίεση συγκριτικά με τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη. Σύμφωνα με τη σύμβαση του Δουβλίνου για τη μεταναστευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η πρώτη χώρα εισόδου αποτελούσε και αυτήν που έπρεπε να διεκπεραιώσει την αίτηση ασύλου των μεταναστών, με αυτό να αποτελεί και το μεγάλο πρόβλημα για την Ελλάδα και την Ιταλία. Το 2015 η μεταναστευτική κρίση αναδείχθηκε ως πρόβλημα από την Ευρωπαϊκή Ένωση, με τα μέλη της να λαμβάνουν συλλογική δράση και αρκετές χώρες να υποδέχονται αιτούντες άσυλο, που είχαν εισέλθει μέσω της Ελλάδας και της Ιταλίας στην Ευρώπη. Η απόφαση της Γερμανίας να αποδεχθεί μεγάλο αριθμό μεταναστών και να απευθύνει κάλεσμα σε ακόμη περισσότερους, οδήγησε σε νέα κύματα μεταναστευτικών ροών τα προσεχή χρόνια, με τους μετανάστες να διακρίνουν ως ευκαιρία την άφιξη τους σε μία οικονομικά ανεπτυγμένη χώρα όπως η Γερμανία. Φυσικά αυτό προκάλεσε ακόμη μεγαλύτερα προβλήματα σε Ελλάδα και Ιταλία καθώς κανένας μετανάστης δεν μπορούσε να φθάσει απευθείας στη Γερμανία χωρίς να περάσει από εκεί. Το 2015 υπεγράφη ένα σύμφωνο της Ε.Ε

με την Τουρκία σύμφωνα με το οποίο θα λάμβανε χρηματοδότηση και ταξιδιωτικές ευκολίες για τους πολίτες της προκειμένου να κλείσει τα σύνορα της αποτρέποντας περαιτέρω μεταναστευτικές ροές προς την Ευρώπη. Η εφαρμογή αυτής της Συμφωνίας από την πλευρά της Τουρκίας έχει πολλές φορές αμφισβητηθεί (Karolewski & Benedikter 2018).

Οι μεταναστευτικές ροές προς την Ευρώπη πραγματοποιούνται μέσω θαλάσσης στη συντριπτική τους πλειοψηφία και προέρχονται από πέντε κύριες διαδρομές. Αρχικά είναι η Κεντρική Μεσόγειος, με μετανάστες να καταφθάνουν σε Ιταλία και Μάλτα προερχόμενοι κατά κύριο λόγο από τη Νότια Αφρική και χώρες της υπο-Σαχάριας Αφρικής. Ως χώρες διέλευσης χρησιμοποιούν την Τυνησία και τη Λιβύη και αποτελεί τη διαδρομή που χρησιμοποίησαν οι περισσότεροι παράτυποι μετανάστες για το 2023 με πάνω από 150.000 να καταφθάνουν στην Ευρώπη μέσω αυτής, αριθμός 61% μεγαλύτερος σε σχέση με το 2022 (Frontex 2023). Η δεύτερη πιο δημοφιλής διαδρομή είναι αυτή της ανατολικής μεσογείου με την Ελλάδα και την Κύπρο να αποτελούν τις πρώτες χώρες υποδοχής. Και αυτή η διαδρομή παρουσίασε πάνω από 50% αύξηση για το 2023 με τον κύριο όγκο των μεταναστών να προέρχεται από τη Συρία (Frontex 2023). Σημαντική αύξηση τον τελευταίο χρόνο παρατηρήθηκε στη μεταναστευτική διαδρομή της Δυτικής Αφρικής με την αύξηση του αριθμού των παράτυπων μεταναστών να ξεπερνάει το 100% σε σχέση με το 2022 και τον συνολικό τους αριθμό να είναι πάνω από 30.000 (Frontex 2023). Η άφιξη τους πραγματοποιείται κατά κύριο λόγο στις ισπανικές Κανάριες Νήσους μέσω του Μαρόκο και περιλαμβάνει υπηκόους διαφόρων χωρών της δυτικής Αφρικής. Μία ακόμη μεταναστευτική διαδρομή είναι αυτή της δυτικής Μεσογείου, η οποία και αποτελεί αυτή με τον μικρότερο αριθμό παράτυπων διελεύσεων με λίγο πάνω από 10.000 μετανάστες να τη χρησιμοποιούν κατά τη διάρκεια του 2023 (Frontex 2023). Οι αφίξεις μέσω αυτής της διαδρομής πραγματοποιούνται στην Ισπανία και χρησιμοποιείται κατά κύριο λόγο από ανθρώπους προερχόμενους από το Μαρόκο, την Αλγερία και χώρες της υπο-Σαχάριας Αφρικής. Τέλος η πιο πρόσφατη μεταναστευτική διαδρομή είναι αυτή που δημιουργήθηκε μεταξύ Ουκρανίας και Πολωνίας κατά κύριο λόγο, με μετανάστες να αιτούνται άσυλο λόγω της εισβολής της Ρωσίας στη χώρα τους και των πολεμικών συγκρούσεων που λαμβάνουν χώρα εκεί (Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale 2023).

Εικόνα 4: Παράτυπες Μεταναστευτικές Ροές 2023. Πηγή: FRONTEx.

Κεφάλαιο 4: Η αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών στη Ευρώπη μέσω της πληροφόρησης.

4.1. Η λήψη συλλογικής δράσης από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών στην Ευρώπη αποτελούσε μέχρι και το 2015 αποκλειστικά ευθύνη της εκάστοτε χώρας όπου και κατευθύνονταν οι μετανάστες. Η περίοδος 2015 – 2016 αποτέλεσε σταυροδρόμι για την Ευρώπη λόγω των άνευ προηγουμένου μεταναστευτικών ροών που δέχθηκαν Ελλάδα και Ιταλία, δύο χώρες δηλαδή που αποτελούν τα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η οικονομική και πολιτική σταθερότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και οι ευκαιρίες και οι ανέσεις που προσφέρει στους πολίτες, αποτέλεσαν ιδανικό κίνητρο για αιτούντες άσυλο και μετανάστες, προκειμένου να κάνουν το ταξίδι και να εγκατασταθούν σε αυτήν. Οι ένοπλες συγκρούσεις, η φτώχεια και οι φυσικές καταστροφές οδήγησαν ανθρώπους από τη Μέση Ανατολή και ακόμη περισσότερο από την Αφρική να αφήσουν τα σπίτια τους προς αναζήτηση ενός νέου ασφαλούς περιβάλλοντος,

προκαλώντας έτσι μεταναστευτικές ροές μεγάλης κλίμακας. Τότε λοιπόν πάρθηκαν πολιτικές αποφάσεις από τα μέλη της Ε.Ε που καθιστούσαν πλέον τις μεταναστευτικές ροές ως ένα πρόβλημα ολόκληρης της Ένωσης, η οποία και θα λάμβανε συλλογική δράση για την αντιμετώπισή του (Arap κ.ά 2019).

Αλλαγές πραγματοποιήθηκαν στις πολιτικές διαχείρισης μεταναστών, με αιτούντες άσυλο να μετακινούνται από τις χώρες πρώτης υποδοχής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, προκειμένου να διαμοιραστεί το βάρος που είχε πέσει σε Ελλάδα και Ιταλία και να επιταχυνθούν οι διαδικασίες για τους αιτούντες άσυλο. Προκειμένου όμως να αντιμετωπιστεί η κρίση απαιτούνταν η αντιμετώπιση των δικτύων λαθρεμπορίας και εμπορίας μεταναστών. Για το λόγο αυτό η Ε.Ε έλαβε μέτρα για την καλύτερη διαχείριση των εξωτερικών της συνόρων με την επιχειρησιακή υποστήριξη των μελών της που τα απαρτίζουν. Στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί η αντιμετώπιση της παράτυπης μετανάστευσης, προκειμένου αφενός να προστατευτούν οι ανθρώπινες ζωές που τίθενται σε κίνδυνο και αφετέρου να παταχθεί το οργανωμένο έγκλημα που αποτελεί κίνδυνο για την εσωτερική ασφάλεια των κρατών. Προς επίτευξη αυτού, με απόφαση που λήφθηκε το 2019, αναβαθμίστηκε σημαντικά ο ρόλος του Οργανισμού Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (FRONTEX) με την αύξηση των οικονομικών κεφαλαίων που διατίθεντο από τον προϋπολογισμό της Ε.Ε. Παράλληλα σε επιχειρησιακό επίπεδο και προς υποστήριξη των κρατών μελών για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος που σχετίζεται με την μετανάστευση, συνδράμει και η Ευρωπαϊκή Αστυνομία (EUROPOL). Τέλος ο Οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το Άσυλο (European Union Agency for Asylum) αποτέλεσε ένα ακόμη μέτρο για την καλύτερη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών προς υποστήριξη των κρατών μελών ενώ παράλληλα αρκετοί ακόμη οργανισμοί τόσο διεθνείς όσο και ευρωπαϊκοί ασχολούνται με τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών (Arap κ.ά 2019).

4.1.1. Εθνικές Αρχές Ασφαλείας.

Το αναφαίρετο δικαίωμα της εθνικής κυριαρχίας που κατέχει το κάθε κράτος, το καθιστά υπεύθυνο για τον έλεγχο και τη διασφάλιση των συνόρων του (Koser 2005). Ανάλογα με τη γεωγραφική του θέση το κάθε κράτος δύναται να διαθέτει θαλάσσια και χερσαία σύνορα. Οι μετανάστες και κυρίως οι εγκληματικές οργανώσεις εμπορίας ανθρώπων επιδιώκουν να ανακαλύψουν τα ευάλωτα σημεία στη φύλαξη των συνόρων προκειμένου να κατορθώσουν να εισέλθουν παράνομα στη χώρα και χωρίς να γίνουν αντιληπτοί από τις εθνικές υπηρεσίες

ασφαλείας. Οι χώρες με τη σειρά τους χρησιμοποιούν σώματα ασφαλείας που δραστηριοποιούνται τόσο στη στεριά όσο και στη θάλασσα και που με τη χρήση κατάλληλων μέσων και εξοπλισμού εντοπίζουν παράτυπες μεταναστευτικές ροές και άτομα που με πλαστά έγγραφα επιδιώκουν να περάσουν τα σύνορα. Παράλληλα υπάρχουν και χώρες που πέραν των συνοριακών αρχών δύνανται να χρησιμοποιούν και τις ένοπλες δυνάμεις τους προκειμένου να εξασφαλίσουν τον καλύτερο έλεγχο των συνόρων τους ειδικά σε περιόδους αυξημένων μεταναστευτικών ροών.

Η Ελλάδα και η Ιταλία, χώρες δηλαδή που αποτελούν μέρος των εξωτερικών συνόρων της Ευρώπης, διαθέτουν μεγάλα σε έκταση θαλάσσια σύνορα με αποτέλεσμα ο έλεγχος τους να καθίσταται ιδιαίτερος δύσκολος. Οι λιμενικές αρχές που διαθέτουν σε συνδυασμό με δυνάμεις του Πολεμικού Ναυτικού της εκάστοτε χώρας, πραγματοποιούν περιπολίες και εντοπίζουν παράτυπες μεταναστευτικές ροές που με τη χρήση μικρών και συχνά δυσλειτουργικών βαρκών επιδιώκουν να φθάσουν στην ηπειρωτική χώρα. Η αντιμετώπιση των εγκληματικών οργανώσεων που διακινούν τους ανθρώπους αποτελεί προτεραιότητά τους σε συνδυασμό με τη διασφάλιση της ανθρώπινης ασφάλειας. Έτσι συχνά προχωρούν σε επιχειρήσεις είτε για τη σύλληψη λαθρεμπόρων είτε για τη συλλογή πληροφοριών που θα τους οδηγήσουν σε αυτούς. Παράλληλα πραγματοποιούν επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης όποτε απαιτείται, με πρωταρχικό στόχο να μην χαθούν ανθρώπινες ζωές μέσω αυτών των επικίνδυνων μετακινήσεων (Terlizzi 2019).

Παράλληλα εθνικές αρχές ασφαλείας βρίσκονται και στα χερσαία σύνορα με τους συνοριακούς ελέγχους να επικεντρώνονται στη γνησιότητα των ταξιδιωτικών εγγράφων και τον εντοπισμό ατόμων που προσπαθούν να εισέλθουν παρατύπως από περιοχές που δεν αποτελούν νόμιμα σημεία εισόδου στη χώρα και συνεπώς δεν διαθέτουν εγκαταστάσεις συνοριακού ελέγχου. Επιπροσθέτως έλεγχοι πραγματοποιούνται και στα αεροδρόμια, όπου και πάλι μετανάστες δύνανται να ταξιδεύουν χωρίς να διαθέτουν τα κατάλληλα έγγραφα, με τις περιπτώσεις αυτές όμως να είναι σχετικά μηδαμινές σε σύγκριση με τους αριθμούς παράτυπων μεταναστών μέσω χερσαίων και θαλασσίων συνόρων. Σε κάθε περίπτωση οι εθνικές αρχές ασφαλείας οφείλουν να ακολουθούν τους διεθνείς νόμους για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών και να διασφαλίζουν την ανθρώπινη ασφάλεια σε περιπτώσεις που βρίσκεται σε κίνδυνο. Τέλος οι αυξημένες μεταναστευτικές ροές των περιόδων 2015 – 2016 οδήγησαν σε αυξημένη συνεργασία των εθνικών αρχών τόσο μεταξύ των χωρών όσο και με ευρωπαϊκούς και διεθνείς οργανισμούς, με στόχο την αντιμετώπιση της μεταναστευτικής

κρίσης ειδικά σε χώρες που διαθέτουν θαλάσσια σύνορα μεγάλης έκτασης όπου οι ροές είναι συχνά μεγάλης έκτασης και ανεξέλεγκτες (Terlizzi 2019).

4.1.2. Οργανισμός Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (FRONTEX).

Ο Οργανισμός Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής ιδρύθηκε το 2016 αντικαθιστώντας επί της ουσίας τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό για τη διαχείριση της επιχειρησιακής συνεργασίας των κρατών μελών στα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο ρόλος του Frontex αρχικά ήταν κυρίως συμβουλευτικός μέχρι και το 2019, όταν με Ευρωπαϊκό Κανονισμό ο ρόλος αυτός ενισχύθηκε. Έκτοτε αποστολή του Frontex αποτελεί η επιχειρησιακή υποστήριξη των εθνικών αρχών ασφαλείας των κρατών μελών και των χωρών της Συμφωνίας Σένγκεν μέσω των δραστηριοτήτων συνοριακών ελέγχων, της παροχής προσωπικού με εξειδικευμένες γνώσεις και της ανταλλαγής πληροφοριών με στόχο την αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών και την αντιμετώπιση του διασυνοριακού εγκλήματος. Το μόνιμο προσωπικό του οργανισμού λαμβάνει εκπαίδευση και εξειδικεύεται σε διάφορους τομείς, συνδράμοντας και ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο τις εθνικές αρχές ασφαλείας. Η επιτήρηση των συνόρων, η αντιμετώπιση του διασυνοριακού εγκλήματος και η πραγματοποίηση επιχειρήσεων έρευνας και διάσωσης αποτελούν ορισμένους από τους κύριους τομείς στους οποίους συμβάλει ο οργανισμός (Frontex 2024).

Πέραν της ενίσχυσης με ανθρώπινο δυναμικό, ο οργανισμός συνεισφέρει και με πλοία, μη επανδρωμένα οχήματα ή ελικόπτερα καθώς επίσης και με ειδικά εξοπλισμένα οχήματα, μέσα τα οποία καθιστούν τον έλεγχο των συνόρων αποτελεσματικότερο και συμβάλλουν στον άμεσο εντοπισμό παράτυπων μεταναστευτικών ροών. Το προσωπικό του οργανισμού λειτουργεί υπό την ηγεσία των εθνικών αρχών και συμμετέχει σε επιχειρήσεις όπου συνεργάζονται διαφορετικές υπηρεσίες και οργανισμοί προκειμένου να επιτευχθεί η αντιμετώπιση των παράτυπων μεταναστευτικών ροών και να επαναπατριστούν μετανάστες που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις για να μείνουν στη χώρα. Επιπροσθέτως ο οργανισμός χρηματοδοτεί τα κράτη μέλη για τη βελτίωση των εγκαταστάσεων και την απόκτηση εξοπλισμού που θα διευκολύνει το έργο τους. Τέλος δραστηριοποιείται και σε τρίτες χώρες, οι οποίες έχουν συνάψει συμφωνία με την Ευρωπαϊκή Κομισιόν, προάγοντας έτσι τη διεθνή συνεργασία και αποκτώντας πρόσβαση σε περιοχές και πληροφορίες που ενισχύουν την ασφάλεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Frontex 2024).

4.1.3. Ευρωπαϊκή Αστυνομία (Europol).

Η Europol αποτελεί επίσης έναν οργανισμό που παίζει καθοριστικό ρόλο στην αντιμετώπιση των παράτυπων μεταναστευτικών ροών. Κύρια αποστολή του οργανισμού αποτελεί η αντιμετώπιση όλων των μορφών διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος, της τρομοκρατίας καθώς και των κυβερνο-εγκλημάτων. Η μεταναστευτική κρίση που ξέσπασε το 2015 στην Ευρώπη οδήγησε στη δημιουργία ενός ειδικού τμήματος στον οργανισμό, στις αρχές του 2016, το οποίο ονομάζεται «Ευρωπαϊκό Κέντρο Λαθρεμπορίας Μεταναστών» (European Migrant Smuggling Centre) και το οποίο αποσκοπεί στην αντιμετώπιση των δικτύων λαθρεμπορίας ανθρώπων. Η αντιμετώπιση αυτών των δικτύων είναι υψίστης σημασίας για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ανάγκη των μεταναστών να ταξιδέψουν στην Ευρώπη και η αδυναμία εισόδου λόγω της μη ύπαρξης των κατάλληλων εγγράφων, συμβάλλει στην ανάπτυξη των ομάδων οργανωμένου εγκλήματος που με τη χρήση απαρχαιωμένων μέσων και αφού λάβουν υπέρογκα χρηματικά ποσά, θέτουν τους μετανάστες σε κίνδυνο με τη πραγματοποίηση του ταξιδιού προς την Ευρώπη (Europol 2022).

Διαθέτοντας έμπειρα στελέχη, η Europol συνεργάζεται με τις υπηρεσίες ασφαλείας της εκάστοτε χώρας σε τομείς που αφορούν την ταυτοποίηση, τις διαδικασίες ασύλου, την ανταλλαγή πληροφοριών, τις έρευνες για εγκληματικές ενέργειες καθώς και τη δίωξη εγκληματικών δικτύων εμπορίας ανθρώπων. Η δράση αυτών των ομάδων οργανωμένου εγκλήματος συχνά βέβαια δεν περιορίζεται στην εκμετάλλευση των μεταναστών μόνο κατά τη μεταφορά τους, αλλά τους μετατρέπουν σε θύματα οικονομικής εκμετάλλευσης και μετά την άφιξη τους στην χώρα – προορισμό. Ταυτόχρονα ο οργανισμός διαθέτει μία τεράστια βάση δεδομένων όσον αφορά το διεθνές έγκλημα και συνεργάζεται άμεσα με τις υπηρεσίες ασφαλείας ευρωπαϊκών και όχι μόνο χωρών, αποτελώντας με αυτόν τον τρόπο ένα σημαντικό παράγοντα για τη διεθνή συνεργασία και τη πρόσβαση σε νέες πληροφορίες. Πέραν όμως των δικτύων εμπορίας ανθρώπων, η Europol είναι επιφορτισμένη με την αντιμετώπιση του λαθρεμπορίου αγαθών, όπως όπλα και ναρκωτικά, το οποίο και ανθίζει με την αύξηση των παράτυπων μεταναστευτικών ροών θέτοντας σε ακόμη μεγαλύτερο κίνδυνο την ασφάλεια των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Europol 2022).

4.1.4. Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (European Asylum Support Office).

Αποτελεί έναν οργανισμό που στόχο έχει την υποστήριξη των κρατών μελών σε διαδικασίες που αφορούν την έκδοση αποφάσεων ασύλου για τους αιτούντες μετανάστες. Η συνδρομή πραγματοποιείται μέσω της εφαρμογής του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου, το οποίο και αποτελεί ένα σύνολο κανόνων βάση των οποίων πρέπει να λαμβάνονται οι αποφάσεις. Παράλληλα ενισχύει τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών και συνδράμει με εξειδικευμένο προσωπικό το οποίο έχει συμβουλευτικό ρόλο, κατορθώνοντας έτσι να αποφορτίσει τις επιβαρυνμένες με μεγάλο αριθμό αιτήσεων εθνικές υπηρεσίες. Παρότι οι εθνικές υπηρεσίες φέρουν την πλήρη ευθύνη και δικαιοδοσία για την έκδοση των αποφάσεων χορήγησης ασύλου, εντούτοις η συνδρομή του οργανισμού είναι ιδιαίτερος σημαντική καθότι αφενός παρέχει πρακτική, τεχνική, νομική και επιχειρησιακή υποστήριξη και αφετέρου εξασφαλίζει ότι όλες οι αιτήσεις ασύλου πρόκειται να αντιμετωπιστούν με τα ίδια κριτήρια σε όλα τα κράτη μέλη, διασφαλίζοντας έτσι τα δικαιώματα των αιτούντων διεθνούς προστασίας. Τέλος συμβάλει στις διαδικασίες επαναπατρισμού μεταναστών στους οποίους δεν χορηγείται άσυλο και συνεπώς οφείλουν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους. (EUAA 2022)

4.1.5. Διεθνής Οργανισμός για τη Μετανάστευση (International Organization for Migration).

Πρόκειται για ένα διακυβερνητικό οργανισμό που στόχο έχει τη διαχείριση της μετανάστευσης μέσω της διεθνούς συνεργασίας και την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας στους μετανάστες που έχουν ανάγκη. Η σωστή διαχείριση των μεταναστευτικών ροών μπορεί να οδηγήσει σε πολλαπλά οφέλη τόσο για την κοινωνία όσο και για τους ανθρώπους, με τον οργανισμό να δίνει μεγάλη έμφαση στη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την προστασία των ευπαθών ομάδων. Παράλληλα συνδράμει στη συνεργασία τόσο μεταξύ των κρατών όσο και των οργανισμών μέσω του Διεθνούς Διαλόγου για τη Μετανάστευση που οργανώνεται υπό την αιγίδα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Τέλος μέσω της συλλογής και ανάλυσης δεδομένων ο οργανισμός συντάσσει την Έκθεση Παγκόσμιας Μετανάστευσης η οποία και περιλαμβάνει πληροφορίες χρήσιμες τόσο για την κατανόηση και την έκδοση συμπερασμάτων σχετικά με την τρέχουσα κατάσταση της μετανάστευσης όσο και για την χάραξη της πολιτικής και τη λήψη μέτρων σχετικά με τη μελλοντική εξέλιξη των μεταναστευτικών ροών (International Organization for Migration 2024).

4.1.6. Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (United Nations High Commissioner for Refugees).

Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαχείριση των παράτυπων μεταναστευτικών ροών. Αποστολή της είναι η υποστήριξη των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο μέσω της προστασίας των δικαιωμάτων τους και της διασφάλισης εφαρμογής του διεθνούς δικαίου από τα κράτη υποδοχής. Επιπροσθέτως προσφέρει ανθρωπιστική βοήθεια σε ανθρώπους που έχουν ανάγκη και φροντίζει προκειμένου να έχουν πρόσβαση σε βασικά αγαθά όπως η τροφή, η στέγη και η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Παράλληλα συνεργάζεται με τις κυβερνήσεις και άλλους οργανισμούς για τη δημιουργία των κατάλληλων υποδομών που θα βοηθήσουν τους πρόσφυγες στο να ξαναχτίσουν τη ζωή τους, ενώ δίνει μεγάλη έμφαση στην πρόσβασή τους στην εκπαίδευση και στην αγορά εργασίας. Τέλος βρίσκεται σε στενή συνεργασία με άλλους διεθνείς οργανισμούς για την αντιμετώπιση των εγκληματικών οργανώσεων εμπορίας ανθρώπων και την προστασία των θυμάτων μέσω της διασφάλισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (United Nation High Commissioner for Refugees 2024).

4.2. Η πληροφόρηση ως μέσο για την αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών στην Ευρώπη.

Η πληροφόρηση αποτελεί ένα εργαλείο το οποίο δύναται να χρησιμοποιείται από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής προκειμένου να λαμβάνουν σωστές αποφάσεις που θα επιφέρουν τα βέλτιστα αποτελέσματα. Οι ένοπλες δυνάμεις καθώς και οι δυνάμεις επιβολής του νόμου βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στην πληροφόρηση για τη σχεδίαση των επιχειρήσεων τους προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις που εμφανίζονται στον τομέα της ασφάλειας. Έτσι και στην περίπτωση των μεταναστευτικών ροών πραγματοποιείται εκτεταμένη χρήση της πληροφόρησης από τους φορείς και τους οργανισμούς που εμπλέκονται στην αντιμετώπιση και τη διαχείριση τους. Ο κύκλος της πληροφόρησης εφαρμόζεται πλήρως προκειμένου να περιέλθει στην κατοχή του εκάστοτε φορέα η κατάλληλη πληροφόρηση είτε πρόκειται για εθνικές αρχές ασφαλείας είτε πρόκειται για ευρωπαϊκούς και διεθνείς οργανισμούς όπως αναφέρθηκαν ανωτέρω (Ylonen & Aven 2023).

4.2.1. Τα είδη της πληροφόρησης και ο τρόπος που συμβάλλουν στο έργο των φορέων διαχείρισης μεταναστευτικών ροών.

Αρχικά η αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον εντοπισμό των παράτυπων μετακινήσεων τόσο στη στεριά όσο ακόμη περισσότερο στη θάλασσα. Οι εγκληματικές οργανώσεις εμπορίας μεταναστών χρησιμοποιούν μικρές βάρκες, όπου επιβιβάζεται δυσανάλογος αριθμός μεταναστών προκειμένου να διασχίσουν τη Μεσόγειο και να φθάσουν είτε στην Ελλάδα είτε στην Ιταλία. Συχνά οι βάρκες παρουσιάζουν λειτουργικά προβλήματα στην πορεία της διαδρομής με αποτέλεσμα να τίθενται σε κίνδυνο οι ζωές των μεταναστών. Τα στοιχεία κάθε χρόνο δείχνουν ότι μεγάλος αριθμός μεταναστών είτε χάνει τη ζωή του είτε καταλήγει να προσμετράτε στους αγνοούμενους με τις εθνικές αρχές και τους ευρωπαϊκούς οργανισμούς να καταβάλουν μεγάλες προσπάθειες μέσω επιχειρήσεων έρευνας και διάσωσης, κατορθώνοντας να σώσουν χιλιάδες μετανάστες ετησίως. Τα περιορισμένα πλωτά μέσα σε συνδυασμό με τη μεγάλη έκταση της Μεσογείου, καθιστούν την επιτήρηση σε ολόκληρη την έκτασή της αδύνατη. Για το λόγο αυτό οι εθνικές αρχές ασφαλείας με τη συνδρομή των ενόπλων δυνάμεων τους πρώτα επιστράτευσαν εναέρια μέσα για να διευκολύνουν την κατάσταση. Το πλεονέκτημα των αναγνωριστικών (Recce) αεροσκαφών έγκειται στο ότι δύνανται να καλύψουν μεγάλες εκτάσεις σε μικρό χρονικό διάστημα παρέχοντας εικόνα είτε σε πραγματικό (real time) είτε σε σχεδόν πραγματικό (near real time) χρόνο. Αυτό δίνει τη δυνατότητα σε φωτο-ερμηνευτές (Imagery Intelligence Officers) που βρίσκονται στο έδαφος να λαμβάνουν τις εικόνες και να τις αναλύουν δημιουργώντας με τον τρόπο αυτό πληροφόρηση. Σε περίπτωση που το τελικό προϊόν αναφέρει ότι πρόκειται για παράτυπες μεταναστευτικές ροές τότε ενημερώνονται και τίθενται σε ετοιμότητα επέμβασης μονάδες που βρίσκονται πλησίον των εντοπισθέντων σκαφών. Έτσι επιτυγχάνεται η έγκυρη και έγκαιρη πληροφόρηση, αυξάνοντας κατακόρυφα τις πιθανότητες διάσωσης των ανθρωπίνων ζωών. Πέραν όμως της ανθρώπινης ασφάλειας, οι επιχειρήσεις πληροφόρησης μέσω εικόνων (IMINT) συμβάλλουν στον εντοπισμό των δικτύων εμπορίας ανθρώπων. Αρχικά δύνανται να παράσχουν πληροφορίες σχετικά με τις διαδρομές που χρησιμοποιούνται για την παράτυπη μετακίνηση των ανθρώπων. Επιπροσθέτως μπορούν να οδηγήσουν στον εντοπισμό της ακριβούς τοποθεσίας από όπου ξεκινούν οι βάρκες με τους παράτυπους μετανάστες. Αυτές οι πληροφορίες δύνανται να οδηγήσουν στην καλύτερη αστυνόμευση των περιοχών αλλά και στην εξάρθρωση εγκληματικών οργανώσεων που οργανώνουν τις μετακινήσεις.

Η εξέλιξη της τεχνολογίας έχει οδηγήσει στην ολοένα και αυξανόμενη χρήση μη επανδρωμένων οχημάτων (UAV) καθώς επίσης και drones τα οποία χρησιμοποιούνται τόσο από τις εθνικές αρχές των χωρών όσο και από τον ευρωπαϊκό οργανισμό Frontex. Τα μη επανδρωμένα αεροσκάφη έχουν τη δυνατότητα να επιχειρούν για πολλές ώρες τόσο κατά τη διάρκεια της μέρας όσο και κατά τη νύχτα με τη χρήση υπέρυθρων καμερών. Παράλληλα διαθέτουν δορυφορική επικοινωνία, αποστέλλοντας τις εικόνες σε πραγματικό χρόνο στους σταθμούς εδάφους και εκμηδενίζοντας με αυτόν τον τρόπο το χρόνο αντίδρασης των υπευθύνων λήψεως αποφάσεων. Πέραν όμως των παράτυπων μεταναστευτικών ροών, τα drone δύνανται να εντοπίζουν και ύποπτα σκάφη τα οποία χρησιμοποιούνται για εγκληματικές δραστηριότητες λαθρεμπορίου, όπως διακίνησης όπλων και ναρκωτικών. Οι εικόνες που συλλέγονται από τα μη επανδρωμένα αεροσκάφη στη Μεσόγειο μεταφέρονται στο Εθνικό Κέντρο Συντονισμού του Ευρωπαϊκού Συστήματος Επιτήρησης Συνόρων όπου αφενός αναλύονται και αφετέρου διανέμονται στα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη (Mazzeo 2021).

Τα σκάφη που πραγματοποιούν θαλάσσια ταξίδια για τη μεταφορά είτε μεταναστών είτε παράνομων αγαθών δύνανται να διαθέτουν ραντάρ και προηγμένα συστήματα πλοήγησης. Μέσω των επιχειρήσεων ELINT μπορεί να επιτευχθεί ο εντοπισμός τόσο της ακριβούς τοποθεσίας του σκάφους όσο και του τύπου του ραντάρ. Μέσω λοιπόν του συσχετισμού αυτής της πληροφόρησης με πληροφορίες σχετικά με την τοποθεσία εκκίνησης του σκάφους αλλά και την πορεία του, δύνανται να χαρακτηρισθεί ως «ύποπτο» είτε για παράτυπη μεταφορά μεταναστών είτε για λαθρεμπόριο αγαθών. Έτσι λοιπόν ενημερώνονται οι εθνικές αρχές ασφαλείας που βρίσκονται πλησίον της τοποθεσίας του σκάφους και πραγματοποιούν έλεγχο που δύναται να οδηγήσει στην αποκάλυψη εγκληματικής δραστηριότητας από οργανώσεις εμπορίας ανθρώπων και λαθρεμπορίου αγαθών. Οι επιχειρήσεις ELINT λοιπόν μπορούν να οδηγήσουν στην έγκαιρη προειδοποίηση των εθνικών αρχών επιβολής του νόμου, προλαμβάνοντας και αντιμετωπίζοντας σε αρκετές περιπτώσεις τη δραστηριότητα εγκληματικών οργανώσεων συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στην αποτελεσματικότερη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών (Withington 2020).

Οι εγκληματικές οργανώσεις που πραγματοποιούν τις παράτυπες μετακινήσεις των μεταναστών χρησιμοποιούν μέσα όπως κινητά τηλέφωνα και ασυρμάτους προκειμένου να επικοινωνούν με το άτομο που έχουν θέσει ως επικεφαλής στο σκάφος και να του δίνουν οδηγίες. Μάλιστα λόγω του ότι συχνά δεν υπάρχει κάλυψη στην ανοιχτή θάλασσα, έχουν αναπτύξει και δυνατότητες δορυφορικής επικοινωνίας (SATCOM) προκειμένου να μην τίθενται

σε κίνδυνο οι παράνομες δραστηριότητές τους. Δίνεται λοιπόν η δυνατότητα στους φορείς που ασχολούνται με την αντιμετώπιση του διασυνοριακού εγκλήματος να υποκλέψουν αυτές τις επικοινωνίες με τη χρήση των κατάλληλων μέσων. Οι επιχειρήσεις COMINT λοιπόν μπορούν να οδηγήσουν σε αποκάλυψη τόσο της τρέχουσας εγκληματικής δραστηριότητας όσο και γενικότερα της δράσης και της ταυτότητας των εγκληματικών οργανώσεων που την εκτελούν. Σε αυτό το σημείο φυσικά απαιτείται και ο συσχετισμός με άλλα είδη πληροφόρησης προκειμένου να εντοπιστούν οι επικοινωνίες που χρήζουν παρακολούθησης και που δύναται να οδηγήσουν στην αποκάλυψη δραστηριοτήτων εμπορίας μεταναστών και λαθρεμπορίου αγαθών (Withington 2020).

Οι μετανάστες που ταξιδεύουν μέσω παράτυπων καναλιών αποτελούν μία σημαντική πηγή πληροφοριών για τις αρχές ασφαλείας και τους οργανισμούς που αντιμετωπίζουν το οργανωμένο έγκλημα εμπορίας ανθρώπων. Οι λεπτομέρειες που γνωρίζει ένας μετανάστης για το ταξίδι του, από τη στιγμή που ξεκινάει από την πατρίδα του μέχρι και την άφιξη του στην ευρωπαϊκή χώρα, αποτελούν πληροφορίες που μέσω της επεξεργασίας και της ανάλυσης από εξειδικευμένο προσωπικό μετατρέπονται σε πληροφόρηση για την αντιμετώπιση της παράτυπης μετανάστευσης και της εμπορίας μεταναστών. Οι πληροφορίες αυτές είναι αδύνατον να συλλεχθούν με τεχνικά μέσα, με τον ανθρώπινο παράγοντα να έχει τη δυνατότητα απόκτησής τους μέσω των επιχειρήσεων HUMINT. Φυσικά σε αυτήν τη περίπτωση οι επιχειρήσεις HUMINT δεν έχουν τη μορφή κεκαλυμμένης δράσης αλλά συνεντεύξεων με τους μετανάστες να συνομιλούν με τη θέληση τους με το κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό. Επιπροσθέτως γνωρίζουν το που πρόκειται να καταλήξουν οι πληροφορίες που δίνουν και ο στόχος τους είναι η αντιμετώπιση των δικτύων που τους εκμεταλλεύτηκαν και που έθεσαν και συνεχίζουν να θέτουν σε κίνδυνο χιλιάδες ανθρώπινες ζωές. Οι συνεντεύξεις συχνά πραγματοποιούνται στη γλώσσα των μεταναστών με τη χρήση διερμηνέων, ενώ οι μετανάστες που αποφασίζουν να συνομιλήσουν με το εξειδικευμένο προσωπικό (debriefers) δε χαίρουν ευνοϊκότερης μεταχείρισης και δε δύναται να διωχθούν για αυτά που θα αποκαλύψουν, πλην βεβαίως εξαιρετικών περιπτώσεων (Frontex 2022).

Οι πληροφορίες που δύναται να αποκτηθούν μέσω των συνεντεύξεων με μετανάστες αφορούν αρχικά τα αίτια που τους οδήγησαν στη μετανάστευση. Η συλλογή αυτής της πληροφορίας και ο συσχετισμός της με μαρτυρίες και άλλων μεταναστών οδηγεί στη δημιουργία μίας καλύτερης εικόνας σχετικά με τον εκάστοτε τόπο καταγωγής τους και συμβάλει στη λήψη των κατάλληλων μέτρων για την αντιμετώπιση των παράτυπων

μεταναστευτικών ροών μέσω των βαθύτερων αιτιών που οδηγούν σε αυτές. Από την άλλη πλευρά οι μετανάστες γνωρίζουν πληροφορίες που δύνανται να οδηγήσουν στην εξάρθρωση των κυκλωμάτων εμπορίας ανθρώπων. Τέτοιες πληροφορίες αφορούν στοιχεία για τα άτομα με τα οποία ήρθαν σε επικοινωνία, τον τρόπο με τον οποίο έμαθαν για αυτά τα άτομα, τα χρήματα και τον τρόπο που πλήρωσαν καθώς και το χρονικό διάστημα, οι εγκαταστάσεις και ο τόπος που διέμεναν μέχρις ότου να ξεκινήσουν τον ταξίδι τους. Επιπροσθέτως πληροφορίες σχετικά με τις χώρες διέλευσης και τις διαδρομές που ακολούθησαν είναι ιδιαίτερως σημαντικές. Όλες αυτές οι πληροφορίες απαιτούν ανάλυση προκειμένου να αξιοποιηθούν. Η πλήρης αξιοποίηση τους απαιτεί τη συνεργασία των χωρών και των διεθνών οργανισμών προκειμένου να ληφθούν αποτελεσματικά μέτρα για την αντιμετώπιση των εγκληματικών οργανώσεων που εκμεταλλεύονται την ανάγκη των μεταναστών για μετακίνηση. Η αξιοπιστία των πληροφοριών που συλλέγονται είναι χαμηλή και για το λόγο αυτόν απαιτείται ο συσχετισμός και η σύγκριση των πληροφοριών τόσο με ήδη υπάρχουσες πληροφορίες όσο και με τα λεγόμενα υπολοίπων μεταναστών που ταξιδεύουν στην ίδια ομάδα.

Τα τελευταία χρόνια ιδιαίτερη αξία έχουν αποκτήσει οι πληροφορίες από ανοιχτές πηγές, οι οποίες και παίζουν σημαντικό ρόλο στον τομέα της ασφάλειας (Munteanu 2019, σ. 104). Η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης είναι εκτεταμένη από τους μετανάστες, καθώς τα χρησιμοποιούν προκειμένου να επικοινωνούν με τους οικείους τους που βρίσκονται πίσω στην πατρίδα τους. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης δύνανται μέσω των δημοσιεύσεων που πραγματοποιούν οι χρήστες να οδηγήσουν σε πληροφορίες σχετικά με το χρόνο και τον τόπο αναχώρησης των μεταναστών, τις διαδρομές που ακολουθούν καθώς και τα μέσα μετακίνησής τους. Το γεγονός ότι το διαδίκτυο επιτρέπει την επικοινωνία μεταξύ ανθρώπων που βρίσκονται σε διαφορετικές χώρες άμεσα και χωρίς χρεώσεις, έχει οδηγήσει στη δημιουργία διαδικτυακών χώρων επικοινωνίας μεταναστών. Εκεί πέραν των συζητήσεων περί νομικών θεμάτων αλλά και ζητημάτων της καθημερινότητας, ανταλλάσσονται και πληροφορίες σχετικά με εγκληματικές οργανώσεις που συνέβαλαν στην παράτυπη είσοδο ορισμένων μεταναστών στην Ευρώπη. Μέσω αυτού μετανάστες που κατόρθωσαν να φθάσουν μέσω παράτυπων καναλιών στην Ευρώπη επιδιώκουν να βοηθήσουν άλλους ανθρώπους ενημερώνοντάς τους για το που πρέπει να απευθυνθούν. Η συλλογή και η επεξεργασία αυτών των πληροφοριών δύνανται να οδηγήσει σε πληροφόρηση που θα αποκαλύπτει τα μέλη, τον τόπο και τον τρόπο δράσης εγκληματικών οργανώσεων εμπορίας ανθρώπων (Munteanu 2019).

Η διαδικασία ελέγχου των αιτημάτων ασύλου των μεταναστών μπορεί επίσης να υποστηριχθεί από πληροφορίες που προέρχονται από ανοιχτές πηγές. Διαθέτοντας ήδη αρκετά προσωπικά στοιχεία από τις αιτήσεις για τον αιτούντα, δύνανται να αναζητηθούν οι λογαριασμοί που διαθέτει στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και από εκεί μέσω της δραστηριότητας και των δημοσιεύσεων του μπορούν να αποκτηθούν πληροφορίες σχετικά με τα ενδιαφέροντα και τις προσωπικές του απόψεις. Έτσι λοιπόν δύναται να εντοπιστούν άτομα με ριζοσπαστικές αντιλήψεις και να αποτραπεί η χορήγηση ασύλου σε εν δυνάμει τρομοκράτες (Mirror, 2020). Οι ανοιχτές πηγές μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν για τον εντοπισμό των διακινητών μέσω της δημιουργίας ψεύτικων προφίλ ανθρώπων και την επικοινωνία με επαφές που κανονίζουν τις παράτυπες μετακινήσεις. Με τον τρόπο αυτόν οργανισμοί όπως η Europol και η Interpol δύνανται να συλλάβουν τους διακινητές και να εξαρθρώσουν εγκληματικές οργανώσεις εμπορίας ανθρώπων (Sylvain 2021). Τέλος οι διαδικτυακές οικονομικές συναλλαγές αποτελούν μέρος του deep web. Οι πληροφορίες που αντλούνται από αυτό τον διαδικτυακό χώρο είναι αποτέλεσμα δραστηριοτήτων OSINT που πραγματοποιούνται από εξειδικευμένο προσωπικό και με τη χρήση κατάλληλων εργαλείων. Οι πληροφορίες λοιπόν για οικονομικές συναλλαγές τόσο μεταξύ μεταναστών και εγκληματικών οργανώσεων όσο και μεταξύ μελών αυτών των οργανώσεων μπορεί να οδηγήσει στην αποκάλυψη των δραστηριοτήτων και της ταυτότητάς τους συμβάλλοντας έτσι καθοριστικά στην αντιμετώπισή τους.

4.2.2. Η σημαντικότητα της εκτίμησης ανάλυσης ρίσκου (Risk Analysis Assessment).

Η ανάλυση ρίσκου αποτελεί τη βάση τόσο για τη στρατηγική όσο και για την επιχειρησιακή σχεδίαση για την αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών. Πραγματοποιείται τόσο από τις εθνικές αρχές των κρατών μελών όσο και από τους ευρωπαϊκούς και διεθνείς οργανισμούς που ασχολούνται με τη μετανάστευση, με τον Frontex μάλιστα να δημοσιεύει ετησίως την αναφορά ανάλυσης ρίσκου. Για να υλοποιηθεί αυτή η αναφορά χρησιμοποιείται η πληροφόρηση που συλλέγεται με τα διαθέσιμα μέσα καθώς και αυτή που αποκτάται μέσω της ανταλλαγής πληροφοριών τόσο με τα κράτη μέλη όσο και με τους υπόλοιπους οργανισμούς. Η ύπαρξη πληροφόρησης είναι ιδιαιτέρως σημαντική καθότι οδηγεί στην εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τις υπάρχουσες απειλές και το πώς αυτές επηρεάζουν την ασφάλεια των εξωτερικών συνόρων της Ευρώπης. Αρχικά αναλύει τις παράτυπες μεταναστευτικές ροές, εντοπίζοντας τις κύριες διαδρομές που χρησιμοποιούνται, τις χώρες προέλευσης των μεταναστών και γενικότερα τις τάσεις της μετανάστευσης. Επιπροσθέτως πραγματοποιούνται εκτιμήσεις σχετικά με τη

μελλοντική εξέλιξη των μεταναστευτικών ροών και πως αυτές δύνανται να επηρεάσουν τα κράτη μέλη (Frontex Risk Analysis 2023).

Πέραν όμως των παράτυπων μεταναστευτικών ροών δίνεται έμφαση και στις διασυνοριακές εγκληματικές δραστηριότητες που συντελούνται και οι οποίες υποβαθμίζουν το επίπεδο ασφαλείας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτές οι δραστηριότητες περιλαμβάνουν τα δίκτυα εμπορίας ανθρώπων, το λαθρεμπόριο αγαθών και κυρίως όπλων, καπνού και ναρκωτικών καθώς επίσης και τη χρήση πλαστών ταξιδιωτικών εγγράφων. Ο καθορισμός του επιπέδου αυτών των απειλών και η ανάλυση του κινδύνου για τα κράτη μέλη συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση τους και συναφώς στη λήψη αποτελεσματικότερων μέτρων για την αντιμετώπιση τους. Παράλληλα πραγματοποιείται ανάλυση και για τον κίνδυνο τρομοκρατίας, η οποία αν και δεν συνδέεται άμεσα με τις μεταναστευτικές ροές αποτελεί ένα ζήτημα που λόγω της αυξημένης ριζοσπαστικοποίησης που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, χρήζει παρακολούθησης και λήψης προληπτικών μέτρων (Frontex Risk Analysis 2023).

Γίνεται λοιπόν εύκολα αντιληπτό ότι η ανάλυση ρίσκου αποτελεί σημαντικό εργαλείο για τους υπευθύνους χάραξης πολιτικής, καθότι τους παρέχει όλα τα απαραίτητα στοιχεία και τις προβλέψεις που απαιτούνται για την αντιμετώπιση τρεχουσών αλλά και μελλοντικών απειλών. Η ύπαρξη πληροφόρησης είναι απαραίτητη για τη σύνταξη των αναφορών εκτίμησης ανάλυσης ρίσκου και η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των άμεσα εμπλεκόμενων φορέων είναι ιδιαιτέρως σημαντική για την επίτευξη τόσο της ακρίβειας όσο και της αποτελεσματικότητας στα αποτελέσματα αυτών των αναφορών (Frontex Risk Analysis 2023).

4.2.3. African Frontex Intelligence Community (AFIC).

Το γεγονός ότι η πλειοψηφία των μεταναστών στην Ευρώπη προέρχεται από την αφρικανική ήπειρο οδήγησε τον Frontex στη δημιουργία μίας κοινότητας πληροφόρησης στην Αφρική με την ονομασία African Frontex Intelligence Community. Μέσω αυτής συλλέγονται πληροφορίες σχετικά με τα δίκτυα εμπορίας μεταναστών και άλλων διασυνοριακών εγκληματικών δραστηριοτήτων που επηρεάζουν τόσο την Αφρική όσο και την Ευρώπη. Παράλληλα αναλύονται οι πληροφορίες αυτές από αναλυτές που έχουν εκπαιδευτεί από τον Frontex και παράγουν την πληροφόρηση η οποία εν συνεχεία διανέμεται και στον ευρωπαϊκό οργανισμό. Σε αυτό το πρόγραμμα συμμετέχουν συνολικά οκτώ χώρες όπου και βρίσκονται γραφεία που πραγματοποιούν επιχειρήσεις συλλογής και ανάλυσης πληροφοριών. Εν συνεχεία συντάσσουν αναφορές ανάλυσης ρίσκου οι οποίες και βοηθούν σημαντικά τον Frontex στη λήψη αποφάσεων

σχετικά με μελλοντικές του ενέργειες. Οι χώρες που συμμετέχουν στο πρόγραμμα είναι η Ακτή Ελεφαντοστού, η Γκάμπια, η Μαυριτανία, η Γκάνα, ο Νίγηρας, η Νιγηρία, η Σενεγάλη και το Τόγκο. Έτσι λοιπόν επιτυγχάνεται η άμεση συνεργασία μεταξύ του ευρωπαϊκού οργανισμού και αφρικανικών χωρών στον τομέα της πληροφόρησης συνεισφέροντας σημαντικά στην αποτελεσματικότερη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών προς την Ευρώπη (Frontex 2022).

Κεφάλαιο 5: Συμπεράσματα

5.1. Η συμβολή της πληροφόρησης στην αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών.

Οι μεταναστευτικές ροές γνώρισαν μεγάλη αύξηση την τελευταία δεκαετία, γεγονός που οδήγησε σε σημαντικές αλλαγές στον τρόπο δράσης της Ε.Ε. Οι μεγάλες σε έκταση μεταναστευτικές ροές είναι αυτές που προκάλεσαν μεγάλη πίεση στα εξωτερικά σύνορα της Ευρώπης, με την Ελλάδα και την Ιταλία να καλούνται να αντιμετωπίσουν ένα ασύμμετρο πρόβλημα σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες. Το πρόβλημα έγινε ακόμη μεγαλύτερο από το γεγονός ότι η συντριπτική πλειοψηφία των μεταναστευτικών ροών είναι παράτυπη, με τους μετανάστες να μη διαθέτουν τα κατάλληλα έγγραφα και τα δίκτυα εμπορίας ανθρώπων να ανθίζουν εκμεταλλευόμενα την ανάγκη τους για μετακίνηση. Έτσι λοιπόν η αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών επικεντρώνεται αφενός στην καλύτερη διαχείριση του μεγάλου όγκου μεταναστών που καταφθάνει στα εξωτερικά σύνορα της Ευρώπης και αφετέρου στην καταπολέμηση των εγκληματικών οργανώσεων εμπορίας μεταναστών και γενικότερα του διασυνοριακού εγκλήματος.

Το μεγαλύτερο βάρος για τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών πέφτει στις εθνικές αρχές ασφαλείας της εκάστοτε χώρας καθώς επίσης και στους ευρωπαϊκούς οργανισμούς Frontex και Europol που συνεργάζονται στενά με τα κράτη μέλη. Η επιχειρησιακή υποστήριξη των κρατών τόσο με εξειδικευμένο προσωπικό όσο και με μέσα και εξοπλισμό συμβάλλει στον αγώνα για τη διασφάλιση πρωτίστως της ανθρώπινης ασφάλειας καθώς επίσης και της εσωτερικής ασφάλειας τόσο των κρατών μελών όσο και της Ευρωπαϊκής Ένωσης γενικότερα. Πέραν όμως της επιχειρησιακής υποστήριξης, οι προαναφερθέντες φορείς υποστηρίζονται και από άλλους ευρωπαϊκούς και διεθνείς οργανισμούς τόσο ως προς τις διαδικασίες παροχής ασύλου όσο και ως προς την παροχή οικονομικής βοήθειας για τη δημιουργία υποδομών αλλά και για τη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών.

Σημαντικό ρολό στην αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών και του διασυνοριακού εγκλήματος παίζει η πληροφόρηση. Οι επιχειρήσεις τόσο των εθνικών αρχών ασφαλείας όσο και των Frontex και Europol αλλά και των λοιπών οργανισμών είναι καθοδηγούμενες από την πληροφόρηση (intelligence driven). Από τη σχεδίαση, στην οργάνωση και στην εκτέλεση των επιχειρήσεων, η πληροφόρηση συμβάλλει στη λήψη καλύτερων αποφάσεων από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και συναφώς στην επίτευξη καλύτερων αποτελεσμάτων.

Η πληροφόρηση που χρησιμοποιείται για τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών προέρχεται από την ανάλυση και επεξεργασία πληροφοριών που συλλέγονται τόσο με τεχνικά όσο και με ανθρώπινα μέσα. Η πληροφόρηση που προέρχεται από την εκμετάλλευση εικόνων (IMINT) αποτελεί ιδιαιτέρως σημαντικό εργαλείο στα χέρια τόσο των εθνικών αρχών όσο και των Frontex και Europol. Τα αεροπλάνα, τα ελικόπτερα, τα μη επανδρωμένα οχήματα (UAV), τα drones καθώς και οι δορυφόροι μπορούν να επιφέρουν πληροφορίες υψηλής σπουδαιότητας που μέσω της κατάλληλης επεξεργασίας καταλήγουν σε πληροφόρηση. Η πληροφόρηση αυτή αρχικά συμβάλλει σημαντικά στη διασφάλιση της ανθρώπινης ασφάλειας με τον έγκαιρο εντοπισμό της τοποθεσίας και της πορείας των σκαφών με υπέρογκο αριθμό επιβιβασμένων μεταναστών. Με τον τρόπο αυτό ενημερώνονται άμεσα οι εθνικές αρχές και οι συνεργαζόμενες μονάδες του Frontex που κινούνται πλησίον της περιοχής και βρίσκονται σε ετοιμότητα πραγματοποίησης επιχείρησης έρευνας και διάσωσης. Επιπροσθέτως η πληροφόρηση μέσω εικόνων μπορεί να συμβάλλει στον εντοπισμό των διαδρομών που χρησιμοποιούνται για τις παράτυπες μετακινήσεις μεταναστών, στον εντοπισμό των περιοχών όπου συγκεντρώνονται και ξεκινούν αλλά και στον καθορισμό ύποπτων μέσων που δύνανται να χρησιμοποιούνται από εγκληματικές οργανώσεις για το λαθρεμπόριο αγαθών.

Οι επιχειρήσεις SIGINT συμβάλλουν επίσης σημαντικά στην αντιμετώπιση του διασυνοριακού εγκλήματος. Από την μία πλευρά μέσω του COMINT, παρακολουθούνται οι τηλεπικοινωνίες τόσο μεταξύ των μελών των εγκληματικών οργανώσεων όσο και μεταξύ μεταναστών και δικτύων εμπορίας ανθρώπων. Η πληροφόρηση που αποκτάται δύναται να οδηγήσει στην αποκάλυψη της δράσης και της ταυτότητας των οργανώσεων λαθρεμπορίας μεταναστών συμβάλλοντας αφενός στη λήψη μέτρων για τη διαχείριση των παράτυπων μεταναστευτικών ροών και αφετέρου στην εξάρθρωση των εγκληματικών οργανώσεων και τη δίωξη των μελών τους. Από την άλλη πλευρά μέσω του COMINT δύναται να εντοπιστούν βάρκες που διαθέτουν ραντάρ και οι οποίες χρησιμοποιούνται είτε για την παράτυπη μεταφορά μεταναστών είτε για το λαθρεμπόριο αγαθών. Ο εντοπισμός της τοποθεσίας τους και η

ενημέρωση των αρχών ασφαλείας για την κίνησή τους και την ανάγκη πραγματοποίησης ελέγχου στους επιβάτες και το φορτίο τους, δύναται να οδηγήσει στην αποκάλυψη εγκληματικής δραστηριότητας και την εξάρθρωση δικτύων εμπορίας ανθρώπων.

Ιδιαίτερως σημαντική είναι και η πληροφόρηση που συλλέγεται με ανθρώπινα μέσα (HUMINT) και η οποία μπορεί να οδηγήσει σε αποτελέσματα που δεν γίνεται να αποκτηθούν με τεχνικά μέσα. Η πραγματοποίηση εθελοντικών συνεντεύξεων με τους μετανάστες δύνανται να οδηγήσει σε πληροφορίες σχετικά με τις αιτίες της μετανάστευσής τους, τις χώρες διέλευσης και τις διαδρομές που ακολούθησαν, τα άτομα με τα οποία ήρθαν σε επικοινωνία για να οργανώσουν τη μετακίνηση και γενικότερα τον τρόπο δράσης των εγκληματικών οργανώσεων εμπορίας ανθρώπων.

Πέραν όμως της πληροφόρησης μέσω τόσο των τεχνικών όσο και των ανθρώπινων μέσων, σημαντική είναι και η συμβολή αυτής που προέρχεται από ανοικτές πηγές. Δύνανται λοιπόν να βοηθήσει στη διαδικασία λήψης απόφασης για την παροχή ασύλου μέσω της απόκτησης πληροφοριών από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για τη δραστηριότητα και τις συνήθειες του κάθε αιτούντα που διαθέτει λογαριασμό καθώς επίσης και για τις πεποιθήσεις του ανάλογα με το περιεχόμενο που δημοσιεύει και τους λογαριασμούς που ακολουθεί. Παρά ταύτα στο διαδίκτυο υπάρχουν χώροι όπου επικοινωνούν οι μετανάστες, μέσω των οποίων μπορούν να αποκτηθούν πληροφορίες τόσο για επικείμενες μεταναστευτικές ροές όσο και για εγκληματικές οργανώσεις εμπορίας μεταναστών και λαθρεμπορίου αγαθών. Επιπροσθέτως μέσω του deep web, δύνανται να παρακολουθούνται οικονομικές συναλλαγές που θα οδηγήσουν στην αποκάλυψη της δραστηριότητας και την εξάρθρωση εγκληματικών οργανώσεων.

Συνοψίζοντας η πληροφόρηση αποτελεί βασικό πυλώνα στον αγώνα για την καλύτερη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών και την αντιμετώπιση του διασυνοριακού εγκλήματος. Οι επιχειρήσεις όλων των φορέων συνδέονται άμεσα με την πληροφόρηση τόσο στο στάδιο της σχεδίασης όσο και στο στάδιο της εκτέλεσης βελτιστοποιώντας με αυτόν τον τρόπο την αποτελεσματικότητά τους. Η πραγματοποίηση εκτίμησης ανάλυσης ρίσκου αποτελεί την απεικόνιση της τρέχουσας κατάστασης και την πρόβλεψη του μελλοντικού κινδύνου συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στη λήψη των κατάλληλων μέτρων για την πρόληψη και την αντιμετώπιση των κινδύνων που συνδέονται με τις μεταναστευτικές ροές. Η ύπαρξη πληροφόρησης για τους φορείς που ασχολούνται με τη μετανάστευση αποτελεί

πολλαπλασιαστή ισχύος και προσδίδει συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των εγκληματικών οργανώσεων εμπορίας ανθρώπων και λαθρεμπορίου αγαθών.

5.2. Οι περιορισμοί της πληροφόρησης στην αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών.

Αν και η πληροφόρηση έχει σημαντική συνεισφορά στη δράση των φορέων για τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών και την αντιμετώπιση του διασυνοριακού εγκλήματος, εντούτοις υπάρχουν κάποιοι παράγοντες που περιορίζουν την αποτελεσματική χρήση ορισμένων ειδών της πληροφόρησης.

Αρχικά το COMINT μπορεί να αποφέρει σημαντικά αποτελέσματα μέσω της παρακολούθησης επικοινωνιών που πραγματοποιούνται μεταξύ μεταναστών και διακινητών ή ακόμη και μεταξύ μελών των εγκληματικών οργανώσεων. Η πληροφόρηση αυτή συμβάλλει τόσο στην αποκάλυψη επικείμενων και τρεχουσών παράτυπων μετακινήσεων όσο και στην εξάρθρωση των εγκληματικών οργανώσεων. Παρόλα αυτά στο σημείο αυτό τίθεται το ζήτημα των προσωπικών δεδομένων και το κατά ποσό θα έπρεπε να πραγματοποιούνται υποκλοπές σε τηλεφωνικές επικοινωνίες μεταναστών. Αφενός όταν συνομιλούν με μέλη οργανώσεων εμπορίας ανθρώπων οι υποκλοπές δύναται να νομιμοποιηθούν και να γίνουν αποδεκτές από την κοινή γνώμη εξαιτίας του ότι πραγματοποιούνται για λόγους ασφαλείας. Από την άλλη πλευρά όμως δύναται να υποκλαπούν και επικοινωνίες μεταναστών με άλλους μετανάστες ή μέλη της οικογενείας τους, άτομα δηλαδή που δεν συνδέονται με εγκληματικές οργανώσεις. Σε αυτή την περίπτωση οι υποκλοπές παραβιάζουν κατάφορα το δικαίωμα των ανθρώπων για προστασία των προσωπικών τους δεδομένων, προκαλώντας παράλληλα και την αντίδραση της κοινής γνώμης. Η παρακολούθηση των τηλεπικοινωνιών είναι αδύνατον να περιοριστεί αποκλειστικά στις επικοινωνίες με τα μέλη των εγκληματικών οργανώσεων και αυτό διότι το εξειδικευμένο προσωπικό που πραγματοποιεί τις υποκλοπές δεν γνωρίζει με ποιον επικοινωνεί ο μετανάστης κάθε φορά. Εγείρεται λοιπόν το ερώτημα του κατά πόσο θα έπρεπε να πραγματοποιούνται επιχειρήσεις συλλογής πληροφόρησης μέσω επικοινωνιών για την αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών.

Ένας ακόμη περιορισμός που προκύπτει κατά την εκτέλεση των επιχειρήσεων COMINT έχει να κάνει με την κρυπτογράφηση των μηνυμάτων που μεταβιβάζονται από τα μέλη των οργανώσεων εμπορίας ανθρώπων. Η εξέλιξη της τεχνολογίας και η ύπαρξη προηγμένων μέσων υποκλοπών, έχει οδηγήσει τα μέλη των εγκληματικών οργανώσεων στην ανάπτυξη μεθόδων κρυπτογράφησης των μηνυμάτων τους, ούτως ώστε είτε να μην μπορούν να υποκλαπούν είτε

σε περίπτωση που περιέλθουν στην κατοχή των αρχών ασφαλείας να είναι αδύνατη η κατανόηση του πραγματικού μηνύματος που περιλαμβάνουν. Η αποκρυπτογράφηση των μηνυμάτων αποτελεί μία χρονοβόρα διαδικασία που απαιτεί παράλληλα επιπλέον πληροφόρηση σχετικά με τον τρόπο που δύναται να πραγματοποιηθεί. Σε αυτήν την περίπτωση λοιπόν οδηγούμαστε στην άσκοπη κατανάλωση χρόνου και πόρων, ενώ δύναται να χαθούν ευαίσθητες χρονικά πληροφορίες σχετικά με τρέχουσες και επικείμενες εγκληματικές δραστηριότητες μέχρις ότου να επιτευχθεί η αποκρυπτογράφηση του μηνύματος.

Ιδιαίτερως χρήσιμη δύναται να είναι και η πληροφόρηση μέσω της εκμετάλλευσης του ηλεκτρομαγνητικού φάσματος (ELINT), η οποία παρέχει τη δυνατότητα έγκαιρης προειδοποίησης τόσο για επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης όσο και για την πραγματοποίηση ελέγχων σε πλωτά σκάφη για τους επιβάτες και το φορτίο που φέρουν. Το γεγονός παρόλα αυτά ότι οι βάρκες που χρησιμοποιούνται για τις παράτυπες μετακινήσεις είναι στην πλειοψηφία τους παλιές και δεν διαθέτουν προηγμένο εξοπλισμό πλοήγησης και πιο συγκεκριμένα ραντάρ, δύναται να καταστήσει αυτή τη μέθοδο συλλογής πληροφόρησης αναποτελεσματική. Η μη εκπομπή στο ηλεκτρομαγνητικό φάσμα καθιστά τον εντοπισμό της ακριβούς τοποθεσίας των σκαφών μέσω των επιχειρήσεων ELINT αδύνατο. Οι μεταφορές μεταναστών με σκάφη που διαθέτουν προηγμένο τεχνολογικά εξοπλισμό χαρακτηρίζονται ως «VIP» και αφορούν ένα πολύ μικρό ποσοστό των παράτυπων μετακινήσεων. Τέτοια σκάφη χρησιμοποιούνται κατά κύριο λόγο για το λαθρεμπόριο ναρκωτικών και άλλων παράνομων αγαθών. Συνεπώς η αποτελεσματικότερη διαχείριση των παράτυπων μεταναστευτικών ροών μέσω επιχειρήσεων ELINT περιορίζεται κατά πολύ εξαιτίας της απουσίας συστημάτων εκπομπής σήματος από τα σκάφη που πραγματοποιούν τις μεταφορές.

Τέλος αν και το OSINT δύναται να επιφέρει σημαντικά αποτελέσματα, εντούτοις οι εγκληματικές οργανώσεις έχουν προσαρμόσει τη δράση τους προκειμένου να αποφευχθεί η αποκάλυψή τους. Για το λόγο αυτό χρησιμοποιούν αρχικά το dark web ως χώρο επικοινωνίας προκειμένου να εξασφαλίσουν την ανωνυμία και την απόκρυψη της τοποθεσίας και της ταυτότητάς τους. Έτσι λοιπόν καθίσταται τόσο η πρόσβαση στους χώρους επικοινωνίας όσο και η αποκάλυψη των εγκληματικών οργανώσεων δυσκολότερη. Σε περίπτωση που οι χώροι επικοινωνίας βρίσκονται στο ανοιχτό διαδίκτυο και συνεπώς η πρόσβαση σε αυτούς είναι ευκολότερη, τότε δύναται μέσω της δημιουργίας ψεύτικων προφίλ οι υπηρεσίες ασφαλείας να προσεγγίσουν τα μέλη των εγκληματικών οργανώσεων και να εκδηλώσουν ενδιαφέρον για παράτυπη μετακίνηση αποσκοπώντας στο να συλλέξουν όσο το δυνατόν περισσότερες

πληροφορίες. Σε αυτό το σημείο λοιπόν τίθεται το ζήτημα της ηθικής, το οποίο εγείρει το ερώτημα του κατά πόσο η δημιουργία ψεύτικων προφίλ και παραπλάνησης της άλλης πλευρά είναι σωστή ηθικά. Από τη μία πλευρά και με γνώμονα την επίτευξη καλύτερων επιπέδων ασφαλείας μέσω της αντιμετώπισης του διασυνοριακού εγκλήματος, μία τέτοια δράση θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως αποδεκτή και πιθανόν και απαραίτητη για την αποκάλυψη των δικτύων εμπορίας ανθρώπων. Από την άλλη πλευρά όμως υπάρχουν και αυτοί που υποστηρίζουν ότι μία τέτοια ενέργεια είναι ανήθικη ακόμη και όταν πραγματοποιείται με στόχο την ενίσχυση των επιπέδων ασφαλείας. Σε κάθε περίπτωση τέτοιες τεχνικές δεν γίνονται ποτέ πλήρως αποδεκτές από την κοινή γνώμη και για το λόγο αυτό οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής προβληματίζονται για το κατά πόσο πρέπει να τις θέτουν σε εφαρμογή ή όχι.

Συνοψίζοντας είναι αναμφισβήτητο ότι η πληροφόρηση αποτελεί πολλαπλασιαστή ισχύος για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής για την καλύτερη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών και την καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος. Τα αποτελέσματά της είναι ιδιαιτέρως σημαντικά και χρησιμεύουν τόσο στη λήψη προληπτικών μέτρων όσο και στην άμεση αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ζητημάτων που προκύπτουν. Παρόλες τις δυνατότητές της όμως υπάρχουν και ορισμένοι παράγοντες που δύναται να περιορίσουν την αποτελεσματικότητά της. Αυτοί περιλαμβάνουν τόσο τα ζητήματα ηθικής και προστασίας των προσωπικών δεδομένων που ανακύπτουν κατά την εφαρμογή συγκεκριμένων μεθόδων συλλογής πληροφοριών όσο και στα προληπτικά μέτρα που λαμβάνουν οι τρομοκρατικές οργανώσεις προκειμένου είτε να αποκρύψουν πλήρως τη δράση και την ταυτότητά τους είτε να θέσουν εμπόδια στη διαδικασία παρακολούθησής των δραστηριοτήτων τους.

5.3. Προτάσεις για την αποτελεσματικότερη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών μέσω της πληροφόρησης.

Η πληροφόρηση αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο στα χέρια των υπευθύνων χάραξης πολιτικής, εξασφαλίζοντάς τους σημαντικό αποτέλεσμα στη λήψη αποφάσεων για την αντιμετώπιση του διασυνοριακού εγκλήματος και των παράτυπων μεταναστευτικών ροών. Αρκετές μέθοδοι συλλογής πληροφόρησης χρησιμοποιούνται από εθνικές αρχές ασφαλείας και ευρωπαϊκούς και διεθνείς οργανισμούς με στόχο την αποτελεσματικότερη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών στην Ευρώπη. Μέχρις στιγμής τα αποτελέσματά τους είναι θετικά με την απόκτηση πληροφοριών τόσο για τρέχουσες και επικείμενες παράτυπες μετακινήσεις όσο

και για τον τρόπο δράσης των δικτύων εμπορίας ανθρώπων. Παρόλα αυτά πρόσθετα μέτρα δύνανται να ληφθούν προκειμένου να επιτευχθούν ακόμη καλύτερα αποτελέσματα.

Αρχικά η πληροφόρηση μέσω εικόνων είναι ιδιαίτερος σημαντική καθότι προσφέρει μέχρι στιγμής έγκαιρη προειδοποίηση και άμεση ενεργοποίηση τους συστήματος έρευνας και διάσωσης σχετικά με παράτυπες μεταναστευτικές ροές που εντοπίζονται στη θάλασσα της Μεσογείου. Η χρησιμότητα του IMINT θα μπορούσε να αυξηθεί μέσω της επέκτασης των επιχειρήσεων επί της αφρικανικής ηπείρου, εκεί δηλαδή από όπου προέρχεται ο κυριότερος όγκος των παράτυπων μεταναστών. Η πτήση μη επανδρωμένων οχημάτων (UAV) και η λήψη εικόνων τόσο από τις ακτές όσο και από την ενδοχώρα των αφρικανικών χωρών, θα μπορούσε να οδηγήσει τόσο στην ταχύτερη προειδοποίηση των εθνικών αρχών για την επικείμενη άφιξη παράτυπων μεταναστών, με πληροφορίες ακόμη και για το φύλο, την ηλικία και το μέγεθος της ομάδας των ατόμων που μετακινούνται, όσο και στην αποτροπή της πραγματοποίησης του παράτυπου και συνάμα επικίνδυνου ταξιδιού. Παράλληλα θα μπορούσε να αποκαλύψει πληροφορίες σχετικά με τις διαδρομές, τον τόπο διαμονής και γενικότερα τον τρόπο δράσης των δικτύων εμπορίας ανθρώπων, που σε συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς όπως η Interpol, θα μπορούσε να οδηγήσει σε εξάρθρωση των εγκληματικών οργανώσεων.

Οι επιχειρήσεις συλλογής πληροφοριών από ανθρώπινα μέσα επιτυγχάνονται με την πραγματοποίηση συνεντεύξεων με μετανάστες που κατορθώνουν να φτάσουν στην Ευρώπη. Συχνά οι πληροφορίες που αποκτώνται είναι υψηλής σπουδαιότητας και δεν δύνανται να αποκτηθούν με τεχνικά μέσα. Η απόκτηση περαιτέρω κρίσιμων πληροφοριών που θα συνέβαλλαν σημαντικά στην εξάρθρωση των δικτύων εμπορίας ανθρώπων θα μπορούσε να επιτευχθεί με την πραγματοποίηση επιχειρήσεων HUMINT επί των χωρών της αφρικανικής ηπείρου από όπου και ξεκινούν οι παράτυπες μετακινήσεις προς την Ευρώπη. Η αποστολή πρακτόρων που θα πραγματοποιούν κεκαλυμμένη δράση και που θα έρχονται σε επαφή ή θα διεισδύσουν στις εγκληματικές οργανώσεις, θα μπορούσε να αποφέρει σημαντικές πληροφορίες που θα οδηγούσαν στην αποτελεσματική αντιμετώπιση του διασυνοριακού εγκλήματος. Φυσικά και οι επιχειρήσεις αυτές είναι ιδιαίτερος επικίνδυνες και για το λόγο αυτό απαιτείται σωστή και λεπτομερής σχεδίαση. Η επιτυχής εκτέλεση αυτών των αποστολών παρόλα αυτά θα επέφερε σημαντική αύξηση των επιπέδων τόσο της ανθρώπινης ασφάλειας όσο και της εσωτερικής ασφάλειας των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και των χωρών της Αφρικής.

Το AFIC (African Frontex Intelligence Community) αποτέλεσε μία αρχική καινοτόμα ιδέα που αναπτύχθηκε από τον Frontex με στόχο την ευαισθητοποίηση των αφρικανικών χωρών και την έναρξη συνεργασίας με ορισμένες από αυτές στον τομέα της πληροφόρησης. Με την εκπαίδευση αναλυτών προερχόμενων από τις αφρικανικές χώρες να έχει ολοκληρωθεί, ο Frontex λαμβάνει πληροφορίες που συλλέγονται και αναλύονται από αυτό το προσωπικό. Η αξία αυτής της πληροφόρησης είναι ιδιαίτερος υψηλή λόγω του ότι συλλέγεται και αναλύεται από ανθρώπους που γνωρίζουν πολύ καλύτερα την κατάσταση που επικρατεί στις χώρες τους σε σύγκριση με τους ευρωπαίους αναλυτές, όντας έτσι σε θέση να αντιληφθούν και να αξιολογήσουν τις πληροφορίες με μεγαλύτερη ακρίβεια. Θα ήταν λοιπόν ιδιαίτερος κρίσιμο αν αυτή η συνεργασία ενισχυόταν ακόμη περαιτέρω με την ενεργή συμμετοχή των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με αυτόν τον τρόπο το εξειδικευμένο προσωπικό που ασχολείται με την πληροφόρηση, θα αποκόμιζε σημαντικά οφέλη μέσω της συνεργασίας με τις αφρικανικές αρχές ασφαλείας και θα ήταν σε θέση να ερμηνεύσει καλύτερα και να αξιολογήσει πληροφορίες που σχετίζονται με τα δίκτυα εμπορίας ανθρώπων που δραστηριοποιούνται στην Αφρική. Επιπροσθέτως θα ήταν χρήσιμη η επέκταση της συνεργασίας και με άλλες αφρικανικές χώρες, προκειμένου να αυξηθεί η ροή πληροφόρησης αποκομίζοντας πληροφορίες προερχόμενες και από άλλες περιοχές. Όλα αυτά δύνανται να συμβάλλουν αφενός στην καλύτερη κατανόηση και αξιολόγηση των πληροφοριών που σχετίζονται με το διασυνοριακό έγκλημα που προέρχεται από την Αφρική και αφετέρου στην ανάπτυξη της συνεργασίας με τις αρχές ασφαλείας των αφρικανικών χωρών οι οποίες και δύνανται να συμβάλλουν καθοριστικά στην εξάρθρωση των δικτύων εμπορίας ανθρώπων.

Η συμβολή της πληροφόρησης στη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών είναι υψίστης σημασίας και προσφέρει σημαντικό πλεονέκτημα στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής. Παρόλα αυτά συχνά παρατηρείται το φαινόμενο πληροφορίες που είναι γνωστές στις εθνικές αρχές να είναι άγνωστες στους ευρωπαϊκούς και διεθνείς οργανισμούς ή στις αντίστοιχες αρχές λοιπών κρατών μελών. Για τη βελτιστοποίηση της αποτελεσματικότητας της πληροφόρησης απαιτείται η ανταλλαγή πληροφοριών ανάμεσα στους εμπλεκόμενους φορείς. Αυτό δύναται να πραγματοποιηθεί με τη δημιουργία μίας κοινής βάσης δεδομένων, όπου και θα αναρτώνται οι πληροφορίες και η πληροφόρηση που αποκτά ο κάθε φορέας που ασχολείται με τη διαχείριση της μετανάστευσης και την αντιμετώπιση του διασυνοριακού εγκλήματος. Με τον τρόπο αυτό θα επωφεληθούν τόσο τα κράτη μέλη όσο και οι ευρωπαϊκοί και διεθνείς οργανισμοί, καλύπτοντας ένα σημαντικό κομμάτι των πληροφοριακών τους κενών και λαμβάνοντας με

αυτόν τον τρόπο καλύτερες και ταχύτερες αποφάσεις σχετικά με το μελλοντικό τους τρόπο δράσης.

Συνοψίζοντας, μπορεί η πληροφόρηση να προσφέρει ήδη πολλά στον αγώνα για καλύτερη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών και καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος, εντούτοις υπάρχουν πάντοτε περιθώρια για βελτίωση. Η χρήση των μεθόδων συλλογής πληροφόρησης με διαφορετικούς τρόπους, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω όπως και η αύξηση της συνεργασίας με τις αφρικανικές χώρες δύναται να οδηγήσει σε ακόμη καλύτερα αποτελέσματα, αποτελώντας έτσι ένα σημαντικό εργαλείο στα χέρια των υπεύθυνων λήψεως αποφάσεων. Φυσικά μπορεί ορισμένες από τις προτάσεις που προαναφέρθηκαν να εφαρμόζονται ήδη, παρόλα αυτά δεν είμαστε σε θέση να το γνωρίζουμε καθότι αρκετές από τις δραστηριότητες πληροφόρησης τόσο των αρχών ασφαλείας όσο και των ευρωπαϊκών και διεθνών οργανισμών χαρακτηρίζονται ως διαβαθμισμένες με αποτέλεσμα να μην είναι αποδεσμεύσιμες στο ευρύ κοινό. Το μόνο σίγουρο είναι ότι η πληροφόρηση θα συνεχίσει να παίζει καθοριστικό ρόλο στη δράση των φορέων που ασχολούνται με τη μετανάστευση, συμβάλλοντας στην αντιμετώπιση των εγκληματικών οργανώσεων εμπορίας ανθρώπων και στην καλύτερη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών.

Βιβλιογραφία

Ambrosini, M. & Hajer, M., 2023, Irregular Migration. [online] Available at: https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/978-3-031-30838-3_1.pdf?pdf=inline%20link (Accessed 10/12/2023).

Andrew, C., Aldrich, R. & Wark, W., 2020, Secret Intelligence, New York: Routledge.

Apap, J., Radjenovic, A. & Dobрева, A., 2019, The migration issue, European Union. [online] Available at:

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjS0afC38aDAXVm4AIHHXKNC5AQFnoECBgQAQ&url=https%3A%2F%2Fwhat-europe-does-for-me.eu%2Fdata%2Fpdf%2Ffocus%2Ffocus04_en.pdf&usg=AOvVaw2uHVdD7-IaWuNXgXO0MJXx&opi=89978449 (Accessed 11/12/2023)

Bell, S., Alves, S., Oliveira, E & Zuin, A, 2010, Migration and Land Use Change in Europe: A Review, Leibniz Centre for Agricultural Landscape Research (ZALF), Germany. [online] Available at: <http://lrl.landscapeonline.de/Articles/lrlr-2010-2/articlese4.html> (Accessed 12/12/2023)

- Britannica, Human Migration. [online] Available at: <https://kids.britannica.com/students/article/human-migration/275837> (Accessed 08/09/2023)
- Carens, J., 2014, The Rights of Irregular Migrants. [online] Available at: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewjk4uD-wLWDAxWC9QIHhc2ECwoQFnoECA8QAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.lecre.umontreal.ca%2Fwp-content%2Fuploads%2F2008%2F12%2Fpdf_Joe_Carens.pdf&usg=AOvVaw0hQh3sFS0T5b1cWx8XhX_N&opi=89978449 (Accessed 07/09/2023)
- Chappell, L., Glennie, A., Latorre, M. & Mulley, S., 2011, The impacts of irregular migration, European Trade Union Confederation. [online] Available at: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewicw-iywrWDAxV_4wIHHSvICzwQFnoECC4QAQ&url=https%3A%2F%2Fmigration.etuc.org%2Fen%2Fdocs_en%2F6%2520The%2520impacts%2520of%2520irregular%2520migration.pdf&usg=AOvVaw2QZ4iOQC38Sw00x3cpcbOr&opi=89978449 (Accessed 12/10/2023)
- Chen, J., Kosec, K. & Mueller, V., 2016, Temporary and Permanent Migrant Selection: Theory and Evidence of Ability-Search Cost Dynamics, Bonn: IZA.
- Country Report: Criteria and condition, 2023, Greek Council for Refugees. [online] Available at: <https://asylumineurope.org/reports/country/greece/content-international-protection/family-reunification/criteria-and-conditions/> (Accessed 12/10/2023)
- Di Iasio, V. & Wahba, J., 2023, Asylum seekers in Europe: where do people go and why?, Economics Observatory. [online] Available at: <https://www.economicsobservatory.com/asylum-seekers-in-europe-where-do-people-go-and-why> (Accessed 13/10/2023)
- Dover, R., Goodman, M. & Hillebrand, C., 2014, Routledge Companion to Intelligence Studies, New York: Routledge.
- EUAA, 2022, What We Do. [online] Available at: <https://euaa.europa.eu/about-us/what-we-do> (Accessed 1/12/2023)
- Europol, 2022, European Migrant Smuggling Centre – EMSC Tackling the organised criminal groups profiting from migrant smuggling. [online] Available at: <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-serious-and-organised-crime-centre-esocc/european-migrant-smuggling-centre-emsc> (Accessed 2/12/2023)
- Europol, 2022, European Serious and Organised Crime Centre – ESOC. [online] Available at: <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-serious-and-organised-crime-centre-esocc> (Accessed 15/11/2023)

Frontex, 2023, Frontex Risk Analysis for 2023/2024. [online] Available at: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwj6pffphtqDAXUEUeUKHeC1D-YQFnoECBAQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.frontex.europa.eu%2Fassets%2FPublications%2FRisk_Analysis%2FRisk_Analysis%2FARA_2023.pdf&usg=AOvVaw3CwQxeRWW4deoMUDVpgRLx&opi=89978449 (Accessed 3/01/2024)

Frontex, 2022, Debriefing Officers. [online] Available at: <https://www.frontex.europa.eu/about-frontex/standing-corps/profiles/debriefing-officers-UtVORZ> (Accessed 02/01/2024)

Frontex, 2024, Fighting crime. [online] Available at: <https://www.frontex.europa.eu/what-we-do/fighting-crime/cross-border-crime/> (Accessed 15/12/2023)

Frontex, 2023, Eight AFIC risk analysis cells set a benchmark in Africa. [online] Available at: <https://www.frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/eight-afic-risk-analysis-cells-set-a-benchmark-in-africa-uwXHJU> (Accessed 06/01/2024)

Frontex, 2023, Irregular border crossings into EU so far this year highest since 2016. [online] Available at: <https://www.frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/irregular-border-crossings-into-eu-so-far-this-year-highest-since-2016-hZ9xWZ> (Accessed 7/11/2023)

Hathaway, J., 2021, The Rights of Refugees under International Law, University of Michigan law School, Cambridge: Cambridge University Press.

Hebling, M. & Meierrieks, D., 2020, Terrorism and Migration: An Overview, Cambridge University Press. [online] Available at <https://www.cambridge.org/core/journals/british-journal-of-political-science/article/terrorism-and-migration-an-overview/2D92D099D870D7D8E606C39E683D3E89> (Accessed 9/11/2023)

International Organization for Migration, 2024. [online] Available at: <https://www.iom.int/migration-management> (Accessed 11/11/2023)

International Organization for Migration, 2021, World Migration Report 2022, Switzerland: Geneva.

International Organization for Migration, 2019, Glossary on Migration No 34, Switzerland: Geneva.

- International Organization for Migration, 2009, Trafficking in Persons and Exploitation of Migrants: Ensuring Protection of Human Rights (2009). [online] Available at: <https://www.iom.int/trafficking-persons-and-exploitation-migrants-ensuring-protection-human-rights-2009> (Accessed 10/12/2023)
- Johnson, I., 2022, Immigration and “Brain Drain”, Econlib. [online] Available at: <https://www.econlib.org/immigration-and-brain-drain/> (Accessed 11/12/2023)
- Karolewski, I. & Benedikter, R., 2018, Europe’s refugee and migrant crisis, Political Responses to asymmetrical pressures. [online] Available at: <https://www.cairn.info/revue-politique-europeenne-2018-2-page-98.htm> (Accessed 10/12/2023)
- Koser, K., 2005, Irregular migration, state security and human security, Global Commission on International Migration. [online] Available at: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiU4dqu9t-DAXXPxgIHHS_FD-AQFnoECBoQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.iom.int%2Fjahia%2Fwebdav%2Fsite%2Fmyjahiasite%2Fshared%2Fshared%2Fmain%2Fpolicy_and_research%2Fgcim%2Ftp%2FTP5.pdf&usg=AOvVaw0TVoZTCyso4k0GaIretLmw&opi=89978449 (Accessed 10/10/2023)
- Lohrmann, R., 2000, Asylum seekers in Europe: where do people go and why?, Oxford: Blackwell Publishers.
- Mazzeo, A., 2021, Border surveillance, drones and militarisation of the Mediterranean, Statewatch. [online] Available at: <https://www.statewatch.org/analyses/2021/border-surveillance-drones-and-militarisation-of-the-mediterranean/> (Accessed 12/12/2023)
- Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale, 2023, Migration flows to the EU. [online] Available at: https://www.esteri.it/en/politica-estera-e-cooperazione-allo-sviluppo/politica_europea/dossier/migrazioni/ (Accessed 11/12/2023)
- Mirror, 2020, Examples of open source information uses in the field of migration. [online] Available at: <https://h2020mirror.eu/toolkit/examples-of-open-source-information-uses-in-the-field-of-migration/> (Accessed 18/12/2023)
- Munteanu, N., 2019, ILLEGAL MIGRATION APPROACH FROM THE PERSPECTIVE OF OPEN SOURCE INTELLIGENCE (OSINT), Research and Science Today. [online] Available at: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjio4C80dWDAXUr7QIHHTuVC1MQFnoECBcQAQ&url=https%3A%2F%2F>

www.rstjournal.com%2F%3Fmdocs-file%3D3826&usg=AOvVaw2c-BpxU7b5a3EiILv2Mvj2&opi=89978449 (Accessed 3/12/2023)

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2023, About internally displaced persons. [online] Available at: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-internally-displaced-persons/about-internally-displaced-persons> (Accessed 9/12/2023)

Refugee Council, 2023, The truth about asylum. [online] Available at: <https://www.refugeecouncil.org.uk/information/refugee-asylum-facts/the-truth-about-asylum/> (Accessed 6/12/2023)

Shulsky, A. & Schmitt, G., 2002), Silent Warfare: Understanding the World of Intelligence, Washington: Potomac Books Inc.

Sylvain, C., 2021, How Open-Source Intelligence and Geospatial Intelligence Can Be Used to Stop Human Trafficking, Quiet Professionals. [online] Available at: <https://quietprofessionalsllc.com/news-events/how-open-source-intelligence-and-geospatial-intelligence-can-be-used-to-stop-human-trafficking/> (Accessed 11/11/2023)

Terlizzi, A., 2019, Border Management and Migration Controls in Italy, University of Florence. [online] Available at: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwi87L3fm-CDAXWgxQIHHUITBgAQFnoECBgQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.diva-portal.org%2Fsmash%2Fget%2Fdiva2%3A1320888%2FFULLTEXT01.pdf&usg=AOvVaw0gGqkfulhbNE8mJJtl7ytG&opi=89978449> (Accessed 3/01/2024)

United Nations High Commissioner for Refugees, 2024. [online] Available at: <https://www.unhcr.org/what-we-do> (Accessed 28/12/2023)

United Nations Office on Drugs and Crime, 2010, Toolkit to Combat Smuggling of Migrants, Tool 1 Understanding the smuggling of migrants. [online] Available at: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiy-a_zysGDAXX7zwIHHQuXAccQFnoECBMQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.unodc.org%2Fdocuments%2Fhuman-trafficking%2FSOM_Toolkit_E-book_english_Combined.pdf&usg=AOvVaw34BKAbODf5cLsekik8X8dA&opi=89978449 (Accessed 25/11/2023)

United Nations Office on Drugs and Crime, Smuggling of migrants: the harsh search for a better life. [online] Available at:

<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwi235iE07aDAxXS->

AIHHbogBWAQFnoECBUQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.unodc.org%2Ftoc%2Fen%2Fcrimes%2Fmigrant-smuggling.html&usg=AOvVaw3cV_o--SgcqogIHiJqxo7e&opi=89978449

(Accessed 22/11/2023)

UNHCR, 2023, What is a refugee. [online] Available at: <https://www.unrefugees.org/refugee-facts/what-is-a-refugee/> (Accessed 15/11/2023)

Withington, T., 2020, Listening to Criminals, Armada International. [online] Available at: <https://www.armadainternational.com/2020/05/listening-to-criminals/> (Accessed 10/01/2024)

Ylonen, M. & Aven, T., 2023, A new perspective for the integration of intelligence and risk management in a customs and border control context, University of Stavanger, Stavanger. [online] Available at:

<https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/13669877.2023.2176912?needAccess=true>

(Accessed 19/12/2023)